

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

Historie peněz a měnové politiky v českých zemích

**History of money and monetary policies in czech
countries**

Monika Marešová

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Historie peněz a měnové politiky v českých zemích“

vypracoval/a samostatně pod odborným dohledem vedoucí/vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 19. 4. 2023

v. r. *Monika Marešová*

Zásady pro vypracování práce

1. Zpracujte úvod do problematiky peněz a měnové politiky, zvolte cíl a metodický způsob řešení.
2. Na základě studia odborné literatury charakterizujte jednotlivé etapy, definujte nejvýznamnější milníky daných etap a stanovte vlivy, které na danou etapu působily.
3. Formulujte dopady, které tyto vlivy měly na evidenci hospodářské činnosti obyvatelstva, resp. podniků
4. Shrňte problematiku peněz a měnové politiky a vypracujte závěr.

Obsah

Úvod.....	7
1 Cíl práce a metodika řešení.....	8
2 Deskripce pojmů souvisejících s penězi	10
2.1 Definice peněz	10
2.2 Funkce peněz	11
2.3 Vývoj emise peněz.....	11
2.4 Rozdíl mezi měnou a penězi.....	12
2.5 Měnové standardy	13
2.6 Měnová politika	14
3 Předmincovní období.....	15
4 Komparace vlivů v předmincovním období	16
5 Mincovní období (950-1750).....	19
5.1 Realizace měnového statutu, denáry „velkého střížku“ (950-1050).....	19
5.1.1 Důvody pro zavedení denárové měny	19
5.1.2 Dopady zavedení denárové měny	20
5.1.3 Vývoj denárů „velkého střížku“	20
5.2 První denárová reforma, denáry „malého střížku“ (1050-1210)	21
5.2.1 Důvody pro provedení první denárové reformy	22
5.2.2 Dopady první denárové reformy	22
5.2.3 Vývoj denárů „malého střížku“	22
5.3 Druhá denárová reforma, velké brakteáty (1210-1300).....	24
5.3.1 Důvody pro provedení druhé denárové reformy.....	24
5.3.2 Dopady druhé denárové reformy	24
5.3.3 Vývoj velkých brakteátů.....	25

5.4	Měnová reforma Václava II., zavedení grošové měny (1300-1548)	25
5.4.1	Důvody pro provedení měnové reformy	26
5.4.2	Dopady měnové reformy	26
5.4.3	Vývoj grošové měny	27
5.5	Jáchymovské tolary (1519-1528)	29
5.6	Měnová reforma Ferdinanda I., zlatková měna (1526-1619).....	29
5.6.1	Důvody pro provedení měnové reformy	29
5.6.2	Dopady měnové reformy	29
5.6.3	Zlatková měna a znovuzavedení tolaru	30
5.7	Měnová reforma Ferdinanda II., krejcary (1619-1750)	31
5.7.1	Důvody pro provedení měnové reformy	32
5.7.2	Dopady měnové reformy, „velká kalada“	32
5.7.3	Vývoj krejcaru, „malá kalada“	33
6	Komparace vlivů v mincovním období	34
7	Pomincovní období (1750-2020)	39
7.1	Měnová reforma Marie Terezie, konvenční měna a první papírové peníze (1750–1857).....	39
7.1.1	Důvody pro provedení měnové reformy	39
7.1.2	Dopady provedení měnové reformy.....	39
7.1.3	Vývoj konvenční měny a prvních papírových peněz	40
7.2	Měnová dohoda, zlatková rakouská měna, vznik Rakouska-Uherska (1857-1892) 41	
7.2.1	Důvody pro provedení měnové reformy	41
7.2.2	Dopady provedení měnové reformy.....	41
7.2.3	Vývoj zlatkové rakouské měny.....	42
7.3	Měnová reforma, korunová měna, 1. světová válka, vznik Československa (1892-1918).....	42

7.3.1	Důvody pro provedení měnové reformy	42
7.3.2	Dopady provedení měnové reformy.....	43
7.3.3	Vývoj korunové měny.....	43
7.4	Rašínova měnová reforma, československá koruna (1919–1938)	44
7.4.1	Důvody pro provedení měnové reformy	44
7.4.2	Dopady provedení měnové reformy.....	45
7.4.3	Vývoj československé koruny	46
7.5	Měnová politika v období okupace, protektorátní koruna (1939-1945)	47
7.5.1	Důvody pro provedení měnové reformy	48
7.5.2	Dopady provedení měnové reformy.....	48
7.5.3	Vývoj protektorátní koruny	49
7.6	První poválečná měnová reforma, československá koruna (1945-1953).....	49
7.6.1	Důvody pro provedení měnové reformy	50
7.6.2	Dopady provedení měnové reformy.....	50
7.6.3	Vývoj československé koruny	50
7.7	Měnová reforma roku 1953, československá koruna (1953–1989).....	51
7.7.1	Důvody pro provedení měnové reformy	52
7.7.2	Dopady provedení měnové reformy.....	52
7.7.3	Vývoj československé koruny	53
7.8	Česká měna od roku 1993 do roku 2020.....	55
7.8.1	Důvody pro provedení měnové reformy	56
7.8.2	Dopady provedení měnové reformy.....	56
7.8.3	Vývoj české měny	58
8	Komparace vlivů na pomincovní období	70
9	Komparace hodnocených období.....	77
	Závěr.....	82

Seznam použitých zdrojů	84
Seznam tabulek.....	86
Seznam obrázků	87
Seznam grafů.....	90
Seznam příloh.....	91
Přílohy	
Abstrakt	
Abstract	

Úvod

Peníze, se kterými se lze denně setkat, jdou jen těžko definovat, neboť se v průběhu staletí měnila jejich funkce, význam i princip. Obecně je možné říct, že je to jakékoliv aktivum, které je všeobecně přijímáno za zboží, služby nebo vypořádání dluhu a lidé v něj mají důvěru. Existence peněz je tedy stěžejní pro získání toho, co člověk potřebuje a také proto, aby vůbec šlo vyjádřit hodnotu konkrétního statku nebo činnosti. Ještě za naturální směny byly tyto funkce pokryty za pomoci jednotek pro měření (obilí, olej) a později v hmotnostních jednotkách zlata nebo stříbra. Důvody pro jejich vznik jsou tedy více než zřejmé.

Není pochyb, že ať už jsou vyrobené z kovu či papíru, neobjevily se najednou a staly se jedním z největších objevů lidstva. Prošly ohromným vývojem dlouhým několik tisíc let, který se však nezastavuje a pokračuje dál, až do podob virtuálních.

Peníze mají usnadnit život, spojit společnost a přinášet možnosti. Přejít od barteru až po bankovní peníze je podmíněn ekonomickým a hospodářským rozvojem zemí. Z toho vyplývá, že kromě toho, že osobní život je bez nich nepředstavitelný, jsou nezbytné i pro ekonomiku a ekonomické subjekty, jakožto podniky a stát.

Peníze, které jsou emitovány centrálními bankami, používány a legislativně upraveny na území určitého státu, tvoří peněžní soustavu a jednotně se nazývají měna. Měnou České republiky je česká koruna.

S fungováním každé země se nepochybně pojí tržní ekonomika a zároveň tak centrální bankovníctví, které je u nás v České republice výhradně pod taktovkou České národní banky. Právě ta u nás řídí s využitím regulačních nástrojů měnovou politiku jakožto součást národního hospodářství, bezesporu velmi významnou pro trh, který je řízen nabídkou a poptávkou. Jejím hlavním cílem je zajistit cenovou stabilitu, tedy to, že aktiva, kterými disponujeme, si v čase uchovávají svou hodnotu. Měnová politika, která je řízená špatně, mívá fatální dopad pro každého. Právě proto plní peníze v našich životech velmi důležitou roli a obejít se bez nich nelze. Je to stále aktuální a ožehavé téma, a proto bylo zvoleno jako vhodné k vypracování bakalářské práce.

Nejlépe výše uvedené vystihuje citát Milтона Friedmana:

„Za vším hledej peníze.“

1 Cíl práce a metodika řešení

Cílem práce je rozdělit časový úsek od robinzonovské ekonomiky existující v první fázi vývoje lidstva po rok 2020, popsat jednotlivé měnové reformy – důvody jejich vzniku, dopady na měnovou situaci a vývoj jednotlivých měn fungujících na našem území a shrnout problematiku peněz a měnové politiky.

Důvod pro výběr začátku časové osy od samostatněčinné ekonomiky je fakt, že pouze tak lze podat ucelený přehled a pochopit tak, jak se samotné peníze vyvinuly natolik, že došlo ke vzniku měny. Práce je rozdělena na 3 období: předmincovní, mincovní a pomincovní. Předmincovní období je definováno jako období od vzniku lidstva po rok 950, mincovní období poté od roku 950 do roku 1750 a poslední, pomincovní období od roku 1750 až do roku 2020. V jednotlivých obdobích je provedena deskripce příslušných měnových reforem.

Za jednotlivými obdobími je v tabulce vypracována komparace vlivů, které na ně působily. Nejprve se objevuje časová osa pro zobrazení významných dat v daném období. Ke každému vlivu je přiřazen dopad – pozitivní či negativní. Pro ohodnocení jednotlivých vlivů byla zvolena dvoustupňová škála, kdy pozitivní efekty získají +10 bodů, zatímco ty negativní -10 bodů. Z jejich celkového získaného počtu je poté vypočten rozdíl, na základě kterého je posouzen jejich vliv na příslušné období. Zda je efekt zařazen mezi pozitivní či nikoliv, je posouzeno dle jeho působení na rozvoj měnové politiky v českých zemích. Pojmem České země jsou myšleny různé historicko-geografické územní celky obývané českým národem, které vznikaly na území dnešní České republiky. Pro předmincovní období do roku 950 lze hovořit o území za paleolitu (starší doba kamenná), mezolitu (střední doba kamenná) a neolitu (mladší doba kamenná) pro robinzonovskou ekonomiku, eneolitu (pozdí doba kamenná, doba měděná) pro rozvoj směnného obchodu a vznik prvních komoditních peněz. U mincovního období od roku 950 do roku 1750 jsou sledovány české země za mladší doby železné pro vznik prvních keltských peněz (2. století př. n. l.) a nadále České knížectví (872–1197). Část územního rozložení přechází z mincovního období do období pomincovního, počínaje Českým královstvím (1198–1918), Habsburskou monarchií (1526-1804/1918), Rakouským císařstvím (1804-1867), Rakouskem-Uherskem (1867-1918), první československou republikou (1918 – 1938), druhou republikou (1938-1939), Protektorátem Čechy a Morava (1939-1945), třetí Československou republikou (1945-1948), Československou republikou (1948-1960),

Československou socialistickou republikou (1960-1990), Českou a Slovenskou Federativní republikou (1990-1992) a nakonec samotnou Českou republikou (od roku 1993). Posléze je vyobrazen graf, na kterém jsou k vidění jednotlivé milníky (měnové reformy) i s bodovým ohodnocením příslušných vlivů. Na základě jejich celkového skóre je rozhodnuto, které reformy se nejvíce příznivě podílely na formování funkčního peněžního systému a posunuly tak měnovou politiku kupředu.

Zpracování celé práce se opírá o studium související odborné literatury pojednávající o dějinách měnových teoriích, politiky a peněz.

2 Deskripce pojmů souvisejících s penězi

V následující kapitole jsou definovány nejdůležitější pojmy, které souvisí s problematikou peněz.

2.1 Definice peněz

Peníze lze definovat mnoha způsoby, ale v ekonomice jsou přednostně využívány dva způsoby, a to:

a) Teoretická definice peněz

U teoretické definice se rozumí pod pojmem peníze to, co plní funkci peněz a považuje se za ně to, co je libo. Obecně jsou tedy všeobecně přijímaným platebním prostředkem. (Revenda, 2013, s. 19)

b) Empirická definice peněz

Zde jsou peníze vnímány jako vybrané položky, které jsou monetárními institucemi považovány za nejvíce užitečné ve snaze ovlivňovat ekonomickou aktivitu. Odpovídá tak na otázku, kolik peněz je v oběhu. (Revenda, 2013, s. 21)

Dle Černohorského a Teplého (2011, s. 43) s tím souvisí i pojem **peněžní agregáty**. Za peněžní agregáty označujeme souhrn prostředků s určitým stupněm likvidity, které jsou děleny do čtyřech kategorií:

- a) $M0 = \text{oběživo}$.
- b) $M1 = M0 + \text{vklady (běžný účet)}$.
- c) $M2 = M1 + \text{termínované a ostatní vklady}$.
- d) $M3 = M2 + \text{krátkodobé cenné papíry v domácí měně nebankovních společností}$.

Umožňují sledování velikosti **peněžní zásoby**. Ta představuje množství peněz v ekonomice k danému okamžiku. Měření (nejčastěji $M1$ a $M2$) je v područí centrální banky. (Polouček et al., 2009, s. 48)

„Úzkou vazbu k uvedeným peněžním agregátům vykazuje ukazatel **měnové báze**. Vyjadřuje vztahy centrální banky vůči ostatním sektorům v ekonomice a metodika sestavování ukazatele je sjednocena na mezinárodní úrovni v rámci členských zemí Mezinárodního měnového fondu (MMF). Z hlediska svého užití zahrnuje měnová báze oběživo v oběhu a bankovní rezervy.“ (Polouček et al., 2009, s. 48)

2.2 Funkce peněz

Revenda (2013, s. 20) považuje za tři základní funkce peněz následující:

- a) **Prostředek ke směňování** – platby za statky a služby.
- b) **Účetní jednotka** – vyjádření ceny, správa účetnictví a klasifikace úkonů dílčích ekonomik.
- c) **Prostředek k uchování hodnoty** – uložení majetku, indikátor bohatství, nástroj k překlenutí času mezi příjmy a jejich spotřebou.

2.3 Vývoj emise peněz

Vydávání peněz do oběhu lze dle Černohorského a Teplého (2011, s. 32) rozdělit do čtyř vývojových fází:

a) Mincovnictví

Za počátek emise peněz je považováno mincovnictví. Jedná se o ražbu mincí s přesně stanovenou váhou, velikostí a hodnotou z určeného druhu mincovního kovu. Mezi ně patří platina, zlato, stříbro, měď, nikl, cín, zinek, železo, olovo a hliník. (Nolč, 2017)

Při ražbě se rozlišuje **monometalismus** (jeden kov) a **bimetalismus** (více kovů). Poměr drahého a méně cenného kovu udává kupní sílu mince. Dle toho je dělena emise na **plnohodnotnou** (rovna kupní síle kovu) či **neplnohodnotnou** (rozdíl mezi skutečnou a nominální hodnotou). Pokud byla prováděna emise **centralizovaná**, jediný, kdo měl právo razit mince byl panovník, v opačném případě se jedná o emisi **decentralizovanou**. (Černohorský & Teplý, 2011, s. 32)

Mince mají velmi velký historický význam, neboť pouze z nich je možné zjistit obličej či postavu některého z vládců, popřípadě osob, které významně ovlivnily tehdejší dobu. (Nolč, 2017)

b) Státně rozpočtová emise

Pokud došlo k nedostatku drahých kovů a vznikl deficit ve státním rozpočtu, využíval panovník tohoto druhu emise, aby naplnil státní kasu. Přišla tak první forma papírových peněz zvaných **státovky**, které byly vydávány právě jeho jménem. Zavázal se ke zpětné výměně za drahý kov. Přestože oběh peněz byl méně nákladný a těžkopádný, objevila se i řada nevýhod. Hlavní vychází z její vazby na nedostatky státního rozpočtu – byly tak vydávány dle potřeb panovníka, ne peněžního trhu, a čím byl větší nedostatek, tím více

se státovky emitovaly. Další byla také nelibost v používání občany. V průběhu času v podstatě zanikly. (Černohorský & Teplý, 2011, s. 34)

c) Klasická bankovní úvěrová emise

Při bankovní úvěrové emisi se jedná o vydávání **bankovek** bankami. Její základ tkví v poskytování a splácení úvěru. Pokud je poskytnut, dochází k emisi peněz, a naopak při splátce k jejich stažení. Bankovky byly vydávány ve spojení s odkupem zlata a stříbra. Sloužily totiž jako potvrzení o uložení určité hodnoty drahých kovů. Vlivem rozvoje obchodu začaly být vydávány i **obchodní směnky („první podnikatelské peníze světa“)**. Představují písemné osvědčení o závazku uhradit v budoucnosti dohodnutou částku. Pro obchodníky je výhodné podstoupit je bance (disponovali hotovostí, kterou mohli jakkoli využít), stejně jako pro banku je výhodný jejich odkup (realizace zisku). Z toho vyplývá, že byly respektovány potřeby trhu a emise byla kryta již vyrobenými a prodanými výrobky nebo hodnotou kovu. Při hospodářských krizích vyplynuly na povrch nedostatky, a to opět ve zpětné výměně za drahý kov a neochotě podnikatelů proplácet své směnky bance. Na základě toho banka ztrácela jak pohledávky, tak důvěru ostatních ekonomických subjektů. (Černohorský & Teplý, 2011, s. 35)

Banka ale mohla vydávat i peníze bez ohledu na jejich krytí zlatem nebo směnkami. Přišla totiž na zásadní objev v měnových dějinách – jen těžko si přijdou všichni vyzvednout své uložené hodnoty najednou. Hovoří se tak o tzv. fiduciární emisi. Podporuje sice růst ekonomiky, ale je mimo jiné ovlivněna inflací a územní omezeností. (Černohorský & Teplý, 2011, s. 35)

d) Modifikovaná bankovní úvěrová emise

Moderní bankovní úvěrová emise souvisí se současnými tržními ekonomikami, kdy jsou emitovány nekryté peníze. Předchozí tři stádia spolu koexistovala, ale postupně se vydávání klasických bankovek stalo dominantním prvkem. Logické tedy bylo, aby došlo k centralizaci emise bankovek, při které stát navíc získá určitý výnos a jednoduchý přístup k úvěru. Při jejím prosazování roste význam měnové politiky, která se doteď orientovala dle nabídky drahého kovu nebo vladařových potřeb. (Černohorský & Teplý, 2011, s. 37)

2.4 Rozdíl mezi měnou a penězi

Důležité je si uvědomit, že je rozdíl mezi penězi a měnou. Měna je forma a označení peněz či peněžní soustava, která je používána a zákonem upravena na území určitého

státu. Tyto peníze jsou emitované centrálními bankami, které za jejich pomoci řídí měnovou politiku. Měna může být i nadnárodní, kdy je společná pro několik zemí (například euro). Měnou České republiky je česká koruna. Každá měna má svůj tržně stanovený kurz, který vyjadřuje vztah mezi jednotlivými měnami. (Černohorský & Teplý, 2011, s. 29)

2.5 Měnové standardy

Měnové standardy představují transformaci peněz plně krytých drahým kovem až k částečně krytým kovem až k nekrytým. **Monetizací** zlato do platebního systému nejdříve postupovalo, jeho používání se zmenšovalo, až ho nahradily neplnohodnotné platební prostředky. Materiál byl vybrán především pro jeho pevnost, kujnost, snadnou dělitelnost, vysokou hodnotu v malém množství a to, že podléhá malému opotřebení. (Černohorský & Teplý, 2011, s. 39).

Revenda (2013, s. 88) rozděluje a definuje tento proces v 5 základních fázích:

- a) **Zlatý standard (standard zlaté mince)** – oběh plnohodnotných, zlatem plně krytých zlatých (stříbrných) mincí a bankovek. Vydavatel se zaručoval splatit jejich hodnotu ve zlatě.
- b) **Standard zlatého slitku** – postupné znehodnocování mincí, přechod k bankovkám (směňovaly se za zlaté slitky o určité nominální hodnotě). S rostoucí hmotností (nominální hodnotou) slitku se snižovalo množství peněz kryté zlatem. V případě, že držitel bankovek nedisponoval hotovostí v hodnotě celého slitku (ke konci 12,5 kg), nebyla mu umožněna výměna za zlato.
- c) **Standard zlaté rezervy** – absence práva vlastníků bankovek na výměnu za zlato. Vydávané bankovky byly limitovány stanovenou procentuální zásobou zlata. Do určitého limitu nemusely být bankovky kryté vůbec, ty nad limitem byly kryty plně či částečně.
- d) **Standard zlaté devizy** – směňování zlata pouze v pravomoci centrálních bank, a to za jen za peníze zemí doposud udržujících standard zlatého slitku.
- e) **Standard zlaté měny** – pro vyspělé země byl americký dolar jedinou měnou, která byla od roku 1934 oficiálně směnitelná za zlato (zrušeno americkou vládou v roce 1971).

Reveda (2013, s. 111) všechny fáze doplňuje také o současný „**nařízený standard**“. Oběživo bez jakékoliv vazby na zlato má velmi malou (mince a bankovky) či žádnou vnitřní hodnotu (bezhotovostní peníze). Jejich používání se odvíjí od důvěry při přijímání. Důvěra vychází ze zákonné povinnosti využívat příslušnou měnu jako platidlo na daném území.

2.6 Měnová politika

Měnová politika je proces, v němž centrální banka při využívání svých nástrojů usiluje o dosažení stanovených cílů a ovlivňuje tak ekonomiku prostřednictvím peněžního trhu. V České republice je centrální a zároveň nejvyšší bankou v ekonomice Česká národní banka, pod kterou působí další komerční banky (dvoustupňový bankovní systém). (Polouček et al., 2009)

Vyskytují se dva typy monetární politiky – restriktivní a expanzivní. Hlavní záměr **restriktivní politiky** je snížení množství peněz v ekonomice prostřednictvím zvýšení krátkodobých úrokových sazeb, což by mělo mít za následek zvýšení úrokových sazeb v celé ekonomice. Tento způsob se také nazývá jako protiinflační. Naopak pokud je prováděna **expanzivní politika**, snaží se ČNB o nárůst množství peněz v ekonomice. Snižuje tedy krátkodobé úrokové sazby, a tím se stávají úvěry dostupnějšími. Lze ji také říkat prorůstová měnová politika. Je využívána v případě, že se ekonomika nachází v recesi a potřebuje posílit. (Jílek, 2013, s. 19)

Prováděna může být i tzv. **fiskální politika**. Na rozdíl od měnové je v rukou vlády. Zabývá se tvorbou příjmové a výdajové stránky státního rozpočtu. (Jurečka et al., 2017)

3 Předmincovní období

Předmincovní období formovaly tři nejvýznamnější milníky:

- 1) Robinsonovská ekonomika.
- 2) Vznik naturální směny (barterový obchod).
- 3) Přejchod ke komoditním penězům.

V první fázi vývoje lidstva existovala po několik tisíciletí pouze tzv. **robinsonovská** (samozásobitelská, samostatněčinná) **ekonomika**. To zjednodušeně znamenalo, že co si člověk sám nevyrobil či neuložil, to neměl. Veškerá aktivita tedy nesměřovala k obchodu, nýbrž k vlastní spotřebě. (Černohorský & Teplý, 2011, s. 31)

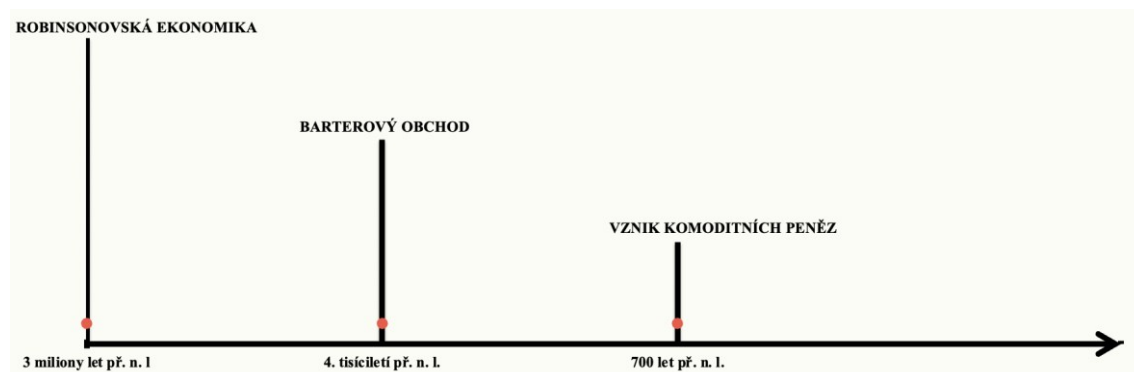
S rozvojem společnosti, nárůstem obyvatelstva a vznikem dělby práce lze sledovat větší potřebu směny a vývoj obchodních vztahů. Prvním takovým vztahem byla naturální směna neboli **barterový obchod**. Jednalo se o výměnu jedné komodity za druhou. Takový vztah nebyl úplně ideální a přinášel spoustu nevýhod, například časovou náročnost a neznalost účtování jednotlivých druhů zboží. Mezi hlavní ale patřila dvojitá náhoda barteru. To znamenalo, že musely být splněny dvě podmínky pro uzavření obchodu – vzájemná shoda výměny (musela se setkat nabídka s poptávkou) a dělitelnost směňovaného zboží. Dělitelnost lze ukázat na příkladu: za bochník chleba nebyl člověk ochoten dát celou krávu, ale nemohl z ní pouze kus „odkrojit“. Výhodou této směny byl rozvoj specializace v různých odvětvích a lepší chápání hodnoty zboží. V některých kulturách funguje dodnes. (Černohorský & Teplý, 2011; Jílek, 2013; Polouček et al., 2009)

Postupem času se ale objevila potřeba nahradit barterový obchod určitým platidlem, který by fungoval jako všeobecný ekvivalent směny. Tato potřeba byla uspokojena příchodem **komoditních peněz**. Definujeme je jako určité druhy výrobků, které byly všude a všemi přijímány jako platební prostředek. Na českém území to byl například dobytek, plátno, šátečky, kůže, med či kousky železa (hřivny). I zde se objevoval problém dělitelnosti, který však zmizel s nástupem zlata a stříbra jakožto drahých kovů, které se užívají dodnes. S nimi zmizela i otázka trvanlivosti a stability. Každý obchodník měl u sebe velmi přesnou váhu a potřebné množství kovů k uzavření obchodu si odvážil. Na základě toho vznikaly **mince**. (Jílek, 2013; Polouček et al., 2009)

4 Komparace vlivů v předmincovním období

Předmincovní období formovaly tři nejvýznamnější milníky zobrazené na časové ose.

Obr. 1: Časová osa předmincovního období

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Vlivy uvedené v následující tabulce zapříčinily posuny v jednotlivých milnících. U každého je určeno, zda byl pozitivní (význam 10) či negativní (význam - 10). Milník 1 představuje robinzonovskou ekonomiku, milník 2 barterový obchod a milník 3 vznik komoditních peněz.

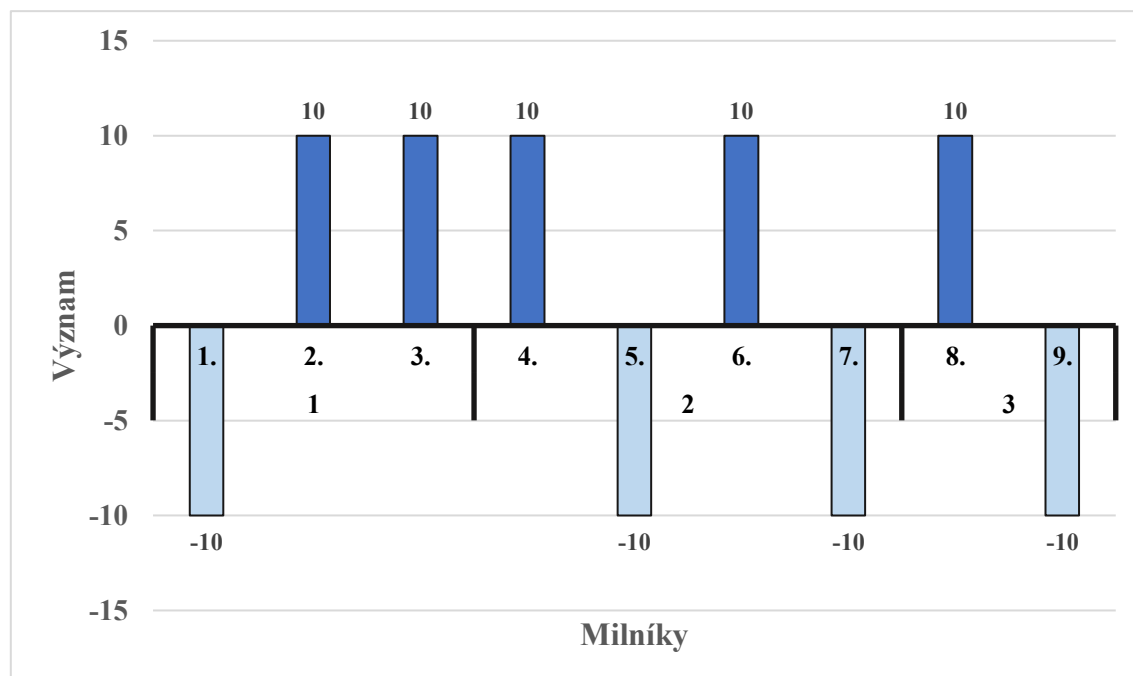
Tab. 1: Komparace vlivů předmincovního období

Pořadí	Milník	Druh jevu	Vliv	Význam
1.	1	Směřování aktivit k vlastní spotřebě	Negativní	- 10
2.	1	Rozvoj společnosti a nárůst obyvatelstva	Pozitivní	10
3.	1	Vznik dělby práce	Pozitivní	10
4.	2	Rozvoj specializace v odvětvích	Pozitivní	10
5.	2	Neznalost účtování jednotlivých druhů zboží	Negativní	- 10
6.	2	Pochopení hodnoty zboží	Pozitivní	10
7.	2	Požadavek vzájemné shody výměny a dělitelnosti	Negativní	- 10
8.	3	Vznik komoditních peněz	Pozitivní	10
9.	3	Požadavek dělitelnosti, trvanlivosti a stability	Negativní	- 10

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Následující graf detailněji zobrazuje, jaké vlivy působily v každém z milníků a jejich význam.

Graf 1: Grafické znázornění vlivů v jednotlivých milnících předmincovního období

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Mezi vlivy, které pozitivně ovlivnily předmincovní období, byl zařazen rozvoj společnosti a nárůst obyvatelstva, vznik dělby práce a s tím i rozvoj specializace v různých odvětvích, pochopení hodnoty zboží a vznik komoditních peněz. Všechny tyto skutečnosti posunuly vpřed vývoj měnového systému v českých zemích a podílely se na utváření peněžní směny. Rozvoj společnosti a nárůst obyvatelstva patří mezi pozitivní vlivy, neboť jen za tohoto předpokladu mohla vzniknout dělba práce. Díky jejímu vzniku se mohli lidé specializovat v různých odvětvích a pochopit hodnotu zboží natolik, aby se začaly využívat různé prostředky směny v podobě komoditních peněz. V souvislosti s pochopením hodnoty zboží si lidé začali více uvědomovat, kolik úsilí, času a péče je potřeba vynaložit na opatření určitého produktu – například získat kus masa souviselo se starostí o něj (krmení, napájení), člověk potřeboval mít místo na jeho ustájení a v neposlední řadě musel dobytek zabít a naporcovat, což bylo mnohem náročnější, než když chtěl prodat snop obilí, kterého stačilo při sklizni posekat přiměřené množství stébel a ty poté sbalit.

Naopak za negativní vlivy bylo označeno směřování aktivit k vlastní spotřebě, nikoliv k obchodu, neznalost účtování jednotlivých druhů zboží u komoditních forem peněz a

požadavek vzájemné shody výměny, dělitelnosti, trvanlivosti a stability. Jedná se o vlivy, kvůli kterým rozvoj stagnoval či pro daný milník přinášely překážky. Obchod se nemohl rozvíjet, pokud všechny aktivity směřovaly k vlastní spotřebě, a proto je tento vliv zařazen mezi negativní. Komoditní peníze jako takové měly nevýhodu v tom, že lidé nevěděli, jak je účtovat, neboť pro každého byla hodnota jednotlivých statků rozdílná a nefungoval tak žádný jednotný systém. Požadavek vzájemné shody výměny, dělitelnosti, trvanlivosti a stability byl překážkou pro veliké množství zboží, neboť ne každý chtěl to, co nabízel ten druhý, případně zboží nešlo rozdělit, nebylo trvanlivé (jako například maso) a ztrácelo svou hodnotu v čase.

5 Mincovní období (950-1750)

Mincovní období je formováno několika významnými historickými, politickými a sociálními událostmi, které umožnily realizaci měnových reforem. Mincovní období popisuje vývoj měny v českých zemích od roku 950 do roku 1750, kdy vznikly první papírové peníze.

Prvními mincemi, které se objevily na dnešním území Čech a Moravy byly keltské duhovky ražené ve 2. století před Kristem po vzoru mincí řeckých. Na líci je vavřínový věnec a na rubu koník se symbolikou typickou pro keltskou kulturu (Příloha A). Podobné motivy byly velmi oblíbené a časté. (Nolč, 2017, s. 9)

5.1 Realizace měnového statutu, denáry „velkého střížku“ (950-1050)

Počátek českého mincovnictví je položen do vlády Boleslava I. (935-972), přesněji do roku 950 (955). Ten započal ražbu **stříbrných denárů** na základě mincovního práva. Denáry ražené Boleslavem I. spadaly pod systém tzv. **velkého střížku**. Vážily okolo 1,4 gramu s jakostí 80 % až 90 %. (Vencovský, 2001; Vencovský & Půlpán, 2005)

Na lící straně se objevuje kříž či ruka, na rubu tzv. kaplice (Příloha B). Z opisů lze nejčastěji vyvodit jméno knížete „BOLEZLAVZ“ a místo vydání „PRAGA CAVITAS“. (Vorel, 2004, s. 14)

Denáry ražené u nás navazují na ty ze západní Evropy, jejichž ražba začala po měnové reformě Karla Velikého v roce 780 n.l. (Nolč, 2017, s. 10)

Z karolinské libry stříbra (408 g) jich razil 240 kusů. (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 10)

5.1.1 Důvody pro zavedení denárové měny

Zavedení denárové měny nelze považovat za měnovou reformu, spíše jako určitou realizaci měnového statutu, ukázkou prestiže, státní suverenity a sdělení, že Čechy jsou zemí křesťanskou. (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 12)

Vznik denárů je také spojován s invazí maďarských kočovných kmenů, která roku 955 vyústila v bitvu na řece Lechu. Spojení Boleslava I. a Oty I. zapříčinilo rozdrčení Maďarů. Ti se následně usadili v karpatské kotlině a vedli pokojný a zemědělský způsob života. Současně probíhala vítězná bitva jiných Boleslavových vojsk s Maďary a došlo k připojení Moravy, území Vislanů a západního Slovenska – to vše ve jménu šíření

křesťanství. (Čapka, 1999, s. 55) Přinesla ale dlouhodobou hospodářskou destabilizaci, změnu mocenských poměrů a došlo k oddělení západních Slovanů od východořímské říše. (Vorel, 2004, s. 11)

Z politických, obchodních i církevních důvodů napodobil Boleslav I. vzhled i váhu po vzoru německých zemí, především z města Řezna. S tím byly totiž Čechy spojeny tzv. „domažlickou“ cestou (dále vedla přes Kladsko na severovýchodní tržiště) a „zlatou“ stezkou (vedla přes Pasov a Volary). Tímto způsobem se k nám pak dostávaly rezenské vysokojakostní mince, které brzo ovládly i náš trh. Proto i pro Boleslava I. bylo důležité, aby mohl těmito mincím konkurovat na místních i cizích trzích. Jejich vzhled se ale často měnil. (Spáčil, 1974, s. 60)

5.1.2 Dopady zavedení denárové měny

Mince postupně nahradily dosavadní plátěné šátečky (od toho vzniklo slovo „platit“), které se na běžném trhu využívaly jako směnný prostředek s pevnou hodnotou 1 denár za 10 šátečků. Zpočátku byly využívány pouze nejvyšší vládnoucí vrstvou, která je používala kvůli jejich vysoké kupní síle pro platby větších částek. (Vorel, 2004, s. 11)

Boleslav I. vnitřně upevnil český stát, neboť si podrobil většinu území. Vytvářel silně opevněné hrady namísto dosavadních starých hradišť (tzv. hradská soustava). Zavedl „daň z míru“ (první státní daň), prosazoval zemské roboty a posílil církev. (Čapka, 1999, s. 56) Ze získaných financí zřídil a udržoval dobře vyzbrojenou armádu. (Nolč, 2017)

Knížata vládnoucí v centrální části Čech ovládla vzrůstající dálkový obchod. Hlavní náplní byl vývoz pohanských otroků z východu na zahraniční trhy. Vyvážely se například i kožešiny a med. V první polovině 10. století se Praha stala významným centrem středoevropské směny zboží. Druhá polovina 10. století je označována jako první velká vlna „stříbrné horečky“ v Čechách. (Vorel, 2004)

5.1.3 Vývoj denárů „velkého střížku“

„České denáry si držely po celou 2. polovinu 10. století a 1. polovinu 11. století svoji váhu a ryzost především proto, že sloužily jako zboží v mezinárodním obchodě, v němž se šidit nedalo. Zcela jiná situace nastala v průběhu 11. století, kdy transevropská magistrála v důsledku geopolitických změn přestala existovat a český stát byl pevně obklopen svými sousedy.“ (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 12)

V souhrnné tabulce je uveden přehled českých panovníků z rodu Přemyslovců, kteří razili od druhé poloviny 10. století a v první polovině 11. století plnohodnotné denáry „velkého střížku“.

Tab. 2: Přemyslovci, kteří razili plnohodnotné denáry „velkého střížku“

Panovník	Vláda
Boleslav I.	935-972
Boleslav II.	972-999
Boleslav III.	999-1002(3)
Emma Regina	-
Jaromír	1003-1012; 1033-1034
Oldřich	1012-1033; 1034
Břetislav I.	1035-1055

Zdroj: Vorel, P. (2004, s. 16), vlastní zpracování, 2021

Zpravidla mince vydávali pouze panovníci, s výjimkou kněžny Emmy, manželky Boleslava II. (přelom 10. a 11. století). Mince knížete Jaromíra s motivem svatého Václava jsou těmi nejčastějšími. Dalšími raziteli byli na východě a jihovýchodě Čech Slavníkovci (pražský biskup Vojtěch, kníže Soběslav). Bohatnoucí Slavníkovci kazili Boleslavovi jeho snahy o vybudování prosperujícího a mocného přemyslovského státu (především kvůli boji o vlastnictví zdrojů stříbra), proto se roku 995 uchýlil k jejich vyvraždění v Libici po meči. Vyvraždění se stalo symbolickým při formování českého středověkého státu. (Vorel, 2004, s. 15)

5.2 První denárová reforma, denáry „malého střížku“ (1050-1210)

První mincovní reforma proběhla za Břetislava I. v roce 1050. Doposud se razilo z karolinské libry, kterou nahradila váhová jednotka zvaná hřivna (asi 210 g). Z hřivny se mělo razit 200 denárů o průměrné jakosti 96 %, tedy 1,05 gramu stříbra v denáru. Razily se denáry tzv. **malého střížku**. V průměru měřily 16 mm a vážily okolo 1 g. (Vencovský, 2001; Vencovský & Půlpán 2005)

Nolč (2017, s. 10) ale tvrdí, že z jedné pražské hřivny o hmotnosti 253 gramů bylo raženo 240 denárů s vahou nepatrně větší než 1 gram při jakosti 83 % stříbra v minci.

5.2.1 Důvody pro provedení první denárové reformy

Důvody pro provedení reformy byly především hospodářské. Povrchová těžba rudy na našem území sice existovala, ale nebyla objevena nová ložiska a zvládnuty dokonalejší technologie, tudíž i na Čechy dopadl přerušovaný přísun stříbra ze Střední Asie. (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 13)

5.2.2 Dopady první denárové reformy

Nedostatek kovu měl za následek tzv. **teritorializaci mince**. Domácí mince ustupovaly v mezinárodních obchodních stycích, ale začaly plnit významnou úlohu v ekonomice domácí. Přešlo se na peněžní formu renty, rozvoj místních trhů, rostl objem drobných plateb a běžný lid tak přicházel s platidly do styku. (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 13)

„Obdobný vývoj pozorujeme i v okolních zemích. Je nazýván **teritorializace peněžního oběhu**, neboť ražené mince, ztrácející postupně obsah drahého kovu, sloužily jen jako prostředek směny na vyhrazeném teritoriu, obvykle na území ovládaném příslušným knížetem.“ (Vorel, 2004, s. 16)

Denáry ztratily v Evropě funkci obecně přijímaného platidla a staly se tak po další dvě století pouze mincemi pro domácí oběh. Panovnická koruna prováděla jako součást ekonomiky běžnou inflační metodu „**renovatio monetae**“. Starší mince s vyšším obsahem stříbra byly nuceně směňovány za nové emise nižší kvality. Byl to sice jednorázový zisk, na druhou stranu to brzdilo rozvoj peněžní směny. (Vorel, 2004, s. 16)

5.2.3 Vývoj denárů „malého střížku“

Následující tabulka uvádí přehled přemyslovských knížat a králů, kteří v Čechách razili denáry s nízkým obsahem stříbra.

Tab. 3: Přemyslovská knížata a králové v Čechách, kteří razili denáry s nízkým obsahem stříbra

Panovník	Vláda
Břetislav I.	1035-1055
Spytihněv	1055-1061

Panovník	Vláda
Vratislav II.	1061-1092
Konrád I.	1092
Břetislav II.	1092-1100
Bořivoj II.	1101-1107; 1118-1120
Svatopluk	1107-1109
Vladislav I.	1109-1118; 1120-1125
Soběslav I.	1125-1140
Vladislav II.	1140-1172
Bedřich	1172-1173; 1179-1181; 1182-1189
Soběslav II.	1173-1179
Konrád II. Ota	1189-1191
Václav	1191-1192

Zdroj: Vorel, P. (2004, s. 20), vlastní zpracování, 2021

Objevovaly se mince se stále horší kvalitou. Kromě Přemyslovců razily své mince i údělná česká knížata, a to rovnou v několika podobách, proto se objevuje několik druhů emisí. Obsah stříbra se snižoval až k minci, která byla jen postříbřenou mědí. Krize vyvrcholila za vlády Vladislava II., kdy stříbro z oběhu v podstatě zmizelo. (Vorel, 2004, s. 17)

„Vladislav II. měl ovšem na co navazovat – dokumentujme si postupný úpadek české mince za jeho předchůdců následujícími údaji – v r. 1050 se začínalo po reformě Břetislava I. s mincovním číslem 200 denárů (a reálně se razilo jen asi 210, takže 10 denárů byl čistý knížecí zisk), Břetislav II. (1092-1110) razil průměrně z hřivny 682 denárů a Vladislav I. v r. 1125 již 1070 denárů.“ (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 13)

5.3 Druhá denárová reforma, velké brakteáty (1210-1300)

Přemysl Otakar I. (1197-1230) provedl někdy ve 20. letech 13. století druhou denárovou reformu a zároveň tak zásadní zlom ve vývoji české měny. Nerazil již znehodnocené denáry, namísto toho začal razit **velké brakteáty (plecháče)**, především po vzoru těch německých míšeňských (Příloha C). Při ražení se držel norem nastavených Břetislavem I. (Nolč, 2017, s. 1)

Měly asi 40 mm a vážily průměrně 1 g o jakosti 92 % až 97 %. (Vencovský, 2001, s. 10)

Brakteáty byly raženy jednostranně z velmi tenkého plechu a kvalitního stříbra. Pokud se mince držela mezi dvěma prsty a druhou rukou se o ni brnklo, došlo k jejímu rozvibrování – takovouto vlastnost neměla žádná jiná česká mince. Měly plastický a jednoduchý reliéf umožňující hromadnou výrobu. Pregéř po vystříhnutí tenkých plechových kotoučků a jejich srovnání do sloupků dokázal jedinou ranou vyrazit až deset mincí. Právě nový technologický postup měl působit jako trvalá ochrana proti padělkům i proti znehodnocování mincovního kovu vydavatelem. Termín brakteát ale označoval pouze druh mincí, nedošlo ke změně peněžního systému. (Vorel, 2004)

5.3.1 Důvody pro provedení druhé denárové reformy

K takovému kroku Přemysla Otakara I. vedlo dle Vencovského a Půlpána (2005) především:

- 1) Období hospodářské revoluce – rozvoj v těžbě stříbrné rudy a objevení nových ložisek; potřeba přijatelné mince,
- 2) Vyměrování závazků kolonistům na nové půdě v penězích místo naturálií,
- 3) Platby pravidelných ročních rent sedláků v penězích,
- 4) Průnik cizích měn do oběhu v důsledku německé kolonizace – saské brakteáty, bavorské feniky.

5.3.2 Dopady druhé denárové reformy

Za vlády Přemysla Otakara I. přišlo i století převratných ekonomických změn a znovuzáření českého státu mezi evropské velmoci. Hromadně zakládal města, osidloval dosud neobydlené končiny a zásadně změnil sídelní strukturu. To bylo částečně podmíněno objevem nových nalezišť drahých kovů. (Vorel, 2004, s. 17)

Přemysl Otakar I. také začal propůjčovat mincovní právo městům a bohatým obchodníkům za úplatu a za předem stanovených podmínek. Tehdy v té době fungovalo v rozvíjejících se Čechách asi 17 mincoven (král dostával podíl) a v kombinaci s novou technologií ražby tak do oběhu proudil ohromný přísun peněžních prostředků. Ve městech se z bohatých obchodníků formovaly městské patriciáty zaměstnané Přemyslem Otakarem I. ve finanční správě, které začaly financovat velké projekty. Jejich úkolem bylo také vybírat daně, cla, mýta a nájmy mincoven. Hojná ložiska stříbra v Jihlavě a Kutné Hoře podnítila rozvoj horního podnikání a výnosný obchod po celé Evropě. Představitelé zámožných a dlouho usedlých rodin, kteří později formovali konsorcia, se podíleli na kapitalisticky organizované těžbě stříbra za účasti německých kolonistů a byli zodpovědní i za její technické zajištění. (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 14)

5.3.3 Vývoj velkých brakteátů

České mince postupně vytlačovaly ty zahraniční z oběhu. Na základě toho Přemysl Otakar II. provedl roku 1210 dílčí reformu – změnil dosud platící váhový základ české měny na pražskou hřivnu o váze 253 gramů a moravskou hřivnu vážící 280 gramů stříbra. Také vydával kromě velkých brakteátů ještě **střední** (průměr 27-32 mm) a **malé** o průměr 16 mm. (Nolč, 2017; Spáčil, 1997; Vencovský & Půlpán, 2005)

Po smrti Přemysla Otakara II. (1278) došlo k hospodářskému rozvratu, způsobeného několikaletou poručnickou správou země. Naše území lákalo okolní panovníky, a protože jedinému následníkovi Václavovi bylo 7 let, dohodli na správcovství země pod vysokými poplatky za ochranu. Nepřerostlo to v nic jiného než vykořisťování a následně hladomor. (Vorel, 2004, s 27)

5.4 Měnová reforma Václava II., zavedení grošové měny (1300-1548)

Václav II. (1278-1305) kolem roku 1300 provedl měnovou reformu, kdy zavedl pod dohledem italských finančníků a mincmistrů **groš**. Základem pro groše byla hřivna pražská. Vážila 253,14 gramů a razilo se z ní již zmíněných 64 mincí o velikosti 28 mm a váze asi 3,7 gramu s jakostí 93 % stříbra. Na líci byla královská koruna a název Prahy, centra státní moci, na rubu byl erb lva se jménem panovníka (Příloha D). (Nolč, 2017, s. 12)

Název pochází z latinského „denarius grosus“ (těžký denár). Kromě groše byl používán i „denarius parvus“, lidově zvaný „peníz“. Byl jeho dvanáctinou a používal se pro menší

platby. Nová měna se měnila za brakteáty v poměru 1:6. Platilo se s ním až do roku 1548, kdy byl zrušen Ferdinandem I. Habsburským. (Vencovský, 2001, s. 10)

5.4.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Vencovský (2001, s. 10) deklaruje, že důvody pro zavedení nové měny byly následující:

- 1) Objevení vydatných zdrojů stříbrné rudy u Kutné Hory.
- 2) Brakteáty nestačily ekonomickým potřebám země.
- 3) Zneužívání emisního práva k vlastnímu obohacení.
- 4) Prudký rozvoj řemesel a obchodu.
- 5) Mezinárodní obchod vyžadoval mince s větší kupní silou.
- 6) Ústup naturální směny a hospodářství peněžnímu obchodování a peněžním kalkulacím.

Vencovský & Půlpán (2005, s. 16) je definuje základní rysy reformy:

- 1) Zrušení používání neraženého kovu k placení.
- 2) Zánik dosavadní denárové měny a s tím i „renovatio monetae“.
- 3) Zavedení grošové měny jako věčné (neměla podléhat změnám).
- 4) Vznik nové mincovní soustavy tvořenou groši a parvi.
- 5) Povinná směna stříbra za raženou minci a zavedení královského monopolu stříbra.

5.4.2 Dopady měnové reformy

Zavedením pražského groše nastal zlatý věk českého mincovnictví. Staly se na více než dvě staletí nejrozšířenější měnou ve střední Evropě. Vyjímaly se takovou kvalitou, že byly přijímány jako platidlo např. v Sasku, Míšeňsku, Bavorsku, rakouských zemích i Polsku. (Vondra, 2012, s. 21)

Největší dopad mělo dílo **Ius regale montanorum** (Královské horní právo). Bylo v historii české měny první, které upravovalo pravidla měnové politiky. Svou úrovní daleko předčilo jiné země a stalo se vzorem pro Evropu. Považuje se za jedno z nejvýznamnějších středověkých dokumentů. Obsahovalo také předpisy hornických pracovních podmínek. (Vencovský, 2001)

Dle Vorla (2004) byla těžba drahého kovu a výroba mincí velmi ovlivněna Florent'any. Těžba rud a jejich zpracování měla mít podobu hutního stříbra. Panovník uplatňoval tzv. horní regál (nárok na veškeré nerostné bohatství pod zemí). V roce 1300 si mohl

nárokovat pouze osminu. Zakázal veškeré zacházení a vývoz surového stříbra. Kov musel putovat přímo do královské mincovny, kde byl vykoupen. *Ius regale montanorum* se stalo stěžejním pro posílení regálu. Panovník měl výhradní právo na ražbu mincí a zisků z této činnosti. Na určitou dobu mohl regál pronajmout či postoupit soukromé či právnické osobě. Zároveň došlo ke spojení asi sedmnácti mincoven v opevněném areálu zvaném Vlašský dvůr poblíž Kutné Hory.

Zavedením královského monopolu stříbra měly být nahrazeny dosavadní zisky z obnovování denárové mince. (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 16)

5.4.3 Vývoj grošové měny

Následující tabulka poukazuje na změny, které groš provázely za dobu jeho ražby i dalšími panovníky. Uvedené hodnoty jsou průměrné.

Tab. 4: Vývoj váhy a ryzosti groše za dobu jeho ražby

Panovník	Vláda	Váha 1 ks (v g)	Ryzost stříbra	Obsah stříbra (v g)
Václav II.	1278–1305	3,70	93,3 %	3,452
Jan Lucemburský	1310-1346	3,70	87,5 %	3,238
Karel IV.	1346-1378	3,40	79,5 %	2,703
Václav IV.	1378-1419	2,90	62,3 %	1,807
Ladislav Pohrobek	1453-1457	2,82	62,3 %	1,757
Jiří z Poděbrad	1458-1471	2,70	62,0 %	1,674
Ferdinand I.	1526-1564	2,70	62,0 %	1,674
Ražba roku 1526		2,82	42,2 %	1,190
Ražba roku 1547		2,00	42,2 %	0,844

Zdroj: Nolč, J. (2017, s. 14), vlastní zpracování, 2021

V Kutné Hoře byly mince vyráběny i v letech mezi vládou Václava II. a Jana Lucemburského. Nejsou doloženy žádné exempláře ražené Václavem III., Rudolfem Habsburským nebo Jindřichem Korutantským. Předpokládá se tedy, že se nadále pokračovalo v emisi dle vzoru Václava II., neboť byly obecně přijímány, měly zahraniční důvěru a posilovalo to snahu udržet stabilitu měny. (Vorel, 2004, s. 43)

„Pro měnovou politiku krále Jana je charakteristická snaha získat co nejvíce finančních prostředků i za cenu výrazného snižování obsahu stříbra v pražských groších a v drobné

minci. Na druhou stranu byl král Jan prvním panovníkem v českých dějinách, který dal razit své vlastní zlaté mince.“ (Vorel, 2004, s. 47)

Nazývaly se **florény (později dukáty)** o průměru 21 mm a váze 3,5 gramů a jakosti 98,6 %. Pomohly Čechům zařadit se do evropského měnového systému, který ovládal evropský obchod. Staly se základem pro přepočítání hodnoty jiných peněz a zboží. Zhoršování hodnoty drobných mincí přineslo první inflaci v zemi, v důsledku rozvoje peněžního oběhu na vysokém stupni. To nejvíce postihlo především sociálně slabší vrstvy, protože v drobných mincích pobíraly mzdy. Ceny tak stoupaly při relativní stabilitě mezd vyplácených v mincích o menších jakostech. (Vencovský, 2001; Vencovský & Půlpán, 2005)

Karel IV. se pokusil o nápravu peněžní situace a vydal krátce před svou smrtí mincovní řád s cílem zhodnotit groše i parvi tím, že přesně stanovil obsah stříbra v nich. Zároveň stanovil, jak má probíhat kontrola jakosti a tresty za nedodržování. K provedení nedošlo. (Vencovský, 2001, s. 11)

Jak je z tabulky zřejmé, lehký pokles hodnoty groše za vlády Václava IV. se otočil v prudký úpadek za vlády Jana Pohrobka (vliv husitských válek; 1419-1434). Rozpadala se centrální politická moc, peněžní oběh, upadala těžba stříbra, začaly se objevovat padělky (volné zřizování mincoven), mincovní regál neexistoval a české peníze nahrazovaly peníze z ciziny. Groše se přestaly razit a byly nahrazeny drobnými haléři. Ty se za dob husitů dá se říci staly penězi téměř kreditními, neboť byly bez jakéhokoliv obsahu stříbra. Pozdější obnova se stala velmi složitou. (Vencovský, 2011; Vondra, 2012)

Mincovní řád krále Jiřího z Poděbrad vyhlášen 5. června 1469 měl pomoci v obnově měny. Znovu se zavedla ražba groše a kvůli nedostatku domácího oběživa se připustily saské míšeňské groše jako zákonné platidlo v Českém království. Vlivem složitých politických poměrů za vlády Jagellonců se zásady řádu nepodařilo realizovat. (Vencovský, 2001)

Za vlády Jagellonců (1471–1526) pronikaly do českých zemí cizí mince. Sami obohatili systém o drobný „bílý“ peníz. Význam pražských grošů začal v očích středoevropských trhů slábnout, ale to se změnilo s nástupem dalšího rodu na trůn. (Vondra, 2012)

5.5 Jáchymovské tolary (1519-1528)

V Krušných horách byla objevena hojná naleziště stříbra. Na základě toho rod Šliků v letech 1519-1520 v Jáchymově zahájil jako první ražbu obchodně úspěšných a technicky vyspělých (**jáchymovských**) **tolarů**. Mince vážily přibližně 29 gramů o ryzosti 93,1 %. Ražba byla povolena českým zemským sněmem roku 1520. Pak měla být schválena tehdejším panovníkem Ludvíkem. Ten ji ovšem pouze toleroval, než ji o tři roky později v Budíně potvrdil. Až do jejího ukončení roku 1528 Ferdinandem I. byla tedy ražbou soukromou (rodovou) a ne vládní (královskou). Mělo dojít k postupnému přechodu k tolarové měně a upuštění od grošů. Tolar se podařilo zařadit do české měnové soustavy až po porážce prvního stavovského odboje v letech 1546/7. Později se z tohoto označení vyvinulo slovo dolar. (Nolč, 2017; Vondra, 2012)

5.6 Měnová reforma Ferdinanda I., zlatková měna (1526-1619)

Celé období Ferdinandovy vlády je plné neustálých bojů a uzavírání kompromisů se stavy, které nikdy nepřijaly jeho vládu. Došlo ale k podstatným společenským, politickým i hospodářským změnám v českých zemích. (Vorel, 2004)

5.6.1 Důvody pro provedení měnové reformy

O svých plánech na vedení fiskální politiky českých zemí se dle Vorla (2004) Ferdinand I. netajil už v roce 1527 ve svém vládním programu. Jednoznačně chtěl:

- 1) Obnovit a uplatňovat všechna práva spojená s ražbou mincí.
- 2) Zřídit nové mincovny blíže k ložiskům drahých kovů.
- 3) Sjednotit mincovní a měnové jednotky ve všech zemích.

Vyčkával však na vhodné situace a své záměry krok za krokem uskutečňoval, neboť v českých zemích ovládaných mocnými šlechtickými a městskými uskupeními nebyl velký prostor pro změnu. Raději tak na začátku své vlády převzal zaběhnutý systém.

5.6.2 Dopady měnové reformy

Přestože ovládl jáchymovskou mincovnu a pomalým tempem se mu dařilo sjednocovat oběživo, příjmy do státní pokladny stále neplynuly. Hlavní příjmy tehdy tvořily daně, výnosy z cel, mýt, komorských panství a příjmy z různých druhů regálů. Celý příjmo-výdajový systém spravovala dvorská komora (předchůdce moderního ministerstva

financí). Sloužila jako bankovní ústav, poskytovala úvěry a starala se o hospodaření na královských panstvích. Docházelo k pravidelnému zúčtování a schvalování vladařem. Například v projektu z roku 1534 požadoval Ferdinand I. stanovit fixní výkupní cenu stříbra s tím, že pokud by někdo prodal za vyšší cenu, rozdíl poputuje panovníkovi. Byl úspěšnější, než když požadoval zásadní změnu daňového systému a zavedení daně z obratu (Vorel, 2004)

Nový mincovní řád vyhlášený r. 1561 nastolil za účelem nahrazení tolaru **krejcarovou (zlatkovou) měnu** inspirovanou Němci. Zavedl se nový, protismyslně stříbrný, **říšský zlatník**. (Vencovský, 2001, s. 13)

„Cílem tohoto mincovního řádu bylo zavést minci shodné hmotnosti a ryzosti na území celé monarchie, a takto unifikovaný mincovní celek se měl stát vedle katolické církve jednou z hlavních opor habsburské moci v Evropě a zároveň zabránit vlivu méněhodnotných cizích mincí.“ (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 21)

5.6.3 Zlatková měna a znovuzavedení tolaru

Zlatková měna snesla nevídaný odpor a po 12 letech v roce 1573 byla pod naléháním českých stavů zrušena Maxmiliánem II. (1564-1576). Znovu se zavedly toлары a groše. Tolary představovaly až do roku 1750 jádro peněžní soustavy. Používaly se především pro větší platby. V systému ale obíhaly platby jak staré, tak nové a stal se tak velmi složitým a nepřehledným. Prosazení takové reformy lze považovat za velký úspěch pro české stavy, neboť se tak měnový systém vzdálil unifikačním tendencím. Početní operace se zjednodušily, proběhlo navrácení k tradiční domácí grošové měně a dalším cílem bylo očištění domácího peněžního oběhu od všech cizích a méněhodnotných platidel. Obyvatelstvo samo bylo povinno při odhalení „dovozníka“ všechny mince zabavit a ty poté byly rozděleny mezi panovnickou komoru, vrchnost a toho, kdo je odhalil. Později se stavy ale přesvědčily, že bez zásadního mocenského zvratu není provedení takového cíle možné. Nakonec se pouze Češi a Moravané shodli na technických parametrech nových zemských mincí a směnném poměru. Byl stanoven konečný termín možné výměny cizích mincí k 1. lednu 1577, který potvrdil trvajících platnost povolených mincí. Jejich seznam byl rozšířen o 58 vydavatelů mincí, kteří prováděli ražbu stejně kvalitní jako byly české toлары. Vyvrcholením se stal mandát z 25. dubna 1577 (podobný usnesení z roku 1573, připravovaný již za Maxmiliána I., vydaný za Rudolfa II.), který obsahoval termín platnosti zahraničních mincí, podíl na konfiskovaných cizích mincích a obrazovou

přílohu povolených platidel. Stavovské snahy přinesly nějaké výsledky, ale pronikání cizích mincí zastaveno nebylo. (Vorel, 2004)

„Neustále se opakující císařské mandáty a sněmovní usnesení, zakazující pod hrozbou tvrdých sankcí dovoz a užívání cizích platidel se stávají stálou součástí hospodářského života rudolfínské doby. Ke zmatkům v peněžích paradoxně přispívala právě snaha trvale udržet stabilní kvalitu mincí ražených v Čechách. Výnos z peněžních machinací byl proto stále příliš velký a příliš lákavý, než aby od těchto praktik dokázaly odstrašit možné tresty.“ (Vorel, 2004, s. 150)

Rudolf II. (1576–1612) zakázal vývoz českého stříbra a peněz, stanovil kurz cizích měn a vydal seznam úředně uznávaných domácích i cizích tolarů, grošů a dukátů (tolary a groše se používaly hlavně k obchodování). Tím stabilizoval nastavený finanční systém a měnová reforma z roku 1573 byla formálně završena. Zároveň do soustavy přidal tzv. malý groš, který se rovnal polovině bílého groše, aby vyrovnal nedostatek drobných mincí. Poptávka po českých tolařech rostla a kdo je chtěl, zaplatil za ně podstatně více, než byla jejich nominální hodnota. Velký rozvoj zaznamenalo i úvěrové podnikání vedené především židovskými finančníky. (Vorel, 2004) Líc a rub tolaru Rudolfa II. jsou zobrazeny v příloze E.

Matyáš (1611-1619) vládl v době, kdy nad střední Evropou visely válečné střety a oběživo se rychle znehodnocovalo. Striktně se dodržovaly nastavené výrobní parametry stanovené v roce 1573. Systém stabilní po tolik let byl spíše výjimkou, takže se začaly vyvážet i drobné mince. Na druhou stranu ubývaly zásoby stříbra a těžba upadala, tudíž peněžní oběh nebylo, jak doplňovat. Hlavním důvodem byl fakt, že stát přestal těžbu financovat a nechal ji v rukou soukromých těžařů. Od roku 1573 do roku 1619 vzrostla inflace o 30 %. Způsobila problémy u feudální renty (odváděné každého půl roku poddanými) a trhu s nemovitostmi. Stát se začal vnitřně zadlužovat a promítalo se to do velkého daňového zatížení. (Vorel, 2004)

5.7 Měnová reforma Ferdinanda II., krejcar (1619-1750)

Po porážce druhého stavovského povstání při bitvě na Bílé hoře byl na zemském sněmu v roce 1619 zaveden nový mincovní řád, jehož základem se stal **krejcar**. Zvolení této měny, a ne staročeských grošů, bylo pravděpodobně kvůli německým a uherským spojencům. Jejich žoldnéři museli být placeni v jim známých mincích. Habsburkové

nastolili nekompromisní politickou a hospodářskou moc. Snažili se dát vyždímané vládní finance opět do pořádku. Peněžní politiku tak opět obětovali fiskálním zájmům. Takřka veškeré peněžní pravomoci Českých zemí se přenesly do Vídně včetně mincování, které od bitvy na Bílé hoře patřilo mezi výsostná královská práva. Ferdinand si vyhradil veškerá práva a zemským sněmům zbylo pouze právo povolovat výběr daní. (Vencovský, 2001, s. 14)

5.7.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Složitý systém, který fungoval doposud, se Ferdinandovi II. nelíbil, a proto se pokusil hned po porážce druhého stavovského odboje zreformovat celý peněžní systém. (Vondra, 2012, s. 23)

Dle Vencovského a Půlpána (2005) mezi důvody patří i další:

- 1) Nedostatek oběživa trápil Evropu již od konce 16. století.
- 2) Za předchozí vlády Matyáše došlo k výraznému znehodnocení drobných mincí.
- 3) Hospodářský rozmach byl rychlejší než přibývání drahého kovu v mincovnách.
- 4) Měnová krize byla úspěšena třicetiletou válkou.
- 5) Zvýšená ražba mincí po bitvě na Bílé hoře se podepsala na jejich hodnotě.
- 6) Přesvědčení, že kvalitní mince se vyvázejí z říše a proto dochází k jejich znehodnocování, vedlo k opakovanému patentu zakazující vývoz veškerého drahého kovu ze země.

5.7.2 Dopady měnové reformy, „velká kalada“

Císař proto pronajal své regalium soukromému sdružení „De Witteho konsorcium“ o 15 členech. Pronájem byl smlouvou stanovený na 1 rok za 6 milionů zlatých. Konsorciu byly poskytnuty všechny české mincovny s tím, že pokud by nějaké další potřebovali zřídit, měli k tomu plné právo. Konsorcium mělo pod kontrolou peněžní oběh v celé zemi, avšak pod vidinou vlastního zisku. V letech 1621 až 1623 byla v oběhu tzv. **dlouhá mince**. Svě jméno získala proto, že byla tak špatná, že při placení dlouho trvalo přepočítat její pravou hodnotu. Jejich emise vedla k „**velké kaladě**“ (bankrotu). Nejvíce to postihlo řemeslníky, živnostníky a drobný lid. Pro konsorcium to ale představovalo jedinečný zdroj příjmů. (Spáčil, 1974, s. 80)

5.7.3 Vývoj krejcaru, „malá kalada“

Odpovědí Ferdinanda II. na „velkou kaladu“ byla obnova ražby tolarů a drobných mincí ve vysoké kvalitě. Právo ražby dukátů a tolarů propůjčil několika šlechtickým rodům. Stálost měny tím nezajistil. Hospodářství po skončení třicetileté války potřebovalo obnovu a nutnost peněz byla více než jasná. Bylo potřeba objevit nové zdroje peněz. (Nolč, 2017, s. 18)

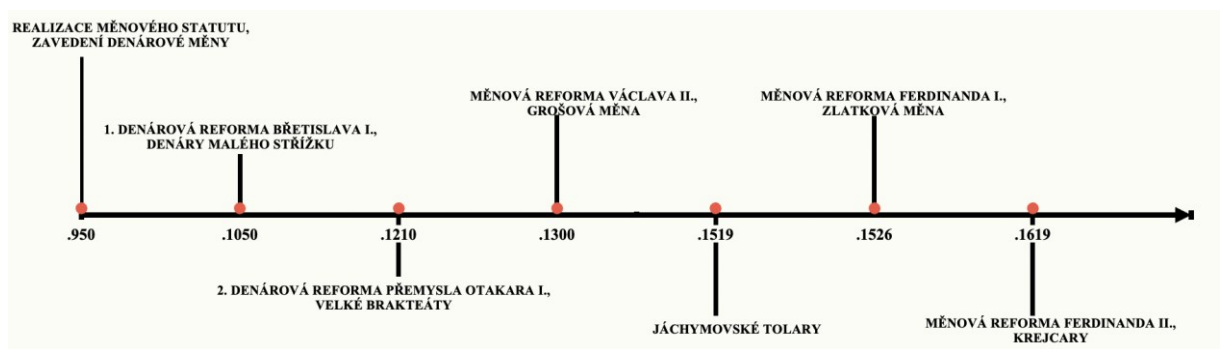
Za Leopolda I. (1657-1705) proběhl další vážný zásah do měnových poměrů. Mohlo za to určení kurzů pro příjem cizích mincí a započatá ražba nové drobné mince v nominální hodnotě 10 a 15 krejcarů, a to jednotně pro české i rakouské země. Stanovení kurzu znamenalo 25% devalvaci cizích drobných mincí ve vnitřním oběhu. Nové mince byly hodnotnější než jim podobné ze zahraničí a byl zakázán jejich vývoz. Byl to způsob, jak dosáhnout zániku české měny. Vžil se název „malá kalada“. (Vencovský, 2001, s. 15)

6 Komparace vlivů v mincovním období

Mincovní období bylo etapizováno dle měnových reforem panovníků, které za určitých politických, společenských a ekonomických podmínek ovlivňovaly měnu v českých zemích. Je jasné, že zavádění nových měn bylo spíše ukázkou svrchovanosti vladaře, který požadoval, aby byla přizpůsobena jeho potřebám hlavně co se týče zisku. Peníze v mincovním období byly plnohodnotné, tudíž měly přímou vazbu na obsah drahého kovu v nich.

Jednotlivé milníky jsou zobrazeny na následující časové ose:

Obr. 2: Časová osa mincovního období

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Na jednotlivé milníky působily tyto vlivy:

Tab. 5: Komparace vlivů mincovního období

Pořadí	Milník	Druh jevu	Vliv	Význam
1.	4	Měnová reforma Karla Velikého v roce 780 n.l.	Pozitivní	10
2.	4	Expanze související se šířením křesťanství	Negativní	- 10
3.	4	Nahrazení komoditních platidel mincemi	Pozitivní	10
4.	4	Rozvoj dálkového obchodu	Pozitivní	10
5.	4	„Stříbrná horečka“ v Čechách	Pozitivní	10
6.	5	Přerušovaný přísun stříbra ze Střední Asie	Negativní	- 10
7.	5	Teritorializace mince	Negativní	- 10
8.	5	Inflační metoda „renovatio monetae“	Negativní	- 10

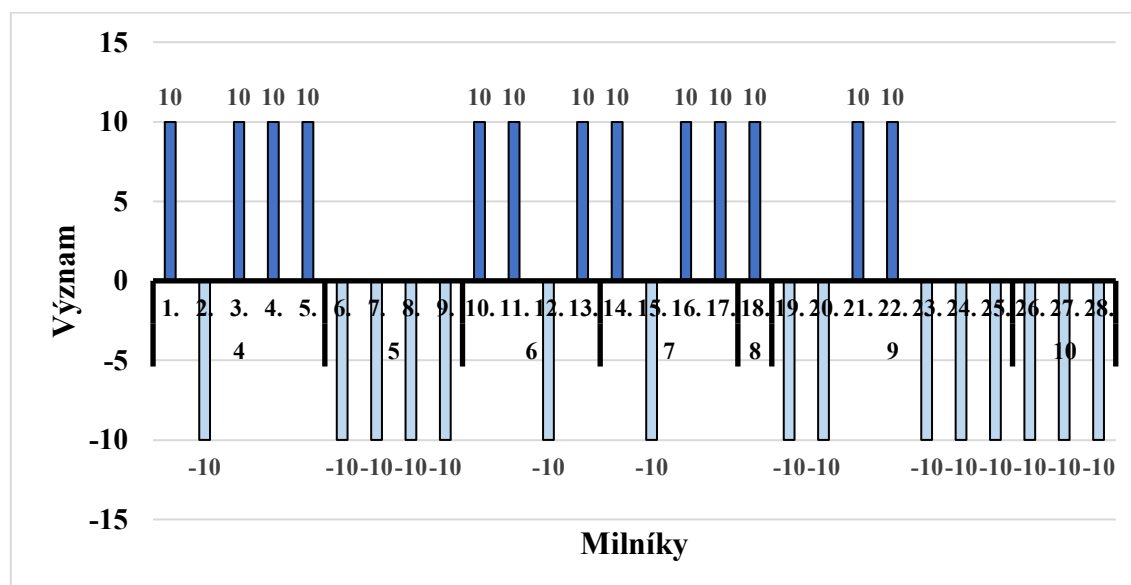
Pořadí	Milník	Druh jevu	Vliv	Význam
9.	5	Teritorializace peněžního oběhu	Negativní	- 10
10.	6	Rozvoj v těžbě stříbrné rudy a objevení nových ložisek	Pozitivní	10
11.	6	Nahrazování naturálních plateb od sedláků a kolonistů	Pozitivní	10
12.	6	Průnik cizích měn do oběhu	Negativní	- 10
13.	6	Propůjčování mincovního práva	Pozitivní	10
14.	7	Objevení nových zdrojů stříbrné rudy u Kutné Hory	Pozitivní	10
15.	7	Zneužívání emisního práva k vlastnímu obohacení	Negativní	- 10
16.	7	Prudký rozvoj řemesel a obchodu	Pozitivní	10
17.	7	Dílo Ius regale montanorum	Pozitivní	10
18.	8	Ražba jáchymovských tolarů	Pozitivní	10
19.	9	Snahy o sjednocení mincovní a měnové jednotky	Negativní	- 10
20.	9	Bitva na Bílé hoře	Negativní	- 10
21.	9	Usnesení z roku 1573 mezi Maxmiliánem II. a stavy	Pozitivní	10
22.	9	Usnesení z roku 1577 mezi Čechy a Moravany	Pozitivní	10
23.	9	Úpadek zásob stříbra kvůli nefinancování těžby státem	Negativní	- 10
24.	9	Znehodnocování drobných mincí	Negativní	- 10
25.	9	Třicetiletá válka	Negativní	- 10
26.	10	Pronajmutí regalia „De Witteho konsorciu“	Negativní	- 10
27.	10	„Velká kalada“	Negativní	- 10

Pořadí	Milník	Druh jevu	Vliv	Význam
28.	10	„Malá kalada“	Negativní	- 10

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Jednotlivé vlivy byly vloženy do grafu pro porovnání.

Graf 2: Grafické znázornění vlivů v jednotlivých milnících mincovního období

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Mezi pozitivní vlivy byla zařazena měnová reforma Karla Velikého, nahrazení komoditních peněz mincemi, rozvoj dálkového obchodu, stříbrná horečka způsobená ústupem obchodu s otroky, rozvoj v těžbě stříbrné rudy, objevení nových ložisek, nahrazování naturálních plateb, propůjčování mincovního práva, rozvoj řemesel a obchodu, dílo *Ius regale Montanorum*, ražba jáchymovských tolarů, usnesení z roku 1573 a 1577. Reforma Karla Velikého patří mezi pozitivní vlivy, neboť právě ta u nás odstartovala ražbu vlastních mincí, které postupně nahradily komoditní peníze. Tato náhrada se začleňuje mezi ty nejvýznamnější vlivy pro rozvoj obchodu. Také dálkový obchod vyžadoval fungování platebních prostředků, zvláště ten s otroky, který v Čechách vyvrcholil ve stříbrnou horečku umocněnou rozvojem v těžbě stříbrné rudy a objevením jejích nových ložisek. Dalším pozitivním vlivem je nahrazování naturálních plateb za platby mincemi – barterový obchod tak ztrácel na významu. Propůjčování mincovního práva způsobilo rozmach v ražbě nových mincí. Nadále vznikala nová řemesla a obchod, která přinesla nové příležitosti pro platební transakce, pro něž byly nutné mince.

Obrovský význam mělo dílo *Ius regale Montanorum* neboli Královské horní právo. Je to první dokument, který upravoval pravidla měnové politiky a mimo jiné i předpisy hornických pracovních podmínek. Jáchymovské tolary byly záchranou pro zemi zničenou husitskými válkami s rozpadající se centrální politickou mocí, peněžním oběhem a upadající těžbou stříbra. Usnesením z roku 1573 slavily úspěch stavy neustále bojující s Ferdinandem I. a jeho neúspěšnou zlatkovou měnou, když došlo ke znovu zavedení tolarů a grošů. Vyvrcholením se stal poté mandát z roku 1577, který obsahoval termín platnosti zahraničních mincí, podíl na konfiskovaných cizích mincích a obrazovou přílohu povolených mincí.

Do negativních vlivů byla zařazena expanze související se šířením křesťanství, přerušený přísun stříbra ze Střední Asie, teritorializace mince, znovu opakovaná inflační metoda „*renovatio monetae*“, teritorializace peněžního oběhu, průnik cizích měn do oběhu, zneužívání emisního práva, snahy o sjednocení mincovní a měnové jednotky, bitva na Bílé hoře, úpadek zásob stříbra kvůli nefinancování těžby státem, znehodnocování drobných mincí, třicetiletá válka, pronajmutí regálie „*De Witteho konsorciu*“, „*velká kalada*“ a „*malá kalada*“. Násilné šíření křesťanství v 10. století přineslo dlouhodobou hospodářskou destabilizaci a změnu mocenských poměrů i změny geografické. Po přerušení přísunu stříbra neměly české země jak razit své mince, což ve spojení s vyčerpanými ložisky a zastaralými technologiemi vyústilo v jejich nedostatek. Ve stejném období zároveň docházelo k teritorializaci mince (domácí mince ustupují v mezinárodním obchodu) i peněžního oběhu (platidla se dají využívat pouze na určitém území) a inflační metodě „*renovatio monetae*“ (hodnotnější mince se nuceně směňují za ty méně jakostní). Přestože teritorializace mince i peněžního oběhu pozvedla domácí obchodní styky a trhy, takže se dostalo peněžních prostředků i mezi prostý lid, z mezinárodního hlediska to byla značná nevýhoda. V důsledku německé kolonizace pronikaly cizí měny do oběhu, například saské brakteáty a bavorské feniky, a tak docházelo k ústupu národní měny. Jedním z důvodů provedení měnové reformy Václavem II. bylo, že emisní právo bylo zneužíváno k vlastnímu obohacení, čímž docházelo k zahlcení oběhu velkým množstvím mincí. Po bitvě na Bílé hoře, při které byly podruhé poraženy stavy, byl zaveden nový mincovní řád, jehož základem se stal krejcar a Habsburkové tak nastolili přísnou politickou a hospodářskou moc ve snaze napravit vládní finance. Zvýšená ražba mincí se ale podepsala na jejich hodnotě. Matyáš vládnoucí po Rudolfovi II. přestal financovat těžbu stříbra a nechal ji v rukou

soukromníků. Tím upadala těžba a nebylo, jak doplňovat peněžní oběh, protože se vyvážely i drobné mince. Třicetiletá válka měnovou krizí pouze uspíšila. Ferdinand II. ve snaze zreformovat celý peněžní systém pronajal své výsostné ražebné právo podvodnému „De Witteho konsorciu“, které řídilo peněžní systém celé země, avšak za vidinou vlastního zvýhodnění. Konsorcium razilo tzv. dlouhou minci. Dlouhé mince byly tak špatné, že jejich emise vedla k „velké kaladě“ (bankrotu). Leopold I. určil kurzy pro příjem cizích mincí a započal ražbu jednotných drobných mincí pro české i rakouské země, tím je devalvoval o 25 % - snažil se, aby česká měna zanikla. Pro tento čin se vžil název „malá kalada“.

7 Pomincovní období (1750-2020)

Pomincovní období popisuje období od roku 1750 do roku 1993, kdy vznikla samostatná česká měna.

7.1 Měnová reforma Marie Terezie, konvenční měna a první papírové peníze (1750–1857)

Dle dohody o jednotné měnové soustavě (konvence), ke které se připojilo několik dalších států a některé německé země, zavedla Marie Terezie v roce 1750 **konvenční měnu**, jejíž jednotkou byl stříbrný zlatník, který byl paradoxně ze stříbra. (Nolč, 2017, s. 20)

Zavedeny byly také v roce 1762 papírové peníze – **bankocetle, bankocedule**, jejichž hodnota byla udávána ve zlatých a platily jen v rámci monarchie. Do oběhu je uváděla Vídeňská městská banka. (Vencovský, 2001, s. 16)

7.1.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Dle Vencovského (2001, s. 15) vedly k zavedení konvenční měny tyto důvody:

- 1) Neustálý nekončící proces depreciace stříbrných peněz.
- 2) Silný příliv amerického stříbra ovlivňoval výnosnost a vývoj české těžby stříbra.
- 3) Merkantilistické názory zdůrazňující význam národního peněžního bohatství ve stříbře a ve zlatě, ochrany a posilování domácí měny na úkor cizích měn a regulaci mezinárodních pohybů peněz a zboží.
- 4) Časté úpravy obsahu stříbra v mincích a snižování jejich jakosti.
- 5) Neschopnost habsburského mincovního regálu zajistit stabilní kupní sílu tolarů a krejcarů.
- 6) Opakované zákazy dovozu a oběhu cizích mincí.
- 7) Snaha o sjednocení měny.

U papírových platidel se pak jednalo o snahu zaplatit státní dluh ve výši 18 mil. zlatých.

7.1.2 Dopady provedení měnové reformy

Marie Terezie při opravě měny zvážila i světový poměr zlata a stříbra 1:14,56 sjednotila hodnoty některých mincí a snížila obsah stříbra u tolaru. Z vídeňské hřivny o váze přibližně 280 g nechávala razit 10 tolarů v hodnotě 20 zlatých (od toho název

„dvacetizlatková“ měna). Upuštění od hřivny pražské ale znamenalo zánik pro českou minci. (Nolč, 2017, s. 20)

Vencovský (2001, s. 16) ale uvádí, že to bylo „z jedné kolínské hřivny stříbra (váha 233,8 g; jeden zlatý tedy obsahoval 11,69 g ryzího stříbra).“

Na zaplacení dluhu byly vydávány 6% státní obligace (za 6 mil. zlatých), neúročitelné bankocetle (za 12 milionů zlatých). Bankocetlemi měly být placeny z poloviny všechny daně a musely být přijímány všemi veřejnými pokladnami za jakékoliv hodnoty. Postupně tak nahrazovaly stříbrné peníze. (Vencovský, 2001, s. 16)

7.1.3 Vývoj konvenční měny a prvních papírových peněz

Prováděla se ražba čtvrt, půl a celých tolarů (120 krejcarů), zlatých (60 krejcarů) a dalších hodnot krejcarů (20, 10, 17, 7, 3 – malé groše, grešle). Komplikovaná soustava platila až do roku 1857. (Nolč, 2017, s. 20) Líc a rub grešličky je zobrazen v příloze F.

Roku 1760 došlo k zavedení kreditních platidel z mědi. Drobné mince ze stříbra byly nepraktické – docházelo k rychlému opotřebování, vyvážely se do zahraničí, obyvatelstvo je za účelem zisku roztavovalo. Lid se s nimi rychle sžil a hojně je využíval, takže docházelo k jejich masivní emisi. Tento krok měl představovat přechod k úplnému kreditnímu hospodářství, které by bylo reprezentováno papírovými platidly a mimo jiné by zapříčinil i omezení v pronikání drobných mincí z ciziny. Postupně se drobnější nominály jiných mincí stahovaly z oběhu a měděné mince se staly výhradním drobným oběživem. (Vencovský & Půlpán, 2005, s. 29)

Monarchie byla bankocetlemi přímo zahlcena. Ve 4 emisích se jich vydalo za astronomických 211,8 milionu zlatých. Bylo to kvůli válkám s Francií, častým prohrám Rakouska na několika frontách a nesplacitelným válečným úvěrům, které mu poskytovala městská banka. Vše vedlo k naprostému zhroucení ekonomiky. Bankocetle budily nedůvěru a nikdo neměl zájem o to je přijímat, proto se stát uchýlil k donucovacím prostředkům. Od roku 1797 nemohly být směňovány obyvateli za kovová platidla (zejména stříbrná) a od roku 1800 byly zákonem předepsaným platidlem. Navzdory tomu všemu začaly být stříbrné mince opět hodnotnější než papírová platidla a jejich převodní kurz neustále stoupal nevýhodně ku bankocetlím. Stříbrné mince později nebyly téměř k vidění a stát musel řešit nedostatek stříbra – začal razit nové velké mince z mědi. Definitivní zhroucení nastalo 15.3.1811 dle tzv. Wallisova patentu. Byl vyhlášen státní

bankrot. Ze dne na den byla ukončena platnost bankocetlí a měděných platidel. Stát tak přenesl všechny své závazky na obyvatele a téměř úplně znehodnotil všechn jejich majetek. Ukončená platidla byla měněna za nové papírové i měděné v poměru 5:1. Nová papírová platidla se jmenovala „šajny“ ve dvou typech – jako směnné listy a později jako anticipační listy. I těch se vydalo ohromné množství v celkové hodnotě 470 milionů zlatých. Poměrným vysvobozením bylo pro Rakousko vyrovnání od Francie v hodnotě 47 milionů zlatých. V roce 1816 byl zaveden pevný převodní kurz konvenční a vídeňské měny 1:2.5, zároveň byla zřízena Privilegovaná rakouská národní banka a emitovala se nová kreditní platidla konvenční měny. Až do 40. let a příchodu zemědělské krize byla ekonomika poměrně stabilní bez značné inflace. (Vondra, 2012)

7.2 Měnová dohoda, zlatková rakouská měna, vznik Rakouska-Uherska (1857-1892)

Rok 1857 začal podpisem měnové dohody o zavedení jednotné stříbrné měny při plné směnitelnosti bankovek za kovové mince. Na jedné straně dohody stálo Rakousko s Lichtenštejnskem, na druhé německé státy. To zadalo vzniku rakouské **zlatkové měny**. V Čechách se „zlatníku“ říkalo minci a „zlatce“ papírovým penězům. (Nolč, 2017, s. 22) Jeden zlatý, který obíhal od roku 1859 do roku 1872, je zobrazen v příloze G.

7.2.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Dle Vorla (2004, s. 293) vedly k zavedení jednotné měny tyto důvody:

- 1) Boj o postavení v budoucím sjednoceném Německu.
- 2) Ekonomické důvody pro vznik velkého státního útvaru bez celních bariér a se společnou měnou.
- 3) Vytvoření pevnějšího postavení pro habsburskou monarchii.
- 4) Oslabení monarchie v důsledku krymské války.

7.2.2 Dopady provedení měnové reformy

Vondra (2012, s. 40) uvádí, že výsledkem byl složitý a nejchaotičtější měnový systém, kde figurovaly 4 měny:

- 1) Konvenční měna z roku 1753, která zmizela z oběhu v roce 1859.
- 2) Vídeňská měna z roku 1811, která vymizela v roce 1858.

- 3) Rakouská měna z roku 1857.
- 4) Spolková měna též z roku 1857.

7.2.3 Vývoj zlatkové rakouské měny

Základem se stala celní libra o váze 0,5 kg, ze které se razilo 45 stříbrných zlatníků. Existovaly ještě zemské mince (platily jen v Rakousku), spolkové mince (platily i v měnově sjednocených zemích). V oběhu se ale nacházely i šajny, měděné mince a cizí drobné, které byly dříve uschované. (Nolč, 2017, s. 22)

Klíčová byla státoprávní změna provedená v roce 1867, zvaná též jako rakousko-uherský dualismus. Monarchie se rozdělila na Království a země na Říšské radě zastoupené. Společný zůstal panovník, ministerstva, armáda a měna. Mince musely odrážet skutečnost, že říše nejsou sjednocené, a tak se od roku 1868 razily ve 2 variantách – rakouské a uherské. Papírová platidla neměla jednotný rub a líc. Jedna strana byla rakouská s německým textem, druhá byla uherská s maďarským textem. Zlatníku se v Rakousku říkalo florin (dělil se na 100 krejcarů), v Uhrách zase florint (dělil se na 100 krajczárů). (Vondra, 2012, s. 45)

Mincovny byly postupně rušeny. Po územních ztrátách fungovaly v 70. letech 19. století pouze mincovny v Kremnici a ve Vídni. Po skončení stříbrné měny (1892) byla zavedena zlatá korunová měna. (Nolč, 2017, s. 22)

7.3 Měnová reforma, korunová měna, 1. světová válka, vznik Československa (1892-1918)

V platnost vstoupil zákon o nově měnové soustavě. Vznikla zlatá měna s mincovní jednotkou korunou (K) dělenou na 100 haléřů. Jeden zlatý (florin, florint) se rovnal dvěma korunám. Razily se zlaté deseti a dvacetikoruny, později stokoruny. Zlatník byl jediný plnohodnotný. Dvou a čtyřzlatníky s tolary byly staženy. (Nolč, 2017, s. 24)

7.3.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Důvody byly dle Vencovského (2001, s. 23):

- 1) Řada válek s fatálními důsledky.
- 2) Vznik Rakouska-Uherska.
- 3) Spekulační krize v létě 1871.

- 4) Burzovní krach v roce 1873.
- 5) Spory o strukturu kovového krytí bankovek (stříbrem či zlatem).
- 6) Jednotlivé státy opouštěly stříbrnou měnu.
- 7) Odpadání stoupců jakýchkoliv variant bimetalistické měny.
- 8) Růst významu zlata a jeho navrácení do peněžního systému.

7.3.2 Dopady provedení měnové reformy

V tehdejším Rakousku-Uhersku se od roku 1870 razily zlaté mince (osmizlatníky, čtyřzlatníky), aby byly usnadněné platby v mezinárodní rovině. Neměly však stanovenou protihodnotu k mincím ze stříbra. V letech 1868-1872 se podařilo udržet rovnováhu ve státním rozpočtu. V červnu roku 1878 vznikla Rakousko-Uherská cedulová banka pro celou konfederaci. Emitovala peníze pro rakouskou i uherskou měnu až do roku 1917. (Vencovský, 2001, s. 24)

Až s reformou roku 1892 byly vytvořeny podmínky pro stabilizaci měnových poměrů. Následovalo období klidného měnového vývoje a hospodářský klid. Banka působila jako nezávislá měnová instituce oproštěná od vlivu centrální vlády. Spolehlivě plnila funkci jako moderní emisní ústav. Hlavními nástroji peněžní politiky byla stanovená výše kovového krytí bankovek, eskont směnek společně s diskontní politikou a kurzové intervence na devizovém trhu. (Vencovský, 2001, s. 25)

7.3.3 Vývoj korunové měny

„Drobáky“ se objevovaly ve třech formách – stříbrné koruny (5 g, jakost 83,5 %), dále se objevily dvou a pětikoruny (24 g, jakost 90 %), niklové deseti a dvacetihaléře. Poslední byly bronzové jedna a dvou haléře, které průběžně nahradily železné. Při placení v obchodě nemusel nikdo přijmout více drobných mincí do hodnoty 50 Kč v korunách, 10 Kč v „niklácích“ a 1 Kč v mincích z bronzu. (Nolč, 2017, s. 24)

„Přestože byl stanoven zlatý obsah nové peněžní jednotky, nešlo o čistou zlatou měnu, neboť se nepřipouštěla volná ražba zlatých mincí a nikdy nebyla zavedena povinnost Rakousko-Uherské banky směňovat koruny za zlato v zákonné relaci. Existovala pouze povinnost směňovat bankovky za „zlaté devizy“, tedy za devizy zemí, kde byla zavedena směnitelnost za zlato. Rakousko tak mělo měnu zlaté devizy.“ (Vencovský, 2001, s. 24)

7.4 Rašínova měnová reforma, československá koruna (1919–1938)

Poslední čtyři roky korunové měny byly krušné pro celou Evropu. Atentátem na rakousko-uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a následným vyhlášením války Srbsku započala 1. světová válka. Vedlejším jevem byl růst cen základních životních potřeb a inflace, zavedený přidělový systém na potraviny a jiné věci nebyl dostatečný, stoupalo sociální napětí, sílil odpor proti válce a monarchii. (Nolč, 2017, s. 24)

Tomáš G. Masaryk (tehdy v emigraci), Edvard Beneš a Milan R. Štefánik zahájili otevřený boj za obnovení národně-státní samostatnosti. Podařilo se jim přesvědčit vůdce mocností v dohodě, že i pro ně je nejlepší rozbít monarchii a obnovit tak samostatnost všech národů jí podrobených. Toto úsilí podpořily již vytvořené legie v Rusku, Francii a Itálii. Po skončení války byla finanční a měnová situace katastrofální. (Nolč, 2017, s. 24)

28. října 1918 byla vyhlášena státní samostatnost. Bylo potřeba obnovit hospodářství, vytvořit vlastní měnu, zajistit a mezinárodně uznat československé státní hranice. Na základě zákona o kontinuitě právního pořádku Národního výboru československého o zřízení státu československého byla i nadále v oběhu rakousko-uherská platidla. Ke sklonku téhož roku stát získal potřebné uznání. Předsedou Národního výboru se stal Karel Kramář a ministrem financí Alois Rašín. (Nolč, 2017, s. 24)

Po vyhlášení samostatnosti dle Nolče (2017, s. 26) platila tato platidla s tím, že dodatečně byly vytištěny ještě bankovky pětadvacetikorunové a dvousetkorunové:

- a) Bronzové mince: haléře, dvouhaléře.
- b) Niklové mince: desetihaléře, dvacetihaléře.
- c) Válečné železné mince: dvouhaléře, dvacetihaléře.
- d) Alpakové (dříve niklové) mince: desetihaléře.
- e) Stříbrné mince: koruny, dvoukoruny, pětikoruny, zlatníky.
- f) Zlaté mince: desetikoruny, dvacetikoruny, stokoruny.
- g) Bankovky: koruny, dvoukoruny, desetikoruny, dvacetikoruny, padesátikoruny, stokoruny, tisícikoruny.

7.4.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Dle Vencovského (2001, s. 29) musela být měnová odluka provedena z těchto důvodů:

- 1) Snaha napravit rozvrácené peněžní poměry.
- 2) Řízení měny nového státu.
- 3) Katastrofální měnové dědictví Rakouska-Uherska po prohrané válce.
- 4) Vyčerpané státní finance.
- 5) Potřeba izolace od rozvráceného peněžního vývoje.

7.4.2 Dopady provedení měnové reformy

Řešení poskytla měnová reforma Aloise Rašína. Hlavním cílem bylo měnu osamostatnit, zdůvěryhodnit a pevně ukotvit ke zlatému standardu.

Reforma byla rozdělena do tří fází:

- 1) Měnová odluka.
- 2) Deflační politika.
- 3) Stabilizace cen a zavedení tzv. zlaté měny.

Měnová odluka v roce 1919 byla významným krokem v měnové samostatnosti. Byla to akce, kdy došlo k uzavření hranic, zastavení přeshraničního pohybu osob a nákladů, mezinárodního poštovního styku a vypsání národní půjčky. Rakousko-Uherská měna, od které se chtěli odtrhnout, byla kromě korunových a dvoukorunových bankovek označena kolkou. Bankovky s nominální hodnotou 25 a 200 korun (stejně jako 50 a 10 korun) byly sice přijímány, ale nekolkovaly se a nevracely se do oběhu. Zúčastnilo se na 15 000 pracovníků v peněžnictví, státní správě, a dokonce i duchovní. Zákonem byla určena měnová jednotka – koruna československá. Právo vydávat platidla bylo v pravomoci státu, který k tomu zřídil Bankovní úřad ministerstva financí. Vykonával všechny funkce emisní banky: prováděl měnovou politiku, přijímal vklady bank, obchodoval se zlatem, spravoval zlatou a devizovou rezervu, řídil devizové hospodářství. Jeho fungování se za tehdejších podmínek osvědčilo.

Deflační politika se zprvu prováděla ve formě restrikce oběživa. Za první fáze byla zadržena téměř třetina bankovek předložených k okolkování, jakožto nucená státní půjčka s úrokem 1 %. Musela se také zavést daň z majetku a z nabytí majetku. Snižování oběživa nemělo na ceny očekávaný vliv – zvyšovaly se ceny, nepřímé daně a uvolněná byla i fiskální politika, zvyšovala se poptávka po bankovních úvěrech. Úvěry financovaly banky ze zdrojů získaných v centrální bance přes diskont směnek. CB tak upevňovala svůj ekonomický vliv.

V roce 1921 se na devizovém trhu cíleně posiloval kurz koruny přes půjčky v cizích měnách, měnová politika se zpřísnila a inflace byla krátce záporná. Alois Rašín byl zavražděn (1923). Měnovou politiku začal řídit jeho odpůrce Karl Engliš (koncepte stabilizace české měny). Kurzový vývoj stagnoval. Vývoz, produkce a zaměstnanost tuto deflační politiku neunesly, podniky se stávaly ztrátovými a odnášela to i likvidita bank. Negativní dopady nakonec převažovaly do té míry, že se od deflační politiky upustilo.

Přes půjčky v cizí měně, navyšování rezerv zlata a tzv. nabídkové povinnosti se měla koruna vrátit ke zlatému standardu. Nabídková povinnost je definována jako povinnost všech subjektů nabídnout Československé devizové ústředně k odkupu valuty a devizy za jí stanovený kurz.

Do roku 1926 vykonával monetární politiku Bankovní úřad ministerstva financí. V dubnu téhož roku začala fungovat Národní banka Československá. Její povinností bylo:

- 1) Udržovat kurz koruny ke zlatým měnám (úroveň předchozích dvou let).
- 2) Udržovat podíl krytí bankovek drahým kovem a hodnotnými cizími měnami.
- 3) Ovlivňovat množství peněz v oběhu prostřednictvím lombardního úvěru a reeskontu směnek, čímž řídila měnovou politiku.

(Česká národní banka, 2003–2018)

7.4.3 Vývoj československé koruny

Koruna se stala věrohodnou i konvertibilní. V listopadu 1929 měnou zlaté devizy. Hlavní cíl reformy byl splněn. Vrátit cenovou hladinu na předválečnou úroveň se sice nepodařilo, ale byly vytvořeny podmínky pro stabilizaci ekonomiky a její dlouhodobější růst. K zavedení přímé volné směnitelnosti bankovek za zlato ale nikdy nedošlo. (Česká národní banka, 2003–2018)

Dle Nolče (2017, s. 30) byla platidla meziválečného Československa následující:

- a) Haléřové nominály: 2, 5, 10, 20, 25, 50
- b) Korunové nominály: 1, 5, 10, 20
- c) Papírová platidla: 1, 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1 000, 5 000

Okolkovaná platidla bývalého Rakouska-Uherska v hodnotě 10 K, 20 K a 100 K jsou ukázána v příloze H. Nově vydané státopky (1 Kč, 5 Kč, 20 Kč, 100 Kč, 5 000 Kč)

I. emise poté v příloze CH. Státovky II. emise pro 5 Kč a 100 Kč v příloze I. Bankovky vydané NBČS lze vidět v příloze J.

Centrální banka se zavázala k udržování zlatého obsahu koruny ve výši 44,58 mg zlata (do roku 1936 dvakrát sníženo). Zrušena byla i devizová regulace. Podíl zlatého krytí bankovek rostl.

Kvůli světové hospodářské krizi musela NBČ využívat nepopulární administrativní nástroje. Rakousko-Německá bankovní krize (léto 1931) odstartovala masivní stahování kapitálu z hospodářsky slabších zemí. Aby tomu banka zabránila, razantně zvýšila eskontní sazby, ale zároveň zabrzdila ekonomický růst. Musela je snížit na předchozí hodnotu. Znovu zavedla devizové regulace. Stát začal centrálně regulovat úrokové sazby. (Česká národní banka, 2003–2018)

Nebezpečí přicházející v polovině třicátých let z Německa vyústilo v přípravy na ochranu země, které se staly prioritou vládní finanční politiky a byla jim přizpůsobena i měnová politika. Země vynakládala obrovské náklady na urychlené vybavení armády, její modernizaci a budování pohraničního opevnění. Národní banka Československá měla zákaz poskytovat vládě přímé i nepřímé úvěry. Uvolnila se pravidla o zlatém krytí vydávaných bankovek - 50 Kč byly nyní drobné papírové peníze, 100 Kč se staly státovkami. Karl Engliš, který nastoupil po Rašínovi, převáděl zlato do ciziny a ničil tak zlatou zásobu tvořenou jeho předchůdcem. Všechna opatření byla po konferenci v Mnichově dne 29. září 1938 zbytečná. Československo ztratilo mimo jiné 30 % území, 33 % obyvatelstva, 2/3 průmyslových kapacit, 1/3 orné půdy. Následně vzniklo Československo a Národní banka Československá byla přeměněna na Národní banku Československou. (Vencovský, 2001, s. 54)

7.5 Měnová politika v období okupace, protektorátní koruna (1939-1945)

Nolč (2017, s. 32) uvádí, že po obsazení českého pohraničí Německem a Polskem začaly na zabraných územích platit německé marky a polské zloté. Když byly zabrány všechny české země a odtrženo Slovensko, fungovalo na území 5 různých měn:

- a) Protektorátní koruna.
- b) Říšskoněmecká marka.
- c) Slovenská koruna.

- d) Maďarské pengö.
- e) Polský zlotý.

Národní banka Česko-Slovenská se po rozdělení celní hranice se Slovenskem stala Národní bankou pro Čechy a Moravu, podřízenou Říšské Berlínské bance. Správa měny zůstala centrální. Změnilo se označení „Kč“ na „K“. Marka se stala zákonným platidlem v kurzu 1 RM = 10 K, přestože před válkou se pohybovala někde mezi 6 až 7 Kč. Vůči koruně tak byla uměle nadhodnocena. Není překvapením, že Německo žilo na účet podrobené země. Česká republika ztratila 45,3 tuny zlata.

7.5.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Mezi důvody pro provedení měnové reformy řadí Vencovský (2001, s. 58) následující:

- 1) Vyústění druhé světové války.
- 2) Zákonným platidlem byla určena marka.
- 3) Zánik Česko-slovenské koruny.
- 4) Přízpůsobení zlatému obsahu koruny k říšské marce.
- 5) Podhodnocení koruny.
- 6) Růst inflace.
- 7) Hospodářské vykořisťování.
- 8) Zákaz emitovat nadhodnocené marky (měněny za koruny, odváděny bez jakékoliv protihodnoty do Berlína, připisovány na zvláštní prozatímní účet jako pohledávka vůči Říšské bance).
- 9) Zabavování židovského majetku.
- 10) Matrikulární příspěvek schválený roku 1940 na „krytí všeobecných nákladů říše“, tedy poplatek za „ochranu“ českého lidu.
- 11) Čerpání zbylé zlaté rezervy.

7.5.2 Dopady provedení měnové reformy

Financování potřeb říše se projevilo v růstu cenové hladiny. O regulaci se pokoušelo následovně:

- 1) Zřízení Nejvyššího cenového úřadu (NÚC), který měl rozšířené kompetence při tvorbě cen zboží a služeb.
- 2) Nastavení „stop-cen“, tedy zákaz zvyšovat ceny zboží a úkonů všeho druhu, bez předchozího kontaktování NÚC.

- 3) Zavedení důsledné a složité přidělové soustavy pro domácnosti, ale téměř pro celé hospodářství.
- 4) Počátek procesu cenových deformací – cenové odchylky od volného trhu i světových cen.
- 5) Pronikání prvků černého trhu.

Vencovský (2001, s. 62)

„Měna se ocitla v troskách, stejně jako celé hospodářství. České země na konci protektorátu skýtaly krajně neutěšený obraz. Byly zcela zdevastovaným teritoriem, kde se ceny šplhaly do astronomických výšek, zatímco platy stagnovaly, a kde stejně většina základních životních potřeb byla pouze na příděl. Bylo evidentní, že ihned po skončení válečných operací bude nutné vybudovat československý stát znovu od základů. Bohužel však již v závěru války bylo také zřejmé, že to bude opět pod novým protektorským dohledem – tentokrát ze strany Sovětského svazu.“ (Vondra, 2012, s. 70)

7.5.3 Vývoj protektorátní koruny

Výhradním vydavatelem byla Národní banka pro Čechy a Moravu. Některé bankovky byly přímo emitovány jako státovky. Mezi nejpovednější patří protektorátní 500 Kč bankovka. Dvakrát byla emitována padesátikorunová státoвка – poprvé roku 1940 a podruhé roku 1944. Rozdíl byl v písmu. Na první byly německé nápisy švabachem, na druhé latinkou. Posledním protektorátním vydaným platidlem se stala pětitisícikorunová bankovka se svatým. Václavem. (Vondra, 2012, s. 68)

Dle Nolče (2017, s. 33) byla za protektorátu tato platidla (K):

- a) Halěřové nominály: 10, 20, 50
- b) Korunové nominály: 1
- c) Papírová platidla: 1, 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1 000, 5 000

Platné bankovky jsou zobrazeny v příloze K.

7.6 První poválečná měnová reforma, československá koruna (1945-1953)

Bylo nutné se připravit na dobu po osvobození. Dekretem prezidenta z 12. 11. 1944 byl zřízen Čs. měnový úřad (součást Úřadu vládního pověřence v SSSR), který měl plnit funkci emisního ústavu. Téhož roku byly v SSSR v závodě GOZNAK vytištěny

„československé korunové poukázky vzoru 1944“. Plnily funkci prvních poválečných peněz a byly v hodnotách 1 K, 5 K, 20 K, 100 K, 500 K, 1000 K. (Nolč, 2017, s. 36)

Koncem roku 1941 v Londýně začala příprava na obnovu československé měny, jejíž podoba byla schválena příští rok. Vycházelo se z předmnichovských poměrů s ohledem na začáteční rezervu. Tiskla se ve třech anglických tiskárnách, poté byla uskladněna v 3 771 bednách v podzemních trezorech u Bristolu (duben 1943) a v druhé polovině září 1945 dopravena letecky do Prahy. (Vencovský, 2001, s. 63)

7.6.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Po porážce Německa existoval neúnosný objem kupní síly. Hotovost včetně vkladů, životních pojistek a cenných papírů byla asi 256 miliard korun. Nebyla však kryta zbožím a ani neměla žádnou materiální protiváhu. Nezbytným krokem bylo nalézt bilanci mezi hospodářskými potřebami, výrobou a oběhem zboží a zlikvidovat onu kupní sílu. (Nolč, 2017, s. 37)

7.6.2 Dopady provedení měnové reformy

Řešením byl dekret prezidenta č. 91 z 19.10. 1945, kterým hned od prvního listopadového dne zaváděl v platnost novou **československou korunu (Kčs)**, dělenou na 100 haléřů. Koruna měla nahradit dosavadní K, Ks a Kč v poměru 1:1 o limitu 500 Kčs/osoba či přes výplaty. Všechna papírová platidla (kromě 1 K papírové poukázky, rok 1944) byla zneplatněna a uvázána na zvláštní účet. Jejich použití bylo možné jen vzácně. (Nolč, 2017, s. 37)

7.6.3 Vývoj československé koruny

Nolč (2017, s. 36) uvádí, že na území osvobozeného Československa v květnu 1945 obíhaly tyto měny:

- a) Protektorátní měna v hodnotách 10, 20, 50 haléřů; 1 K.
- b) Československé předválečné mince v hodnotě 20 a 50 haléřů; 1, 5, 10 a 20 K.
- c) Říšskoněmecká měna.
- d) Marky Spojeneckých armád.
- e) Slovenská měna v hodnotě 5, 10 a 50 haléřů; 5, 10, 20 a 50 Ks.
- f) Maďarská měna.
- g) Poukázky z roku 1944.

h) Sovětské ruble.

Obnovit československou měnu bylo jedním z nejdůležitějších úkonů, se kterými se musela vláda potýkat. Oběh říšské marky byl zastaven 10. května 1945 a v pohraničí za dva měsíce. Československé bankovky stažené v roce 1944 byly do 31. 10. 1945 restituovány. Na Slovensku byly dočasně platné koruny slovenské a v oblastech bývalého maďarského záboru pengö. K již tak nepřehlednému systému nenapomohl ani fakt, že postupující Ruda armáda před dokončením svých operací zaváděla na osvobozovaných území své poukázky. Státovky bez datace i vročení měla přichystané i vláda v Londýně, které byly schované pro připravovanou měnovou reformu, jejíž legislativní rámec ustanovil prezident v onom dekretu z 1. 11. 1945. Od tohoto data přestaly definitivně platit protektorátní a slovenské koruny, společně se sovětskými peněžními poukázkami. Uvedly se dvě sady nových platidel – státovky londýnské emise, bankovky nové Národní banky československé uváděné do oběhu od roku 1946. (Vondra, 2012)

7.7 Měnová reforma roku 1953, československá koruna (1953–1989)

Od února 1948 začali vládnout komunisté, a to znamenalo jediné: nastalá politická změna potřebuje i nová platidla. O dva roky později byla zřízena Státní banka československá (SBČS). Připravovala se emise bankovek a nových státovek. To nakonec nebylo uskutečněno kvůli utajované měnové reformě. Dekretem Edvarda Beneše z 24. října 1945 bylo znárodněno 14 velkých obchodních bank a více než 600 menších finančních ústavů. (Nolč, 2017, s. 38)

Fungování přidělového systému vzniklého za protektorátu pokračovalo. Zavedl se ale i volný trh. Ceny na něm byly samozřejmě vyšší. Vidinou tohoto kroku bylo zabránit nebo alespoň omezit šmelení a černý trh. Existovala také speciální obchodní síť DAREX. Zde se platilo bony, které bylo možné získat za cizí valuty nebo zlato. (Nolč, 2017, s. 38)

Na povrch začaly vyplouvat fámy o blížící se měnové reformě, která i přes stále nevytištěná platidla vyprovokovala nákupní horečku. Vláda přezkoumala možnosti pro tisk bankovek v Praze. Ta toho vzhledem ke kapacitním, provozním a materiálovým možnostem nebyla schopna. Vládě bylo navrženo, aby požádala sovětskou vládu o pomoc při tisku papírových platidel a ražbě mincí. Československo navrhovalo bankovky v nominální hodnotě 25, 50 a 100 Kč, Sověti se měli postarat o ty nominálně nižší.

Smlouva o výrobě platidel v SSSR podléhala tak vysokému utajení, že s ní nebyli seznámeni ani všichni členové vlády. (Nolč, 2017, s. 40)

7.7.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Dle Vondry (2012, s. 74) vedly k měnové reformě, která měla za úkol šokovat, zničit šanci zachránit úspory obyvatelstva nákupem půdy či nemovitostí a ožebračit lid následující skutečnosti:

- 1) Nadbytek papírového oběživa.
- 2) Československo se stalo totalitním státem.
- 3) Odstranění zbytků pluralismu a soukromého sektoru v ekonomice.
- 4) Centrální plánování nepředjímalo veškeré ekonomické trendy.
- 5) Přeorientování republiky na těžké strojírenství.
- 6) Přídělový systém.
- 7) Poválečné ztráty.
- 8) Neschopnost zkolektivizovat selský stav.

7.7.2 Dopady provedení měnové reformy

V sobotu 30. května 1953 ve 13:00 svolalo Národní shromáždění schůzi. Státní bezpečnost obsadila tiskárnu a nakladatelství Práce. Zahájil se tisk vyhlášek. Na zasedání Ústředního výboru KSČ o několik hodin dříve byl projednán návrh s informacemi od prezidenta republiky Antonína Zápotockého na zrušení přídělového systému a provedení měnové reformy. Vše bylo schváleno. Následovalo mimořádné zasedání vlády ČSR. Projednalo usnesení vlády a ÚV KSČ o provedení reformy, zrušení lístků, návrh zákona o peněžní reformě a opatření k provedení souvisejícího zákona a v neposlední řadě schválení nových maloobchodních cen. (Nolč, 2017, s. 43)

Poté se konala schůze Národního shromáždění. Tehdejší předseda vlády uvedl důvody pro nutné zavedení reformy. Poukázal také na nedostatky měnové reformy z roku 1945. Návrhy byly schváleny. Ředitelé krajských poboček SBČS museli převzít nové peníze z vojenských skladů. Ty bylo nutné ručně přepočítat. Za policejního doprovodu se v noci do krajských poboček rozjeli bankovní emisáři. Policie také zajistila ochranu filiálek v krajích a okresech. Okresní náčelníci Veřejné bezpečnosti byli zodpovědní za ochranu výměnných středisek, kterých vzniklo 7 906. (Nolč, 2017, s. 43)

V neděli 31. května 1953 byla ve všech denících zveřejněna zpráva o provedení peněžní reformy a zrušení lístků na potravinářské a průmyslového zboží. Hned následující den po uveřejnění zprávy byla všechna obíhající platidla prohlášena za neplatná a zavedla se nová peněžní jednotka koruna československá vzoru 1953. Zlatý obsah byl stanoven na 0,123426 g ryzího zlata. (Nolč, 2017, s. 43)

Nolč (2017, s. 43) také uvádí nominální hodnoty nových platidel z konce května 1953 s tím, že všechna připravovaná papírová platidla byla uložena, jejich výroba zastavena, a kromě několika exemplářů zničena v červnu 1954:

- a) Haléřové mince: 1, 3, 5, 10, 25.
- b) Papírová platidla: 1, 3, 5, 10, 25, 50, 100.

Papírová platidla platná do května roku 1953 jsou ukázána v příloze L.

7.7.3 Vývoj československé koruny

Za cenu značných finančních ztrát a ožebračení obyvatelstva se dvojí trh odstranit doopravdy podařilo. Životní náklady vzrostly o 26 %. Probíhaly časté stávky. (Nolč, 2017, s. 43)

Zjednodušená soustava zákonných platidel potřebovala doplnit. Proces průběžného doplňování je vyobrazen v následující tabulce:

Tab. 6: Proces průběžného doplňování zákonných platidel od roku 1957

Rok	Forma	Hodnota	Poznámka
1957	Mince	1	Sloužila k nahrazení státovky stejné hodnoty.
1958	Bankovka	25	
1960	Bankovka	10	
1961	Haléř	1, 3, 5, 10, 25	Jednalo se pouze o úpravu. Nově na nich byl vyobrazen změněný státní znak a název státu.
	Mince	1	
	Státovka	3, 5	
1962	Bankovka	100	První platidlo vytvořené profesionálním vojákem plk. ČSLA Františkem Heřmanem, spolu s J. Schmidtem, J. Mráčkem a L. Jirkou.

Rok	Forma	Hodnota	Poznámka
1962	Bankovka	25	Shodná s tou z roku 1953, pouze s novým státním znakem.
1963	Haléř	50	
1965	Mince	3	Postupně nahrazovala státovky téže hodnoty.
	Mince	5	
	Bankovka	50	Byla vypracována dle vzoru 1964.
1971	Bankovka	20	Neměla okraje a vzbudila tak rozpaky. Přes prvotní nelibost nahrazovala postupně stahované bankovky v hodnotě 25 Kčs.
1972	Mince	2	Nahrazovala státovku 3 Kčs a minci 3 Kčs.
1973	Bankovka	500	Její ústřední motiv tvořilo Slovenské národní povstání.
1985	Bankovka	1 000	Zahajovala sérii bankovek od Albína Brunovského. Kvůli událostem na přelomu roku 89/90 nebyla dokončena a doplněna bankovkou 500 Kčs.
1987	Bankovka	50	
1988	Bankovka	20	
1989	Bankovka	100	Pro silnou vlnu negativních reakcí byla stažena z oběhu po 15 měsících.

Zdroj: Nolč, J. (2017, s. 44), vlastní zpracování, 2021

Konec roku 1989 a začátek roku 1990 s sebou nesl změnu. Přecházeli jsme k pluralitní demokracii. Přechod od centrálně řízeného hospodářství znamenal změny i pro měnovou politiku. Změnil se název státu a státní symbolika. Nyní jsme byli Česká a Slovenská Federativní republika. U státního znaku byl uzavřen kompromis a existovaly tak čtyři: federální, velký a malý znak český a slovenský. A jak už to bývá – nové znaky a názvy znamenají nové oběživo. (Nolč, 2017, s. 47)

Nolč (2017, s. 47) uvádí, že soustava zákonných platidel na přelomu let 1989/1990 (Kčs) byla následovná:

- a) Haléřové nominály: 1, 5, 10, 20, 50.

- b) Korunové nominály: 1, 2, 5.
- c) Bankovky: 10, 20, 50, 100, 500, 1 000.

Připravována byla ještě dvousetkorunová bankovka. V důsledku zániku společného státu k jejímu vydání nedošlo.

Po letních volbách v roce 1992 bylo jasné, že státy spolu nemohou nadále soužit. Druhá polovina roku byla hektická pro všechny zúčastněné. V otázce měnové bylo jasné, že zachování společné měny nebude to pravé (přestože se o tom uvažovalo). Jako relativně nejrychlejší řešení se ukázalo kolkování – vznikla tak první národní platidla. V České republice se kolkovaly jen ty nejvyšší nominály (100, 500 a 1 000 Kčs). Mince platily stále stejně. O námětech na nová česká platidla byla veřejnost informována již v listopadu. (Nolč, 2017, s. 48)

V následující tabulce je uvedeno, jak končila platnost dosavadních československých platidel:

Tab. 7: Data konečných platností československých platidel

Datum	Konec platnosti
30. 4. 1993	Mince: Haléř, pětihaléř
31. 7. 1993	Mince: Desetihaléř, dvacetihaléř, padesátihaléř, 10 Kčs; Bankovky: 10, 20, 50
31. 8. 1993	Bankovky: 100, 500, 1000
30. 9. 1993	Všechny korunové mince
20. 11. 1993	Mince: 2 Kčs, 5 Kčs

Zdroj: Nolč, J. (2017, s. 51), vlastní zpracování, 2022

Platnost všech československých platidel byla ukončena v průběhu sedmi měsíců, a to od dubna do listopadu.

7.8 Česká měna od roku 1993 do roku 2020

„Dnem 1. 1. 1993 vznikla po rozdělení ČSFR samostatná Česká republika. Po dlouhých pěti staletích se tak české země staly samostatným státním útvarem, k němuž se nepojily

žádné další země a kdy ani on sám nepatřil pod žádný větší či vyšší celek. Češi tak získali na více než jedno desetiletí, konkrétně do 1. 5. 2004, kdy se Česká republika stala součástí Evropské unie, možnost si o svých záležitostech rozhodovat sami bez jakýchkoli závazných konzultací s kýmkoli jiným.“ (Vondra, 2012, s. 94)

7.8.1 Důvody pro provedení měnové reformy

Jedním z hlavních problémů, které bylo třeba vyřešit, byla stále existující federální měna. Václav Klaus se inspiroval postupem dr. Aloise Rašína při měnové odluce po zániknutí Rakouska-Uherska, aby předešel závažným ekonomickým škodám a začal bankovky kolkovat. Nová samostatná měna vznikla oficiálně 8. 2. 1993. (Vondra, 2012, s. 94)

Zákon o oddělení měny byl přijat na veřejném zasedání 2. února 1993 Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky. Jeho původní pracovní název byl „o měnové odluce“. (Vencovský, 2001, s. 83)

7.8.2 Dopady provedení měnové reformy

Za tři až čtyři měsíce od vyhlášení měnové odluky byly vydány do oběhu nové mince všech hodnot. Příprava bankovek byla mnohem pečlivější. (Vencovský, 2001, s. 84)

Česká národní banka vznikla k 1. lednu 1993. Zákon o České národní bance č. 6/1993 určil její právní postavení, cíl, organizaci, řízení, činnost a vztah ke státním financím. Do roku 2000 byl hlavní cíl „zabezpečovat stabilitu české měny“ konkretizován na „cenovou stabilitu“. Zjednodušeně řečeno se národní banka snaží o to, aby v ekonomice bylo právě tolik peněz, kolik je potřeba a mohla tak vytvořit stabilní prostředí, kde se mohou rozvíjet podnikatelské aktivity. Nejméně dvakrát do roka je povinna podávat zprávu o plnění cíle parlamentu a čtvrtletně veřejnosti. Po úhradě provozních nákladů a po doplnění fondů odvádí zbytek svého zisku do státního rozpočtu. Kromě toho byly stanoveny i její pravomoci a povinnosti v oblasti emise, kurzových a devizových operacích, obchodování s komerčními bankami a regulační pravomoci. (Vencovský, 2001, s. 84)

Základní činnosti ČNB můžeme tedy rozčlenit dle makroekonomické a mikroekonomické funkce. Dle Ravendy (2014, s. 215) patří mezi činnosti **makroekonomické funkce:**

- 1) Provádění měnové (monetární politiky).
- 2) Vydávání mincí a bankovek.

- 3) Vytváření devizové rezervy neboli rezervy v cizí měně.

Mezi **činnosti mikroekonomické** patří:

- 1) Řízení platebního styku, který probíhá mezi bankami.
- 2) Poskytování úvěrů komerčním bankám.
- 3) Regulace a dohled na bezpečnost pomocí pravidel pro komerční banky, aby nedocházelo ke zneužívání peněz klientů.
- 4) Je bankou vlády a spravuje její finance.
- 5) Reprezentace státu v měnové oblasti.

Prvotně se ČNB zaměřovala na snižování inflace, fixní měnový kurz a ovlivňování vývoje peněžní zásoby. Vycházelo se z přesvědčení, že lze sladit cílování jak měnového kurzu, tak peněžní zásoby v zemi, aby společně působily na vývoj cenové hladiny a další faktory hospodářského růstu a devizové rovnováhy. Využívány byly především nepřímé nástroje (repo sazby, diskontní a lombární sazba, operace na volném trhu, povinné minimální rezervy bank a dohled nad komerčními bankami). Prováděná politika byla mírně restriktivní. Velký vliv měla měnová odluka, zavedení daně z přidané hodnoty a nové spotřební daně. Cíl byl udržet kurz koruny a inflaci pod 17 %. (Vencovský, 2001)

V roce 1994 ale bylo zřejmé, že tímto směrem se nelze ubírat a bylo od něj upuštěno o tři roky později. Inflace rychle rostla kvůli cenovým deregulacím, mzdovým požadavkům a přílivu zahraničního kapitálu, s čímž zároveň rostla peněžní zásoba. Přešlo se na režim cílování inflace, kdy se inflace vyjadřuje vývojem spotřebitelských cen. Jedná se o tzv. čistou inflaci, což je inflace očištěná od vlivu cenových deregulací, úprav nepřímých daní apod. Od roku 2001 se přešlo na cílování inflace, která je vyjádřena vývojem spotřebitelských cen (CPI). (Vencovský, 2001, s. 85)

Cenové deregulace a mzdové požadavky vyvolaly vysoké tempo inflace, která se stala pro dosavadní systém rizikovou. Nově nastával i příliv zahraničního kapitálu ve formě přímých i portfoliových investic. Ten odstartoval růst peněžní zásoby, který se postupem času stal také problémový. Banka musela sterilizovat své devizové zdroje. Ani tento postup nestačil a řešení bylo nalezeno ve zvýšení sazeb povinných minimálních rezerv a úrokových sazeb. Rozhodujícím faktorem pro provádění měnové i finanční politiky se stala v následujících letech narůstající strukturální nerovnováha platební bilance. Rostl hrubý domácí produkt, inflace držela stabilně na 9,1 %, příjmy za služby nestačily vyrovnávat prudce narůstající deficit obchodní bilance, rostly mzdy. Tento vývoj

nacházel ztížení v expanzivní fiskální politice. Reakce banky se poukázala ve třech směrech – operativně ovlivňovala vývoj úrokovou politikou, uvolnila kurzovou politiku rozšířením oscilačního pásma, přešla k výraznější restriktivní politice. (Vencovský, 2001)

Až do roku 2000 provázely Českou republiku „měnové turbulence“. Tehdy se podařilo stabilizovat inflaci na 4 %, měnový kurz i úrokové sazby. Urychlení výrobní restrukturalizace, příliv přímých zahraničních investic, růst efektivnosti výroby, pronikání na světové trhy – to vše snižuje potenciální vnitřní inflační tlaky. Rizikový je naopak deficit veřejných financí a obchodní bilance, ale i možné mzdové tlaky. (Vencovský, 2001, s. 89)

7.8.3 Vývoj české měny

Dnem 8. 2. 1993 byla uvedena první česká bankovka (200 Kč). Vyšší bankovkové nominály (100 Kč, 500 Kč, 1 000 Kč) začaly od onoho dne platit pouze s nalepenými kolky. Pro ušetření nákladů celé akce nebyly kolkovány drobné bankovky. Toho od momentu, kdy se začal lišit kurz Kč a Ks využívali podvodníci, kteří kolky přelepovali ze slovenských bankovek na české a zvyšovali tak jejich hodnotu o ¼. Vzhledem k takové situaci se vláda snažila o zvládnutí celé situace v co nejkratším čase. Platnost všech okolkovaných bankovek v ČR byla ukončena již 31. 8. 1993. (Vondra, 2012, s. 94)

Vyvstala potřeba natisknout nové bankovky, což bylo pro Čechy mnohem snazší než vyrazit nové mince. Část papírových platidel (200 Kč, 1 000 Kč, 5 000 Kč) se vytiskla ve Státní tiskárně cenin v Praze, zbytek v Anglii. Naopak s mincemi se dostala republika do potíží, neboť na našem území již žádná neexistovala. Mince byly nakonec vyraženy v Kanadě a v Německu. (Vondra, 2012, s. 95)

Následující tabulky číslo 8 a 9 ČR jsou uvedeny pro udání přehledu o platných a zrušených mincích, které se objevily na novodobém českém území. Je uvedena nominální hodnota a co je zobrazeno na líci a rubu.

Tab. 8: Platné mince ČR od roku 1993

Nominální hodnota	Líc	Rub
1 Kč	Český lev	Zjednodušená svatováclavská koruna

Nominální hodnota	Líc	Rub
2 Kč	Český lev	Velkomoravský gombík
5 Kč	Český lev	Karlův most
10 Kč	Český lev	Pohled na katedrálu sv. Petra a Pavla
20 Kč	Český lev	Sv. Václav na koni
50 Kč	Český lev	Pohled na Prahu

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Mezi platné mince patří 1 Kč, 2 Kč, 5 Kč, 10 Kč, 20 Kč a 50 Kč.

Tab. 9: Neplatné mince od roku 2002 a 2008

Nominální hodnota	Líc	Rub
0,10 Kč	Český lev	Nominální hodnota
0,20 Kč	Český lev	Nominální hodnota
0,50 Kč	Český lev	Nominální hodnota

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Roku 2002 byly zrušeny desetníky a dvacetníky, od roku 2008 neplatí ani padesátíky.

Výroba mincí probíhá v Jablonci nad Nisou již od roku 1993 pro její zkušenost z výroby bižuterie, při níž se užívá obdobné technologie ražby kovových předmětů. (Vorel, 2004, s. 414)

Tabulka 10 zobrazuje nominální hodnotu platných bankovek od roku 1993 a také to, co je zobrazeno na lici a na rubu.

Tab. 10: Platné bankovky ČR od roku 1993

Nominální hodnota	Líc	Rub
100 Kč	Karel IV.	Pečeť Karlovy univerzity
200 Kč	Jan Amos Komenský	Dětské a dospělé ruce, slovník J. A. Komenského
500 Kč	Božena Němcová	Dívčí hlava s květy a trním

Nominální hodnota	Líc	Rub
1 000 Kč	František Palacký	Orlice, zámek v Kroměříži
2 000 Kč	Ema Destinová	Hlava Múzy, housle, violoncello
5 000 Kč	Tomáš Garrigue Masaryk	Významné pražské stavby

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Mezi platné bankovky patří ty v nominálech 100, 200, 500, 1 000, 2 000 a 5 000 Kč.

V tabulce číslo 11 je naopak uvedena nominální hodnota, zobrazení na líci a na rubu bankovek, které již nejsou platné.

Tab. 11: Neplatné bankovky od roku 2008 a 2011

Nominální hodnota	Líc	Rub
20 Kč	Přemysl Otakar I.	Královská koruna, Zlatá bula sicilská
50 Kč	Sv. Anežka Česká	Klenba kostela sv. Salvátora v Anežském klášteře

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Bankovky v hodnotách 20 Kč a 50 Kč byly zrušeny. Dvacetikorunová v roce 2008, padesátikorunová o tři roky později.

Česká národní banka množství peněz v oběhu (peněžní zásobu) nekontroluje. Množství se pružně přizpůsobuje ekonomice a jejím potřebám. To, jak se peníze vyvíjí, je odpovědí na ekonomické rozhodování a chování domácností a firem a jejich poptávkou po úvěrech, kterou uspokojují komerční banky. Tím, že připíší částku na účet, zvýší peněžní zásobu penězi, které vlastně ve skutečnosti neexistují. Proto je důležitá existence přísných pravidel a banky důkladně posuzují, kdo na takový úvěr nárok má či ne. Centrální banka je takovou třetí pasivní stranou ve hře, protože nastavuje jen měnověpolitické sazby pro komerční banky. To, co ovlivňuje aktivně, je právě chování a rozhodování domácností, firem a bank. Veškeré své nástroje nastavuje tak, aby dosahovala svého 2 % inflačního cíle, který vyjadřuje finanční stabilitu. Centrální banka dbá na onu plynulost a

hospodárnost finančního oběhu. Proto ukončuje platnost těch peněz, které přestávají plnit jednu ze svých třech funkcí či se nevrací z oběhu a vydává bankovky nových vzorů. (Česká národní banka, 15. 1. 2018)

Objem bankovek a mincí v oběhu ovlivňuje několik faktorů, mezi něž patří například míry úrokových sazeb, možnosti investice, stabilita finančního sektoru a důvěra v měnu. Nelze opomenout také šedou ekonomiku – čím je větší její podíl na ekonomice, tím vyšší bude i poptávka po hotovosti ve větší nominální hodnotě. Svou určitou roli hraje i obyvatelstvo a jeho nákupní zvyklosti, věková struktura, výše mezd, finanční gramotnost a poměr lidí žijících ve městech a na vesnicích. V neposlední řadě sem patří rozvoj platebních terminálů a bezhotovostních plateb, na které jsou kladeny stále větší bezpečnostní požadavky. Právě digitalizace vytváří spekulace o budoucím zániku hotovosti, ale ekonomické, kulturní i historické důvody tuto variantu nepřipouští. Využívat hotovost je jednoduché, anonymní a přináší nám kontrolu nad množstvím peněz, kterým sami disponujeme. (Česká národní banka, 9. 4. 2018)

V následující tabulce číslo 12 je uveden podrobný přehled bankovek, mincí a pamětních mincí v oběhu od roku 2004 v korunovém vyjádření. Tento rok byl vybrán kvůli vstupu České republiky do Evropské unie a je to také rok po vyhlášení neplatnosti desetníků a dvacetníků. Mezi další milníky se řadí finanční krize a devizové intervence ČNB. (Revenda, 2017)

Tab. 12: Struktura a vývoj oběživa v milionech korun v letech 2004–2020

Rok	Bankovky	Mince	Pamětní mince	Celkem	Meziroční změna (v %)
2004	256 648,9	5 925,7	766,7	263 341,3	6,0
2005	280 727,1	6 248,0	797,4	287 772,5	9,3
2006	313 279,2	7 669,2	546,7	321 495,1	11,7
2007	344 936,5	8 153,0	613,7	353 703,2	10,0
2008	389 890,5	8 645,7	711,6	399 247,8	12,9
2009	377 345,6	9 127,0	803,5	387 276,1	-3,0
2010	380 802,1	10 002,4	889,1	391 693,6	1,1
2011	400 302,3	10 630,9	1 019,5	411 952,7	5,2
2012	410 237,3	11 191,2	1 280,4	422 708,9	2,6

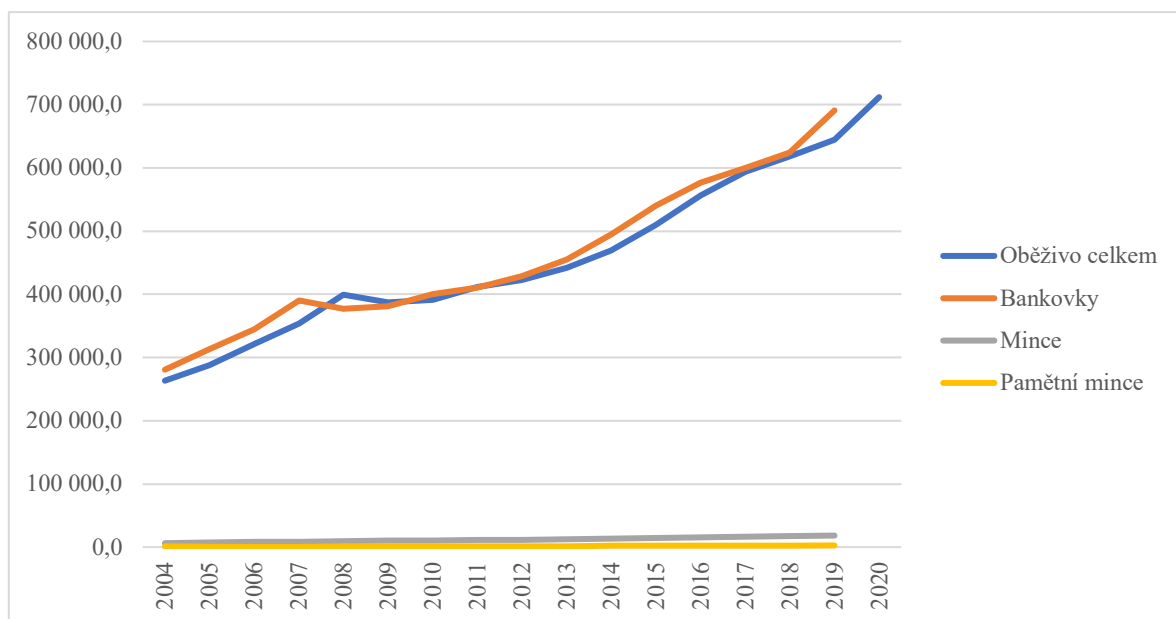
Rok	Bankovky	Mince	Pamětní mince	Celkem	Meziroční změna (v %)
2013	428 468,6	11 851,4	1 526,7	441 846,7	4,5
2014	455 385,8	12 424,7	1 665,0	469 475,5	6,3
2015	494 957,3	13 292,2	1 878,7	510 128,2	8,7
2016	540 447,6	14 239,9	2 001,3	556 688,8	9,1
2017	576 447,1	15 278,9	2 128,5	593 854,5	6,7
2018	599 810,9	16 458,0	2 360,5	618 629,4	4,2
2019	624 238,1	17 537,2	2 591,5	644 366,8	4,2
2020	690 883,1	18 280,2	2 722,4	711 885,7	10,5
Změna (v %)	169,19	208,49	255,08	170,33	

Zdroj: <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/obeh/struktura-penez-v-obehu/>, vlastní zpracování, 2021

Na konci je uvedena procentuální změna začátku a konce sledovaného období. Nejvyšší nárůst, co se týče hodnoty, lze vidět u pamětních mincí, ale ty nejsou používané pro běžný hotovostní styk. Druhé jsou klasické mince – téměř 209 %.

Hotovost má v celkové výši dlouhodobě rostoucí trend. Největší hodnotový podíl na hotovosti mají oproti ostatním dvěma složkám bankovky, přestože jejich hodnotový procentuální nárůst je nejmenší. To je dáno jejich většími nominálními hodnotami. Lze vidět, že ani jeden druh mincí nemá zásadní vliv na celkové oběživo. Obě tyto skutečnosti jsou viditelné v grafu číslo 3.

Graf 3: Vývoj oběživa v letech 2004–2020 v milionech Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Rok 2004 zaznamenal přírůstek 6 % z předchozích 248 440,7 milionu korun. Po vstupu do EU vzrostl objem hotovosti o 9,3 % na 287 772,5 milionu korun. Statisticky se jednalo o nejvyšší nárůst za posledních 5 let. V nadcházejících třech letech rostla hotovost v oběhu poměrně stabilně o 11,5 %.

Meziroční rozdíl 2007 a 2008 je 45 701,6 milion korun, to činí nárůst o 12,9 %. Důvodem je finanční krize, která započala krachem banky Lehman Brothers a hospodářskou recesí. Krize se následující rok promítla tříprocentním poklesem. Jedná se o jedinou zápornou hodnotu v celé tabulce. Pomalý růst odstartoval hned rok poté v hodnotě téměř 4,5 milionu korun a pokračoval i v nadcházejících obdobích.

Současná výše oběživa je ovlivněna nemocí Covid-19. Vzhledem k neustálým vládním restrikcím jako lockdown, uzavřené obchody, restaurace a další, rostou objemy internetových plateb. Hodnota mezi lety 2019 a 2020 skokově vzrostla o 10,5 %.

V tabulce 13 jsou jednotlivé složky rozebrány dle počtu milionů kusů. Procentuální změna u bankovek není jako jediná záporná. U mincí bylo několik významných milníků, které zapříčinily jejich záporný vývoj jako je zrušení desetníků, dvacetníků a padesátníků. Pamětní mince rostou na hodnotě, ale nepoužívají se pro běžný oběh a slouží spíše pro osobní vlastnictví.

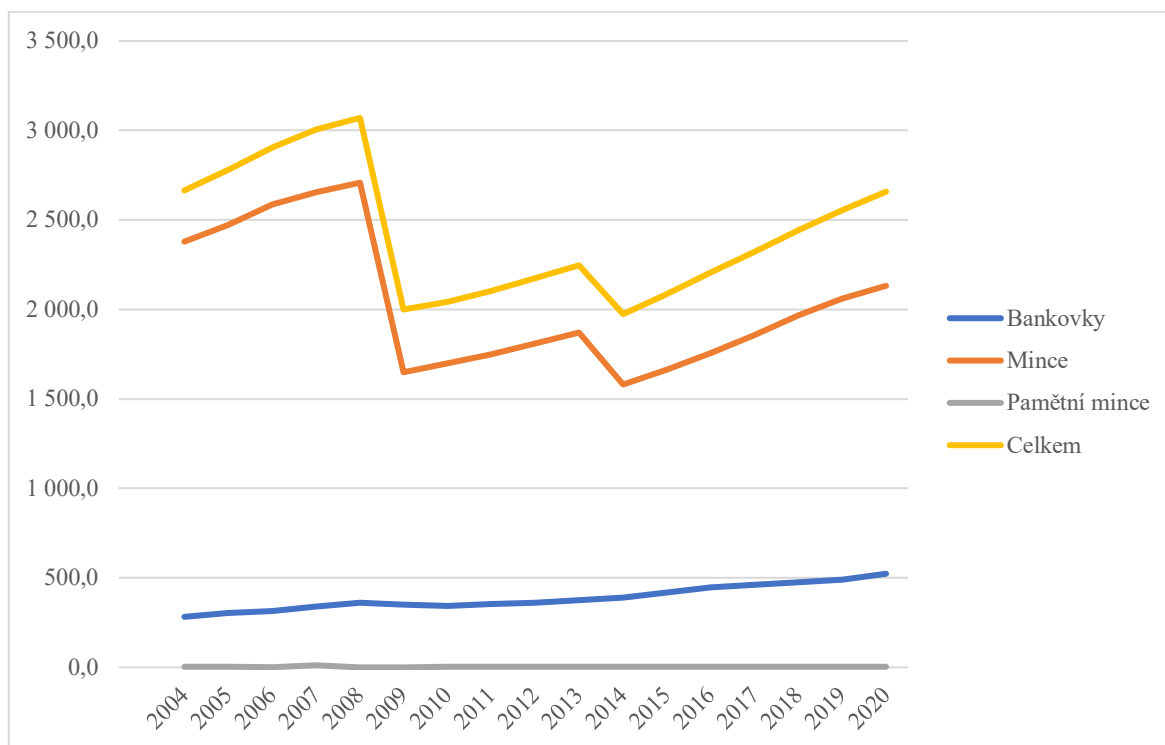
Tab. 13: Struktura a vývoj oběživa v milionech kusů v letech 2004–2020

Rok	Bankovky	Mince	Pamětní mince	Celkem	Meziroční změna (v %)
2004	282,5	2 377,6	4,8	2 664,9	6,4
2005	302,3	2 471,0	4,8	2 778,1	4,2
2006	315,1	2 587,9	1,2	2 904,2	4,5
2007	340,7	2 653,8	11,7	3 006,2	3,5
2008	360,5	2 708,6	1,5	3 070,6	2,1
2009	349,8	1 647,9	1,6	1 999,3	-34,9
2010	344,2	1 698,4	1,8	2 044,4	2,3
2011	353,1	1 750,3	1,9	2 105,3	3,0
2012	362,6	1 809,7	2,0	2 174,3	3,3
2013	375,9	1 869,9	2,2	2 248,0	3,4
2014	391,2	1 580,6	2,3	1 974,1	-12,2
2015	417,2	1 664,9	2,4	2 084,5	5,6
2016	445,5	1 757,8	2,5	2 205,8	5,8
2017	460,6	1 858,3	2,6	2 321,5	5,2
2018	474,2	1 965,9	2,7	2 442,8	5,2
2019	488,9	2 060,9	2,9	2 552,7	4,5
2020	522,9	2 131,1	3,0	2 657,0	4,1
Změna (v %)	85,10	-10,37	-37,50	-0,30	

Zdroj: <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/obeh/struktura-penez-v-obehu/>, vlastní zpracování, 2021

Z grafu číslo 4 lze usoudit, že početně se bankovky nepodílejí tolik na celkovém objemu jako klasické mince. Je to rozdíl oproti skutečnosti na grafu číslo 3.

Graf 4: Vývoj oběživa 2004-2020 v milionech kusů

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Nejdynamičtější nárůst zaznamenávají 2 000 Kč bankovky.

Tab. 14: Nominální hodnoty bankovek v letech 2004-2020 v milionech kusů

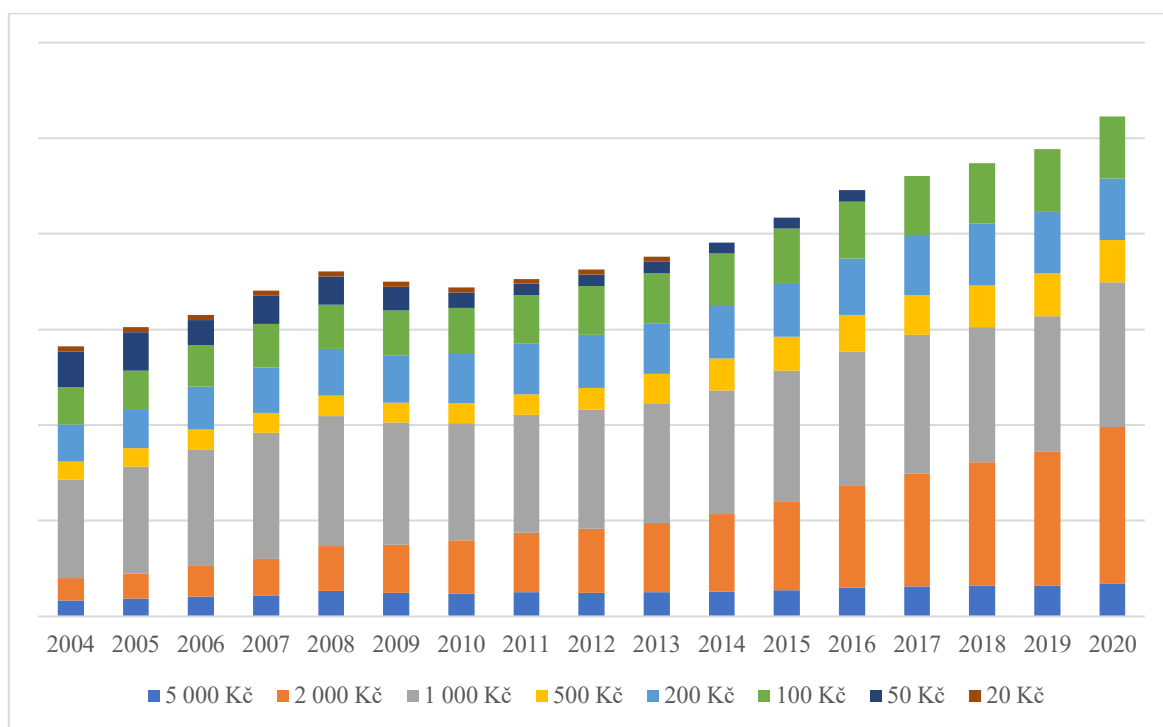
Rok	Nominální hodnota							
	5 000 Kč	2 000 Kč	1 000 Kč	500 Kč	200 Kč	100 Kč	50 Kč	20 Kč
2004	16,9	23,3	103,0	18,9	38,7	38,6	37,7	5,5
2005	18,5	26,0	112,0	19,7	40,6	40,2	39,9	5,4
2006	20,4	32,1	122,3	20,6	45,0	43,5	25,9	5,3
2007	22,2	37,7	131,9	21,2	47,4	45,6	29,2	5,3
2008	26,8	46,5	136,4	21,3	48,9	46,2	29,1	5,3
2009	24,6	50,3	127,8	20,7	49,5	46,7	25,0	5,2
2010	24,1	55,6	122,6	20,7	51,1	48,4	16,5	5,2
2011	25,0	62,3	123,7	21,4	53,0	50,3	12,1	5,2
2012	24,8	66,6	124,9	22,5	55,4	51,3	11,8	5,2
2013	25,4	72,5	124,5	31,1	52,8	52,6	11,8	5,2
2014	26,1	80,8	129,6	33,5	54,6	54,9	11,7	-
2015	27,4	93,2	136,2	35,6	56,3	56,8	11,7	-
2016	29,9	106,3	140,7	38,3	59,0	59,7	11,6	-

Rok	Nominální hodnota							
	5 000 Kč	2 000 Kč	1 000 Kč	500 Kč	200 Kč	100 Kč	50 Kč	20 Kč
2017	31,1	118,3	144,8	42,0	62,4	62,0	-	-
2018	31,8	129,2	141,2	44,1	64,6	63,3	-	-
2019	31,9	140,9	141,1	44,8	64,6	65,6	-	-
2020	34,0	163,9	151,6	44	64,4	65,0	-	-

Zdroj: <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/obeh/struktura-penez-v-obehu/>, vlastní zpracování, 2021

V grafu číslo 5 je zobrazen poměr nominálů bankovek v jednotlivých letech.

Graf 5: Poměr nominálů bankovek v jednotlivých letech

Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Platnost 1 000 Kč a 5 000 Kč vzoru 1993 skončila dne 1. 7. 2001. U ostatních papírových platidel kromě 2 000 Kč stejného vzoru se tak stalo v lednu roku 2007. Jejich výměna probíhá od 1. 2. 2010 do odvolání na pobočkách ČNB až do 100 ks jedné nominální hodnoty bezplatně, pokud jsou rozříděné. Neplatné bankovky, kterým skončila validita dříve, se liší v přítomnosti grafického symbolu P na rubu. U tisícikoruny je ve tvaru stromu. „Pětistovka“ má stejný symbol ve stylu lipového listu, iridiscentní pruh, oranžová vlákna a jiná je i barva opticky proměnlivé barvy. Bankovky v nižších

nominálních hodnotách se odlišují letopočtem na líci a absencí grafického symbolu K (100 Kč), knihy (200 Kč) či růže na rubu (500 Kč). (Česká národní banka, n.d.)

Ve roce 2007 vydala banka do oběhu bankovku v nominální hodnotě 2 000 Kč s více ochrannými prvky. Jedná se o její třetí vydání. Bankovky vzoru 1996 a 1999 platí nadále. Učinila tak proto, že od poslední úpravy uplynulo již 8 let a bylo nutné učinit kroky ke kvalitnější ochraně proti padělání. Všechny nově vydané bankovky spadají do dlouhodobého programu zvyšování ochrany českých bankovek proti padělání. Pečovat o bezpečný peněžní oběh je jednou z hlavních priorit. (Česká národní banka, n.d.)

31. srpna 2008 skončila platnost bankovek v nominální hodnotě 20 korun po vzoru 1994 a 1996. Důvodem bylo to, že se jich z oběhu vracelo velmi málo a přestaly tak plnit funkci oběživa. Vyměňovat je bylo možné od 1. září 2008 do 31. srpna 2014 na pokladnách ČNB a jejich pobočkách. (Česká národní banka, n.d.)

Zároveň došlo k emisi 1 000 Kč bankovky. V platnosti zůstala ta z roku 1996. O rok později přišel i nový vzor 500 Kč a 5 000 Kč. Pětisetkoruny z let 1995 a 1997 a pětitisícovky vzoru 1999 obíhají nadále.

Od 1. dubna 2011 nelze používat ani 50 Kč bankovku. Šly vyměnit do 31. března 2017 na stejných místech jako dvacetikorunové. Bankovní rada o tom rozhodla již v roce 2010. Snížily se tak náklady na zajištění plynulosti peněžního oběhu. Roli hrál taky fakt, že na rozdíl od mincí, které mají vyšší trvanlivost, se bankovky musí měnit každé čtyři roky. (Česká národní banka, n.d.)

Poslední nové vydané vzory bankovek byly v roce 2018 u hodnot 100 Kč a 200 Kč. Inovovaná emise českých bankovek s počátkem v roce 2007 byla dovršena. Poslední stovky jsou vzoru 1995 a 1997, dvoustakoruny 1996 a 1998. Budou postupně nahrazovány novým vzorem. (Česká národní banka, n.d.)

Dle nejnovějších informací nepůjde od 30. června 2022 platit ani bankovkami od 100 Kč do 2 000 Kč, které byly vydány v letech 1995 až 1999. Banka chce, aby byl v oběhu pouze jeden platný vzor od každé nominální hodnoty. Zároveň tím sleduje snížení nejistoty o pravosti bankovek. Nejznatelnější rozdíl je v okénkovém proužku s mikrotextem – u stahovaných bankovek je úzký a nemění se jeho barva při naklopení. Vyměnit je bude možné až do 30. června 2024 na pokladnách všech bank a také v pobočkách ČNB. Po uplynutí této lhůty už tak bude možné učinit pouze v centrální bance. (Česká národní banka, n.d.)

V tabulce číslo 15 je uveden přehled nominálních hodnot mincí v letech 2004 až 2020 v milionech kusů.

Tab. 15: Nominální hodnoty mincí v letech 2004-2020 v milionech kusů

Rok	Nominální hodnota								
	50 Kč	20 Kč	10 Kč	5 Kč	2 Kč	1 Kč	0,50 Kč	0,20 Kč	0,10 Kč
2004	4,9	125,2	134,2	145,9	244,5	295,4	321,4	470,9	635,2
2005	5,2	131,9	140,1	154,4	260,7	316,9	358,2	469,8	633,8
2006	28,5	136,1	145,6	163,2	278,2	341,0	392,8	469,3	633,2
2007	32,4	140,3	152,1	173,8	298,1	365,1	422,1	469,1	632,9
2008	36,7	145,6	161,2	183,6	317,8	384,4	377,9	468,8	632,6
2009	47,4	145,4	165,3	189,7	330,8	402,0	367,3	-	-
2010	62,7	146,1	168,5	194,8	342,2	417,2	366,9	-	-
2011	72,3	147,6	172,9	201,3	354,9	434,7	366,5	-	-
2012	78,7	152,2	178,7	209,4	370,9	453,7	366,2	-	-
2013	85,9	159,9	185,2	216,1	385,2	471,6	366,0	-	-
2014	93,7	168,1	194,1	226,3	404,3	494,1	-	-	-
2015	103,9	175,7	202,6	238,0	425,5	519,2	-	-	-
2016	113,7	186,1	214,0	250,2	448,2	545,6	-	-	-
2017	125,2	196,4	224,5	264,7	474,0	573,5	-	-	-
2018	137,3	210,8	237,8	279,9	498,9	601,2	-	-	-
2019	148,8	223,3	249,8	293,2	520,7	625,1	-	-	-
2020	157,0	231,9	254,9	303,2	542,4	641,7	-	-	-

Zdroj: <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/obeh/struktura-penez-v-obehu/>, vlastní zpracování, 2021

Je takovým pravidlem, že čím menší nominální hodnota mince, tím roste její celkový počet v oběhu. Jednokorun je tak vždy nejvíce a padesátikorun nejméně.

O zrušení 10 a 20 haléřů bylo rozhodnuto už v roce 2003. Kromě funkce jednotky, ve které jsou stanovovány ceny, neplnily totiž už žádnou z funkcí peněz. Mimo jiné šlo také o úsporu nákladů. Ty ztlačně převyšovaly jejich nominální hodnotu a kupní sílu. Směna byla ukončena ve všech komerčních bankách do konce října 2004 a 2009 v sedmi pobočkách ČNB. Dnes už je není možné vyměnit. V souvislosti s rozhodnutím o jejich ukončení schválil Parlament České republiky změnu zákona o ochraně spotřebitele. Ten

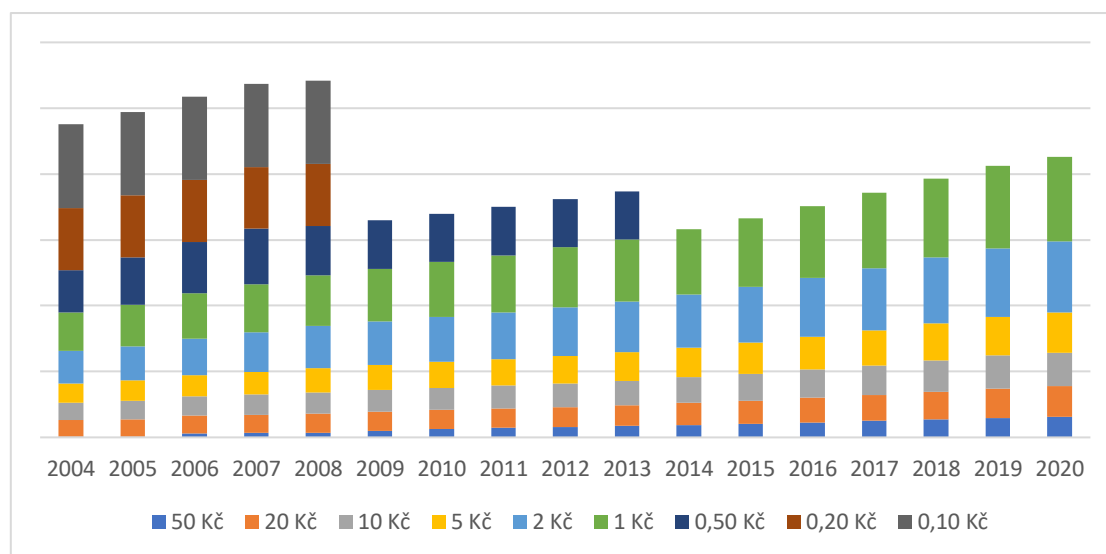

říká, že celková částka se zaokrouhluje vždy k nejbližší platné nominální hodnotě. (Česká národní banka, n.d.)

31. srpnem 2008 skončila také platnost 0,50 Kč a jejich výměna stejného dne o 6 let později. Nyní to již nelze. (Česká národní banka, n.d.)

Následující graf číslo 6 zobrazuje, jak se dané nominály podílely na celkovém objemu v jednotlivých letech.

Graf 6: Poměr nominálů mincí v jednotlivých letech

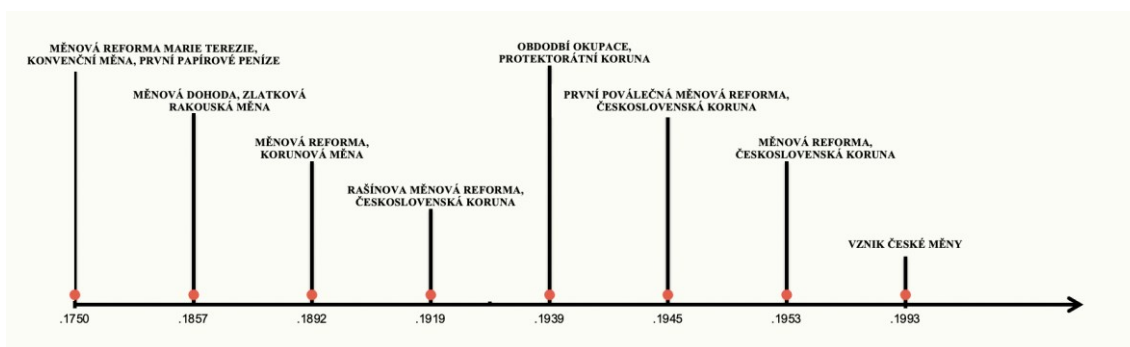
Zdroj: vlastní zpracování, 2021

Z grafu je viditelné, že do zrušení desetníků v roce 2008 se právě ty nejvíce podílely na poměru mincí v oběhu. Po jejich zrušení je nahradily jednokoruny. Nejvíce objevujícími se nominály jsou pak dvoukoruny, pětikoruny, desetikoruny a dvacetikoruny. Nejméně se na poměru podíly mince v nominální hodnotě 50 Kč.

8 Komparace vlivů na pomincovní období

Pomincovní období je formováno osmi významnými milníky – reformou Marie Terezie, měnovou dohodou, měnovou reformou Františka Josefa I. a Aloise Rašína, okupací, první poválečnou reformou, nástupem socialismu a vznikem nynější České měny. Jednotlivé milníky jsou zobrazeny na následující časové ose:

Obr. 3: Časová osa pomincovního období

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Na jednotlivé milníky působily tyto vlivy:

Tab. 16: Komparace vlivů pomincovního období

Pořadí	Milník	Druh jevu	Vliv	Význam
1.	11	Depreciace stříbrných peněz	Negativní	- 10
2.	11	Příliv amerického stříbra	Negativní	- 10
3.	11	Merkantilistické názory	Negativní	- 10
4.	11	Úpravy obsahu stříbra, snižování jakosti	Negativní	- 10
5.	11	Neschopnost zajistit stabilní kupní sílu tolarů a krejcarů	Negativní	- 10
6.	11	Opakované zákazy dovozu a oběhu cizích mincí	Negativní	- 10
7.	11	Snaha o sjednocení měny	Pozitivní	10
8.	12	Boj o postavení v budoucím Německu	Negativní	- 10
9.	12	Snaha o vznik státního útvaru bez celních bariér a společnou měnu	Pozitivní	10

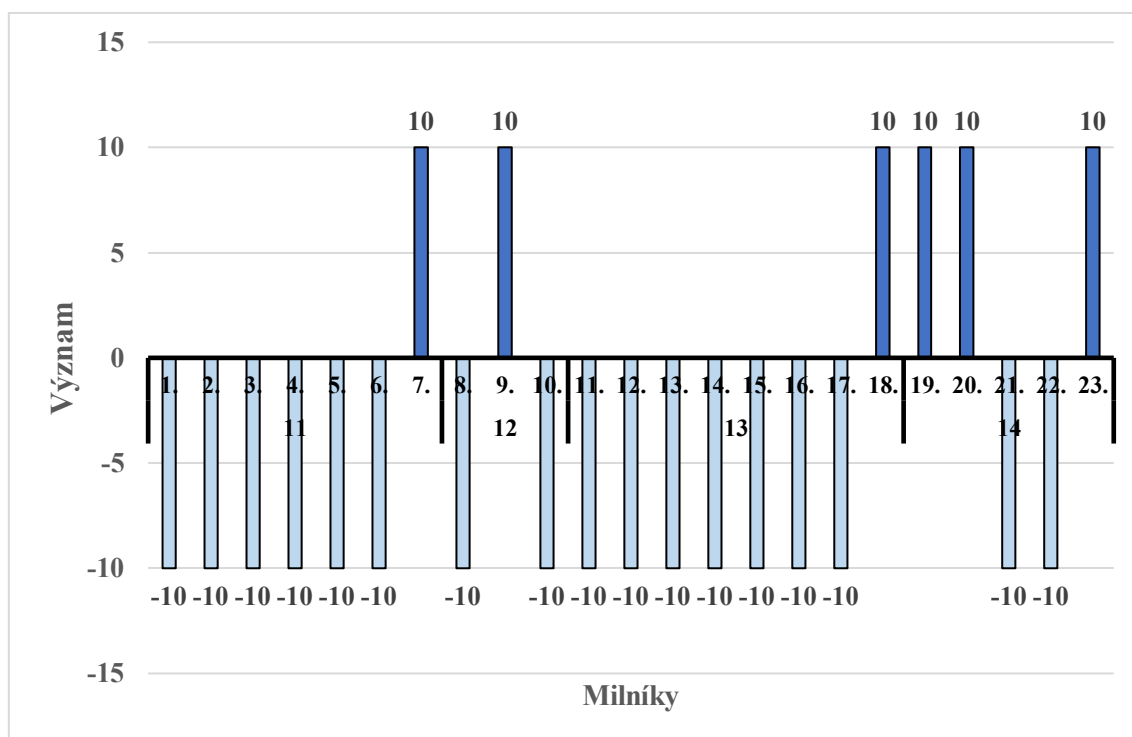
Pořadí	Milník	Druh jevu	Vliv	Význam
10.	12	Krymská válka	Negativní	- 10
11.	13	Velké množství válek	Negativní	- 10
12.	13	Vznik Rakouska-Uherska	Negativní	- 10
13.	13	Spekulační krize v létě 1871	Negativní	- 10
14.	13	Burzovní krach v roce 1873	Negativní	- 10
15.	13	Spory o strukturu kovového krytí bankovek	Negativní	- 10
16.	13	Opouštění států od stříbrné měny	Negativní	- 10
17.	13	Odpadání stoupců bimetalistické měny	Negativní	- 10
18.	13	Růst významu zlata a jeho navrácení do peněžního systému	Pozitivní	10
19.	14	Snaha napravit rozvrácené peněžní poměry	Pozitivní	10
20.	14	Řízení měny nového státu	Pozitivní	10
21.	14	Měnové dědictví Rakouska-Uherska po prohrané válce	Negativní	- 10
22.	14	Vyčerpané státní finance	Negativní	- 10
23.	14	Potřeba nového Československa izolovat se od rozvráceného peněžního vývoje	Pozitivní	10
24.	15	Počátek 2. sv. v.	Negativní	- 10
25.	15	Určení marky jako hlavního zákonného platidla	Negativní	- 10
26.	15	Konec Česko-Slovenské koruny	Negativní	- 10
27.	15	Změna v určení zlatého obsahu koruny k říšské marce	Negativní	- 10
28.	15	Podhodnocení koruny	Negativní	- 10

Pořadí	Milník	Druh jevu	Vliv	Význam
29.	15	Růst inflace	Negativní	- 10
30.	15	Hospodářské vykořisťování	Negativní	- 10
31.	15	Odvádění marek za vyměňované koruny bez protihodnoty	Negativní	- 10
32.	15	Zabavování židovského majetku	Negativní	- 10
33.	15	Matrikulární příspěvek	Negativní	- 10
34.	15	Čerpání zbylé zlaté rezervy	Negativní	- 10
35.	16	Nadbytek papírového oběživa	Negativní	- 10
36.	16	Transformace na totalitní stát	Negativní	- 10
37.	16	Odstranění zbytku pluralismu a soukromého sektoru v ekonomice	Negativní	- 10
38.	16	Centrální plánování	Negativní	- 10
39.	16	Přeorientování na těžké strojírenství	Negativní	- 10
40.	16	Přídělový systém	Negativní	- 10
41.	16	Poválečné ztráty	Negativní	- 10
42.	16	Neschopnost zkolektivizovat selský stav	Negativní	- 10
43.	17	Existence federální měny	Negativní	- 10
44.	18	Vstup do Evropské unie	Pozitivní	10
45.	18	Finanční krize po krachu banky Lehman Brothers	Negativní	- 10
46.	18	Hospodářská recese	Negativní	- 10
47.	18	Devizové intervence ČNB	Pozitivní	10
48.	18	Krize spojená s nemocí Covid-19	Negativní	- 10

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

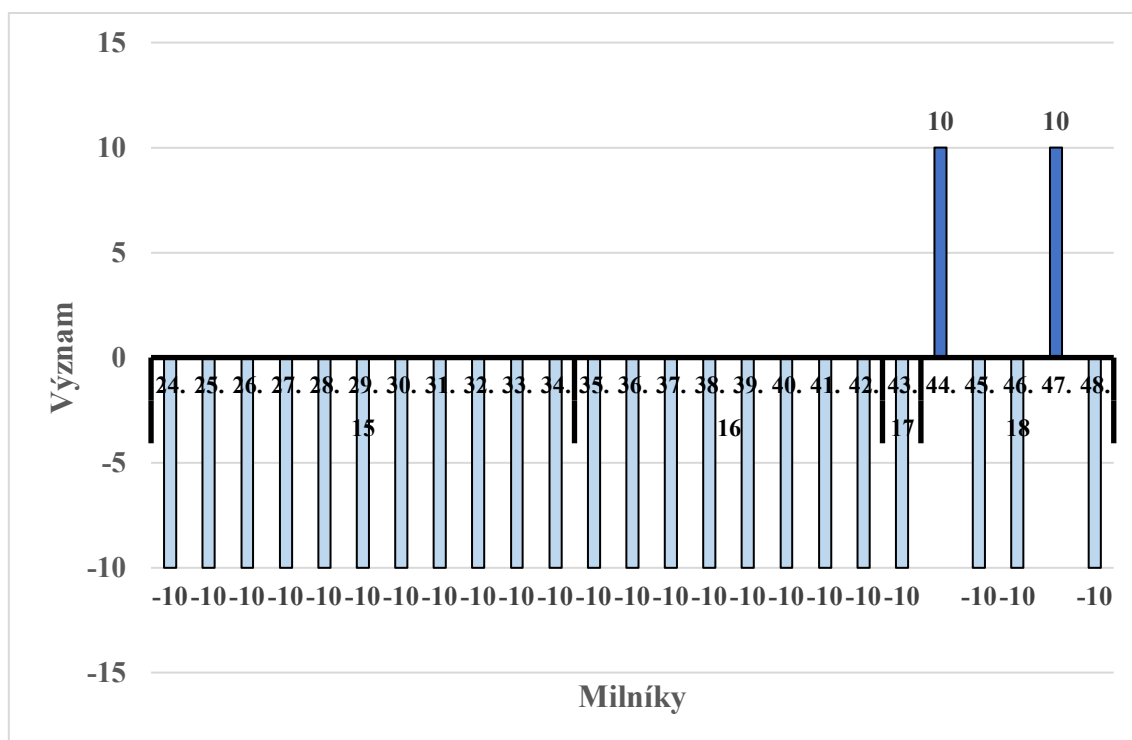
Jednotlivé vlivy byly vloženy do grafů 7 a 8 pro větší přehled o jejich dopadech.

Graf 7: Grafické znázornění vlivů v jednotlivých milnících 11–14 pomincovního období

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Graf 8: Grafické znázornění vlivů v jednotlivých milnících 15–18 pomincovního období

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Mezi pozitivní vlivy byla zařazena snaha o sjednocení měny, o vznik státního útvaru bez celních bariér a společnou měnu, růst významu zlata a jeho navrácení do peněžního systému, snaha napravit rozvrácené peněžní poměry, řízení měny nového státu, potřeba nového Československa izolovat se od rozvráceného peněžního vývoje, vstup do Evropské unie a devizové intervence ČNB. Marie Terezie se svou měnovou reformou snažila sjednotit měnu sjednocením hodnot některých mincí a snížením obsahu stříbra u tolaru. Důvody pro vznik velkého státního útvaru bez celních bariér a společnou měnu především ekonomické, neboť došlo k podpisu měnové dohody mezi Rakouskem, Lichtenštejnskem a německými státy. V následujících letech rostl význam zlata, které si pomalu znovu získávalo místo v peněžním systému. Po vyhlášení samostatnosti v roce 1918 bylo nutno řídit měnu nového státu a izolovat se od rozvráceného peněžního vývoje, o což se postaral Alois Rašín s jeho třífázovou měnovou reformou. Cílem reformy bylo, aby se koruna stala opět měnou zlaté devizy, čehož bylo dosaženo v roce 1929. Dalším pozitivním vlivem na měnový vývoj se stal vstup ČR do EU v roce 2004 a devizové intervence ČNB. Úrokové sazby centrální banky dosáhly nulové úrovně a ekonomika vyžadovala uvolnění měnové politiky. Bylo nutné oslabit kurz, aby vzrostla korunová hodnota devizových rezerv a ČNB mohla vykazovat zisk.

Mezi negativní vlivy patří depreciace stříbrných peněz, příliv amerického stříbra, merkantilistické názory, úpravy obsahu stříbra a snižování jakosti mincí, neschopnost zajistit stabilní kupní sílu tolarů a krejcarů, opakované zákazy dovozu a oběhu cizích mincí, boj o postavení v budoucím sjednoceném Německu, Krymská válka a další četné války, vznik Rakouska-Uherska, spekuláční krize, burzovní krach, spory o strukturu kovového krytí bankovek, opouštění států od stříbrné měny, odpadání stoupenců bimetalistické měny, měnové dědictví monarchie po prohrané válce, vyčerpané státní finance, počátek 2. světové války, určení marky jako zákonného platidla, konec Československé koruny, změny v určení zlatého obsahu koruny vůči marce a její podhodnocení, růst inflace, hospodářské vykořisťování, odvod marek za koruny bez protihodnoty, zabavování židovského majetku, matrikulární příspěvek, čerpání zbylé zlaté rezervy, nadbytek papírového oběživa, socialismus a všechno s ním související, existence federální měny, finanční krize po krachu banky Lehman Brothers, hospodářská recese a krize spojená s nemocí Covid-19. Než nastoupila na trůn Marie Terezie, stříbrné peníze se neustále znehodnocovaly a celkově docházelo k častým úpravám ve stříbrném obsahu. Ani silný příliv amerického stříbra ovlivňující výnosnost a vývoj české těžby nepůsobil

příznivě na měnový vývoj v českých zemích. Vývoj byl navíc ovlivněn merkantilistickými názory, které kladly důraz na význam národního peněžního bohatství (především ve stříbře a zlatě), ochranu a posilování domácí měny na úkor cizích měn a regulaci mezinárodních pohybů peněz a zboží. Docházelo tak k zákazům dovozu a oběhu cizích mincí. Habsburská vláda celkově nepřinesla pro české země žádný pozitivní vývoj v oblasti měnové politiky. To se ukázalo i na skutečnosti, že i přes několikaletou vládu nebyli Habsburkové schopni zajistit stabilní kupní sílu tolaru a krejcarů. Podepsání měnové dohody bylo podmíněno bojem o postavení v budoucím Německu, kdy bylo potřeba vytvořit společnou (zlatkovou) měnu a upevnit tak postavení habsburské monarchie. Po krymské válce byla totiž značně oslabena. Další četné války s fatálními důsledky následovaly. Příznivý vývoj pro české země nenastal ani po vzniku Rakouska-Uherska (1867), které se pokoušelo neustále přizivit ve vlastní prospěch a české země si podrobit. V letech 1871-1873 došlo k založení tisíců podniků (označováno také jako období zakladatelů), které však existovaly pouze na papíře. Následkem toho poté došlo ke krachu na americké burze. Ten vyvolal finanční krizi, která se vyvinula až v krizi hospodářskou. Vedly se spory, zda bankovky krýt zlatem či stříbrem, ale jednotlivé státy postupně opouštěly od stříbrné měny a odpadali stoupenci bimetalistických měn. Po ukončení 1. světové války bylo měnové dědictví Rakouska-Uherska katastrofální, státní finance nulové a ve spojení s růstem cen, vysokou inflací, sociálním napětím a odporem proti válce i monarchii nebyl žádný prostor pro napravení měnového systému. Ještě před započítím 2. sv. v. vynakládala země vysoké náklady na vyzbrojení, modernizaci vybavení a budování pohraničního opevnění, čemuž se měnová politika naprosto přizpůsobila (zákaz poskytování úvěrů vládě, uvolnění pravidel o zlatém krytí emitovaných bankovek). Poté v průběhu války byla hlavním platidlem marka, koruna postupně zanikala. Zanikání koruny bylo podníceno faktem, že banka odváděla marky vyměněné za koruny do Berlína bez jakékoliv protihodnoty. Mimo jiné rostla inflace, zabavoval se židovský majetek a říše vykořisťovala podrobené země (hospodářsky, matrikulárním příspěvkem za ochranu a čerpáním zbylé zlaté rezervy). Po porážce Německa vládl v Čechách nadbytek papírového oběživa a k vládě se dostali komunisté (1948). Ti připravovali reformu, která měla šokovat, zničit úspory a lid ožebračit. Snažili se tak odstranit soukromý sektor v ekonomice za pomoci centrálního plánování (to se ale nedokázalo vyrovnat všem ekonomickým trendům) a přidělového systému. Socialisté ale nebyli ani schopni zkollektivizovat selský stav. Po několika dlouhých letech v roce 1993

konečně vznikla samostatná Česká republika a prvním z problémů, který se musel překonat byla, nadále existující federální měna, neboť bylo potřeba, aby vznikla samostatná měna a mohly se započít kroky k nápravě peněžního oběhu. Klidný hospodářský vývoj pokračoval až do roku 2007, kdy došlo ke krachu banky Lehman Brothers, který vyústil v hospodářskou recesi.

9 Komparace hodnocených období

V následující tabulce je uveden počet pozitivních a negativních bodů, kterých dosáhly dané milníky v příslušném období. Celkem bylo vytvořeno 18 milníků.

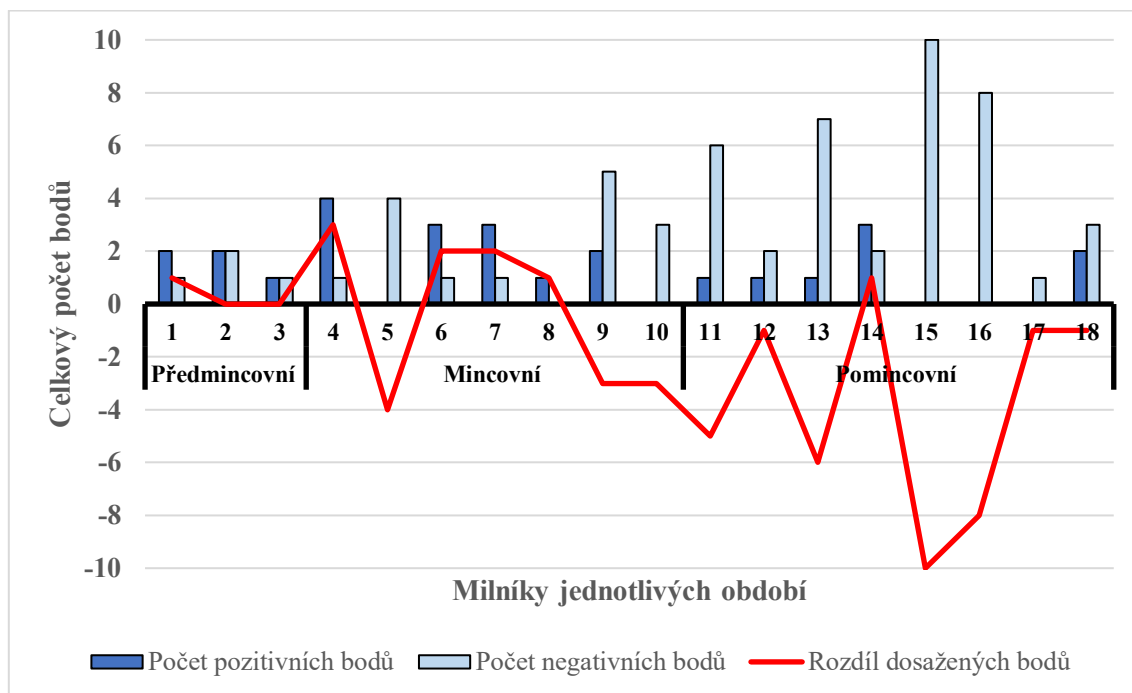
Tab. 17: Komparace dosažených bodů v milnících jednotlivých období

Období	Milník	Počet vlivů	Počet dosažených bodů		
			Pozitivní	Negativní	Rozdíl
Předmincovní	1	3	2	1	1
	2	4	2	2	0
	3	2	1	1	0
Mincovní	4	5	4	1	3
	5	4	0	4	- 4
	6	4	3	1	2
	7	4	3	1	2
	8	1	1	0	1
	9	7	2	5	- 3
	10	3	0	3	- 3
Pomincovní	11	7	1	6	- 5
	12	3	1	2	- 1
	13	8	1	7	- 6
	14	5	3	2	1
	15	10	0	10	- 10
	16	8	0	8	- 8
	17	1	0	1	- 1
	18	5	2	3	- 1

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

V grafu č. 9 je tabulka uvedená výše zpracovaná graficky.

Graf 9: Grafické zobrazení počtu dosažených bodů v milnících jednotlivých období

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Do předmincovního období trávajícího od počátku lidstva až do roku 950 patří milník 1-3. Jedná se o robinzonovskou ekonomiku (milník 1), barterový obchod (milník 2) a vznik komoditních peněz (milník 3). Nejvíce pozitivních bodů zde získala samostatně činná ekonomika a barterový obchod, nejméně pak vznik komoditních peněz. Samostatně činná ekonomika zároveň dosáhla i stejného počtu negativních bodů. V tabulce číslo 18 je uveden rozdíl získaných bodů.

Tab. 18: Rozdíly získaných bodů v milnících 1-3 předmincovního období

Milník	Rozdíl
1	1
2	0
3	0

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Na základě výše uvedené tabulky se o největší posun v předmincovním období zapříčinila samostatně činná ekonomika, neboť rozdíl jejich pozitivních a negativních vlivů je 1. Rozdíl zbylých dvou milníků činí 0.

Mincovní období zabírá roky 950 až 1750, kdy jsou sledovány milníky 4-10. Nejlepšího hodnocení (tedy nejvyššího počtu pozitivních bodů - 4) dosáhl milník čtvrtý, tedy denáry „velkého střížku“ zavedených Boleslavem I. Stejně pozitivně je pak třemi body a negativně jedním bodem ohodnocen milník 6 (velké brakteáty Přemysla Otakara I.) a milník 7 (zavedení grošové měny Václavem II.). Dva pozitivní body byly nalezeny u devátého milníku, jenž popisuje období vlády Ferdinanda I., který zavedl zlatkovou měnu. Na druhou stranu, je to také milník, který získal nejvíce negativních bodů (5). Jáchymovské tolary mají pak pozitivní bod jeden, negativní žádný. Celkově negativně hodnocena je měnová reforma Břetislava I., při které vstoupily v platnost denáry „malého střížku“ a měnová reforma Ferdinanda II. a jeho krejcary. V tabulce číslo 19 jsou uvedeny rozdíly dosažených bodů.

Tab. 19: Rozdíly získaných bodů v milnících 4-10 mincovního období

Milník	Rozdíl
4	3
5	- 4
6	2
7	2
8	1
9	- 3
10	- 3

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Dle vyobrazeného přehledu lze usoudit, že nejvíce se o růst v oblasti měnové politiky zasadil Boleslav I., poté Přemysl Otakar I., Václav II. a jáchymovské tolary. Nejhůře si vedly denáry „malého střížku“ Břetislava I (rozdíl - 4). Stejný záporný rozdíl - 3 bodů je nalezen u Ferdinanda I. (zlatková měna) a Ferdinanda II. (krejcary).

Pomincovním obdobím je myšlen časový úsek od roku 1750 až do současnosti, kdy jsou hodnoceny milníky 11-18. Nejlépe dopadla měnová politika vedená Aloisem Rašínem (milník 14), která dosáhla celkového součtu třech pozitivních bodů a dvou negativních. V celém pomincovním období u všech milníků, kromě již zmíněného 14, dochází

k převaze negativních bodů nad těmi kladnými. V tabulce číslo 20 lze vidět jednotlivé rozdíly.

Tab. 20: Rozdíly získaných bodů v milnících 11-18 pomincovního období

Milník	Rozdíl
11	- 5
12	- 1
13	- 6
14	1
15	- 10
16	- 8
17	- 1
18	- 1

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Jak bylo již řečeno, o jediné pozitivní období se zasadil právě Alois Rašín. Nejhoršího celkového rozdílu dosáhla měnová politika prováděná v období okupace (milník 15) společně s tou po druhé světové válce (milník 16). U milníku 11 Marie Terezie pouze navázala na nepříznivý vývoj započatý již Ferdinandem I. Dobře si v měnové oblasti české země nevedly ani za první světové války (milník 13). U milníků 12, 17 a 18 byl vypočten stejný rozdíl - 1 bodu.

V tabulce 21 jsou seřazeny milníky dle rozdílu pozitivních a negativních bodů pro posouzení, který milník se nejvíce zapříčinil o posun v měnové politice.

Tab. 21: Seřazení milníků dle vypočtených rozdílů

Milník	Rozdíl
4	3
6	2
7	2
1	1
8	1

Milník	Rozdíl
14	1
2	0
3	0
12	- 1
17	- 1
18	- 1
9	- 3
10	- 3
5	- 4
11	- 5
13	- 6
16	- 8
15	- 10

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Dle tabulky lze usoudit, že nejvíce se o růst měnové politiky zasadila měnová politika Boleslava I., který v českých zemích realizoval měnový statut tím, že jako první začal razit mince. Za okupace monetární politika utrhla největší ztrátu.

Závěr

Cílem práce bylo rozdělit časový úsek od robinzonovské ekonomiky fungující v prvopočátcích lidstva až po rok 1993, kdy je datován vznik samostatné české měny, popsat jednotlivé měnové reformy – důvody vzniku, jejich dopady a vývoj jednotlivých měn, které s nimi byly spojeny, shrnout problematiku peněz a měnové politiky. Práce byla rozdělena do tří etap na předmincovní (počátek lidstva až po rok 950), mincovní (950-1750) a pomincovní období (1750-2020).

Předmincovní období bylo formováno třemi nejvýznamnějšími milníky – robinzonovskou ekonomikou, barterovým obchodem a vznikem komoditních peněz. Robinzonovskou ekonomiku ovlivnily tři hlavní vlivy – směřování aktivit k vlastní spotřebě a tím, že s rozvojem společnosti a nárůstem obyvatelstva vznikla i dělba práce. U barterového obchodu se jednalo o vlivy čtyři – specializace v různých odvětvích spojenou s pochopením hodnoty zboží a neznalost účtování jednotlivých zbožových druhů, u kterých vyvstal nenaplněný požadavek jejich vzájemné shody a dělitelnosti. V posledním milníku vznikly komoditní peníze, které onen požadavek splňovaly. Na základě vypočteného rozdílu při zpracování praktické části bylo vyvozeno, že o největší posun ve fungování měnové politiky se zapříčinila samostatně činná ekonomika, barterový obchod a vznik komoditních peněz měl vliv stejný.

V mincovním období se objevuje 7 etap dle reform různých panovníků. Jedná se o reformy provedené Boleslavem I., Břetislavem I., Přemyslem Otakarem I., Václavem II., ražbou jáchymovských tolarů, Ferdinandem I. a Ferdinandem II. Na základě komparace jednotlivých vlivů byla nejlépe vyhodnocena reforma Boleslava I., nejhůře reforma Břetislava I. Boleslav I. odstartoval v českých zemích mincovnictví na popud Karla Velikého, který započal ražbu v roce 780 n.l. Za vlády Boleslava I. došlo k nahrazení komoditních platidel mincemi, rozvíjel se dálkový obchod a Čechy popadla „stříbrná horečka“, což se řadí mezi pozitivní vlivy působící na tento milník a mezi negativní šíření křesťanství. S Břetislavem I. na trůně potkal českou minci krátký, ale značný úpadek definovaný čtyřmi hlavními vlivy (omezený přísun stříbra ze Střední Asie, teritorializace mince a peněžního oběhu a inflační metoda „renovatio monetae“). O nápravu se postaral Přemysl Otakar I., když začal razit velké brakteáty. Napomohl tomu rozvoj v těžbě stříbrné rudy, nová stříbrná ložiska, nahradil naturální platby a propůjčování mincovního práva. Příznivý vývoj měnové politiky pokračoval i za Václava II. Největším přínosem

jeho panování se stalo dílo *Ius regale Montanorum*. Ražbou jáchymovských tolarů skončil příznivý vývoj peněžního oběhu na našem území. Poté nastoupili na trůn Habsburkové (Ferdinand I., po něm Ferdinand II.), kteří české minci nepřinesli nic dobrého.

Pomincovní etapa pokrývá období od roku 1750 až do roku 2020. Zde se až do vzniku dnešní fungující měny objevuje 7 různých reforem, počínaje reformou panovnice Marie Terezie. Navázala na nepříznivý vývoj započatý již v mincovním období jejími habsburskými předchůdci. V jejím milníku bylo nalezeno 7 vlivů, z nichž pouze jediný je pozitivní – snaha o sjednocení měny. Dosáhla na celkové skóre - 5 bodů. Dvanáctý milník v podobě měnové dohody sčítá celkem - 1 bod se třemi hlavními vlivy (boj o postavení, snaha o vznik útvaru bez bariér a společnou měnu, Krymská válka). Následně František Josef I. získal - 6, kde jediný pozitivní vliv byl identifikován jako růst významu zlata a jeho navrácení do peněžního systému. Tím skončila dlouhá éra fungování habsburské monarchie. Před započatím druhé světové války se Alois Rašín v letech 1919 až 1938, na jehož etapu působilo 5 předních vlivů, zapříčinil o navrácení ke zlaté devizové měně a dosáhl tak svého hlavního cíle. V celém pomincovním období je to jediný milník, jehož výsledek je kladný (1 bod). Až do vzniku samostatné české měny v roce 1993 následovalo dlouhé období ekonomického i měnového úpadku způsobeným především druhou světovou válkou a následně totalitním režimem.

Všechny tyto události a reformy ovlivnily měnový vývoj a fungování měnové politiky v českých zemích. Přínosem mé práce bylo vytvoření uceleného přehledu o důvodech a dopadech jednotlivých reforem a vývoji všech měn, které se vyskytovaly na našem území.

Seznam použitých zdrojů

- Čapka, F. (1999). *Dějiny zemí koruny České v datech*. Praha, Česko: Libri.
- Černohorský, J., Teplý, P. (2011). *Základy financí*. (1. vydání). Praha, Česko: Grada Publishing a.s.
- Česká národní banka (15. 1. 2018). *Množství peněz určuje ekonomika, nikoli centrální banka*. Dostupné 2. 6. 2022 z https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Mnozstvi-penez-urcuje-ekonomika-nikoli-centralni-banka/
- Česká národní banka (2003-2018). *Vznik a stabilizace samostatné československé měny*. Dostupné 24. 5. 2022 z https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/1_vznik_a_stabilizace_samostatne_ceskoslovenske_meny/rasinova_menova_reforma.html
- Česká národní banka (2003–2018). *Období zlaté měny*. Dostupné 24. 5. 2022 z https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/2_obdobi_zlate_meny/
- Česká národní banka (9. 4. 2018). *Proč jsou bankovky a mince stále tak populární?* Dostupné 2. 6. 2022 z https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Proc-jsou-bankovky-a-mince-stale-tak-popularni/
- Česká národní banka (n.d.). Dostupné 2. 6. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/bankovky/informace-k-novym-vzorom-bankovek/>
- Česká národní banka (n.d.). *Ukončení platnosti 10 a 20haléřových mincí*. Dostupné 2. 6. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/mince/informace-k-ukonceni-platnosti-minci/>
- Česká národní banka (n.d.). *Ukončení platnosti 50haléřových mincí*. Dostupné 2. 6. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/mince/informace-k-ukonceni-platnosti-minci/page/>
- Česká národní banka (n.d.). *Ukončení platnosti a výměna bankovek vzoru 1993*. Dostupné 2. 6. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/bankovky/informace-k-ukonceni-platnosti-bankovek/ukonceni-platnosti-a-vymena-bankovek-vzoru-1993/>
- Česká národní banka (n.d.). *Ukončení platnosti a výměna bankovek 100 Kč až 2 000 Kč s tenkým stříbrným proužkem*. Dostupné 2. 6. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/bankovky/informace-k-ukonceni-platnosti-bankovek/ukonceni-platnosti-a-vymena-bankovek-tenky-prouzek/>
- Česká národní banka (n.d.). *Ukončení platnosti bankovek v nominální hodnotě 20 Kč*. Dostupné 2. 6. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/bankovky/informace-k-ukonceni-platnosti-bankovek/ukonceni-platnosti-bankovek-v-nominalni-hodnote-20-kc/>
- Česká národní banka (n.d.). *Ukončení platnosti bankovek v nominální hodnotě 50 Kč*. Dostupné 2. 6. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/bankovky/informace-k-ukonceni-platnosti-bankovek/ukonceni-platnosti-padesatikorunove-bankovky/>
- Janáčková, S. (2015). *Lesk a bída měnové politiky – Peníze tajemství zbavené?* Praha, Česko: Institut Václava Klause.
- Jílek, J. (2013). *Finance v globální ekonomice I: Peníze a platební styk*. Praha, Česko: Grada Publishing, a.s.

- Jílek, J. (2013). *Finance v globální ekonomice II: Měnová a kurzová politika*. Praha, Česko: Grada Publishing, a.s.
- Jurečka, J., Hlaváček, K., Jánošíková, I., Kolcunová, E., Macháček, M., Paličková, I., Spáčilová, L., Wroblowský, T. (2017). *Makroekonomie*. (3. aktualizované vydání). Praha, Česko: Grada Publishing, a.s.
- Nolč, J. (2017). *Numismatika – peníze v českých zemích*. (2. upravené vydání). Brno, Česko: Edika.
- Polouček, S., Kulhánek, L., Stavárek, D., Mirdala, R., Kuzmišínová, V., Vravec, K., Šoltés, V., Farkašová, E., & Kuzmišín, P. (2009). *Peníze, banky a finanční trhy*. (1. vydání). Praha, Česko: C. J. Beck.
- Revenda, Z. (2013). *Peníze a zlato*. (2. aktualizované vydání). Praha, Česko: Management Press.
- Revenda, Z. (2017). Cash in the Czech Republic: Trend Analysis 2003-2015. *Acta Oeconomica Pragensia 2017*, 25(1), 22-35. DOI: 10.18267/j.aop.566
- Spáčil, B. (1974). *Česká měna od dávné minulosti k dnešku*. Praha, Česko: Orbis.
- Tomšík, V. (2018). *100 let česko-slovenské koruny*. Plzeň, Česko: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.; Česká národní banka.
- Tomšík, V., & Mendel, M. (2018). *Monetární ekonomie v období konvergence a krize*. Vencovský, F. (2001). *Měnová politika v české historii*. Praha, Česko: Česká národní banka.
- Vencovský, F., & Půlpán, K. (2005). *Dějiny měnových teorií na českém území*. Praha, Česko: Oeconomica.
- Vorel, P. (2004). *Od pražského groše ke koruně české*. (2. aktualizované vydání). Praha, Česko: Havran.

Seznam tabulek

Tab. 1: Komparace vlivů předmincovního období	16
Tab. 2: Přemyslovci, kteří razili plnohodnotné denáry „velkého střížku“	21
Tab. 3: Přemyslovská knížata a králové v Čechách, kteří razili denáry s nízkým obsahem stříbra.....	22
Tab. 4: Vývoj váhy a ryzosti groše za dobu jeho ražby	27
Tab. 5: Komparace vlivů mincovního období	34
Tab. 6: Proces průběžného doplňování zákonných platidel od roku 1957.....	53
Tab. 7: Data konečných platností československých platidel.....	55
Tab. 8: Platné mince ČR od roku 1993	58
Tab. 9: Neplatné mince od roku 2002 a 2008.....	59
Tab. 10: Platné bankovky ČR od roku 1993.....	59
Tab. 11: Neplatné bankovky od roku 2008 a 2011	60
Tab. 12: Struktura a vývoj oběživa v milionech korun v letech 2004–2020.....	61
Tab. 13: Struktura a vývoj oběživa v milionech kusů v letech 2004–2020.....	64
Tab. 14: Nominální hodnoty bankovek v letech 2004-2020 v milionech kusů.....	65
Tab. 15: Nominální hodnoty mincí v letech 2004-2020 v milionech kusů	68
Tab. 16: Komparace vlivů pomincovního období.....	70
Tab. 17: Komparace dosažených bodů v milnících jednotlivých období	77
Tab. 18: Rozdíly získaných bodů v milnících 1-3 předmincovního období	78
Tab. 19: Rozdíly získaných bodů v milnících 4-10 mincovního období	79
Tab. 20: Rozdíly získaných bodů v milnících 11-18 pomincovního období.....	80
Tab. 21: Seřazení milníků dle vypočtených rozdílů.....	80

Seznam obrázků

Obr. 1: Časová osa předmincovního období.....	16
Obr. 2: Časová osa mincovního období	34
Obr. 3: Časová osa pomincovního období.....	70
Obr. 4: Líc Keltské duhovky.....	92
Obr. 5: Rub Keltské duhovky	92
Obr. 6: Líc denárů „velkého střížku“ Boleslava I.....	93
Obr. 7: Rub denárů „velkého střížku“ Boleslava I.....	93
Obr. 8: Velké brakteáty Přemysla Otakara I.....	94
Obr. 9: Líc groše Václava II.	95
Obr. 10: Rub groše Václava II.	95
Obr. 11: Líc tolaru Rudolfa II.	96
Obr. 12: Rub tolaru Rudolfa II.....	96
Obr. 13: Líc grešličky Marie Terezie	97
Obr. 14: Rub grešličky Marie Terezie.....	97
Obr. 15: Jeden zlatý v oběhu od roku 1859 do roku 1872.....	98
Obr. 16: čs. 10 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920	99
Obr. 17: čs. 10 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920	99
Obr. 18: čs. 20 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920	100
Obr. 19: čs. 20 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920	100
Obr. 20: čs. 100 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920	101
Obr. 21: čs. 100 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920	101
Obr. 22: 1 Kč státopka I. emise v oběhu od 24.9. 1919 do 31.12.1924	102
Obr. 23: 1 Kč státopka I. emise v oběhu od 24.9. 1919 do 31.12.1924	102
Obr. 24: 5 Kč státopka I. emise v oběhu od 24.9. 1919 do 31.12.1922	103
Obr. 25: 5 Kč státopka I. emise v oběhu od 24.9. 1919 do 31.12.1922	103

Obr. 26: 20 Kč státočka I. emise v oběhu od 31.1. 1920 do 30.6.1928	104
Obr. 27: 20 Kč státočka I. emise v oběhu od 31.1. 1920 do 30.6.1928	104
Obr. 28: 100 Kč státočka I. emise v oběhu od 7.7.1919 do 31.1.1921	105
Obr. 29: 100 Kč státočka I. emise v oběhu od 7.7.1919 do 31.1.1921	105
Obr. 30: 5000 Kč státočka I. emise v oběhu od 7.8.1919 do 15.4.1921	106
Obr. 31: 5000 Kč státočka I. emise v oběhu od 7.8.1919 do 15.4.1921	106
Obr. 32: 5 Kč státočka II. emise v oběhu od 25.9.1922 do 31.12.1926.....	107
Obr. 33: 5 Kč státočka II. emise v oběhu od 25.9.1922 do 31.12.1926.....	107
Obr. 34: 100 Kč státočka II. emise v oběhu od 10.11.1920 do 30.6.1936	108
Obr. 35: 100 Kč státočka II. emise v oběhu od 10.11.1920 do 30.6.1936	108
Obr. 36: 10 Kč bankovka NBČS v oběhu od 11.4.1927 do 31.5.1944	109
Obr. 37: 10 Kč bankovka NBČS v oběhu od 11.4.1927 do 31.5.1944	109
Obr. 38: 50 Kč bankovka NBČS v oběhu od 27.4.1927 do 30.11.1944	110
Obr. 39: 50 Kč bankovka NBČS v oběhu od 27.4.1927 do 30.11.1944	110
Obr. 40: 100 Kč bankovka NBČS v oběhu od 25.10.1932 do 30.10.1944	111
Obr. 41: 100 Kč bankovka NBČS v oběhu od 25.10.1932 do 30.10.1944	111
Obr. 42: 1000 Kč bankovka NBČS v oběhu od 22.7.1933 do 15.1.1944	112
Obr. 43: 1000 Kč bankovka NBČS v oběhu od 22.7.1933 do 15.1.1944	112
Obr. 44: 1000 Kč bankovka NBČS v oběhu od 7.12.1935 do 31.12.1944	113
Obr. 45: 1000 Kč bankovka NBČS v oběhu od 7.12.1935 do 31.12.1944	113
Obr. 46: 1 K bankovka v oběhu od 10.4.1940 do 31.10.1945.....	114
Obr. 47: 1 K bankovka v oběhu od 10.4.1940 do 31.10.1945.....	114
Obr. 48: 20 K bankovka v oběhu od 20.4.1944 do 31.10.1945.....	115
Obr. 49: 20 K bankovka v oběhu od 20.4.1944 do 31.10.1945.....	115
Obr. 50: 50 K bankovka v oběhu od 30.9.1941 do 31.10.1945.....	116
Obr. 51: 50 K bankovka v oběhu od 30.9.1941 do 31.10.1945.....	116

Obr. 52: 100 K bankovka v oběhu od 15.8.1941 do 31.10.1945	117
Obr. 53: 100 K bankovka v oběhu od 15.8.1941 do 31.10.1945	117
Obr. 54: 5000 K bankovka v oběhu od 29.8.1944 do 31.10.1945	118
Obr. 55: 5000 K bankovka v oběhu od 29.8.1944 do 31.10.1945	118
Obr. 56: 5 Kčs státočka (čs. vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953.....	119
Obr. 57: 5 Kčs státočka (čs. vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953.....	119
Obr. 58: 5 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953	120
Obr. 59: 5 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953	120
Obr. 60: 20 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953	121
Obr. 61: 20 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953	121
Obr. 62: 50 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953	122
Obr. 63: 50 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953	122
Obr. 64: 500 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953 ...	123
Obr. 65: 500 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953 ...	123
Obr. 66: 1000 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953 .	124
Obr. 67: 1000 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953 .	124

Seznam grafů

Graf 1: Grafické znázornění vlivů v jednotlivých milnících předmincovního období ...	17
Graf 2: Grafické znázornění vlivů v jednotlivých milnících mincovního období	36
Graf 3: Vývoj oběživa v letech 2004–2020 v milionech Kč	63
Graf 4: Vývoj oběživa 2004-2020 v milionech kusů	65
Graf 5: Poměr nominálů bankovek v jednotlivých letech	66
Graf 6: Poměr nominálů mincí v jednotlivých letech	69
Graf 7: Grafické znázornění vlivů v jednotlivých milnících 11–14 pomincovního období	73
Graf 8: Grafické znázornění vlivů v jednotlivých milnících 15–18 pomincovního období	73
Graf 9: Grafické zobrazení počtu dosažených bodů v milnících jednotlivých období ...	78

Seznam příloh

Příloha A: Líc a rub keltské duhovky

Příloha B: Líc a rub denárů „velkého střížku“ Boleslava I.

Příloha C: Velké brakteáty Přemysla Otakara I.

Příloha D: Líc a rub groše Václava II.

Příloha E: Líc a rub tolaru Rudolfa II.

Příloha F: Líc a rub grešličky Marie Terezie

Příloha G: Jeden zlatý (1859-1872)

Příloha H: Bývalé rakousko-uherské bankovky s československými kolky z roku 1919

Příloha CH: Státovky I. emise

Příloha I: Státovky II. emise

Příloha J: Bankovky vydané NBČS

Příloha K: Papírová platidla na území osvobozeného Československa

Příloha L: Papírová platidla platná do května roku 1953

Příloha A: Líc a rub keltské duhovky

Obr. 4: Líc Keltské duhovky

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 5: Rub Keltské duhovky

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha B: Líc a rub denárů „velkého střížku“ Boleslava I.

Obr. 6: Líc denárů „velkého střížku“ Boleslava I.

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 7: Rub denárů „velkého střížku“ Boleslava I.

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha C: Velké brakteáty Přemysla Otakara I.

Obr. 8: Velké brakteáty Přemysla Otakara I.

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha D: Líc a rub groše Václava II.

Obr. 9: Líc groše Václava II.

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 10: Rub groše Václava II.

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha E: Líc a rub tolaru Rudolfa II.

Obr. 11: Líc tolaru Rudolfa II.

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 12: Rub tolaru Rudolfa II.

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha F: Líc a rub grešličky Marie Terezie

Obr. 13: Líc grešličky Marie Terezie

Zdroj: Nolč, J. (2017)

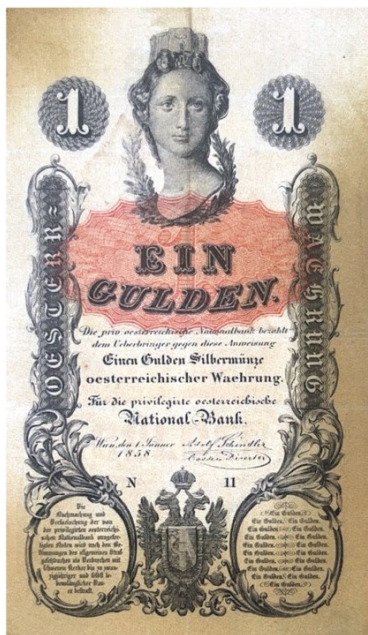
Obr. 14: Rub grešličky Marie Terezie

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha G: Jeden zlatý (1859-1872)

Obr. 15: Jeden zlatý v oběhu od roku 1859 do roku 1872

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha H: Bývalé rakousko-uherské bankovky s československými kolky z roku 1919

Obr. 16: čs. 10 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 17: čs. 10 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 18: čs. 20 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 19: čs. 20 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 20: čs. 100 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 21: čs. 100 K kolek v oběhu od 3.3.1919 do 20.6.1920

Zdroj: Nolč, J. (2017)

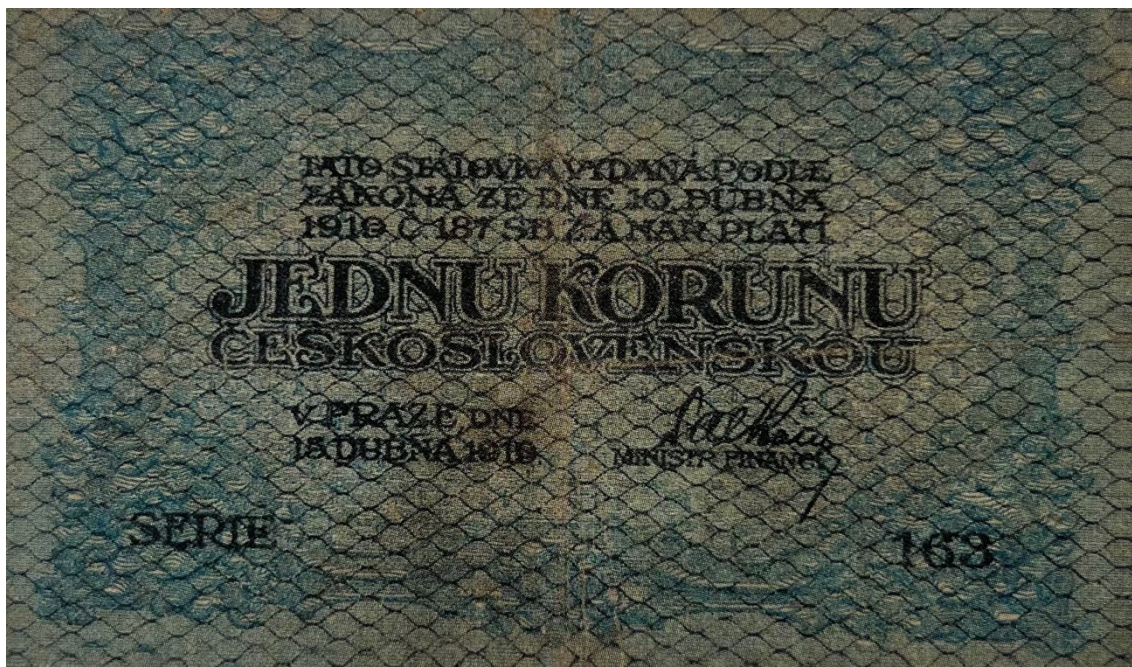
Příloha CH: Státovky I. emise

Obr. 22: 1 Kč státovka I. emise v oběhu od 24.9. 1919 do 31.12.1924

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 23: 1 Kč státovka I. emise v oběhu od 24.9. 1919 do 31.12.1924

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 24: 5 Kč státovka I. emise v oběhu od 24.9. 1919 do 31.12.1922

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 25: 5 Kč státovka I. emise v oběhu od 24.9. 1919 do 31.12.1922

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 26: 20 Kč státočka I. emise v oběhu od 31.1. 1920 do 30.6.1928

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 27: 20 Kč státočka I. emise v oběhu od 31.1. 1920 do 30.6.1928

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 28: 100 Kč státovka I. emise v oběhu od 7.7.1919 do 31.1.1921

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 29: 100 Kč státovka I. emise v oběhu od 7.7.1919 do 31.1.1921

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 30: 5000 Kč státočka I. emise v oběhu od 7.8.1919 do 15.4.1921

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 31: 5000 Kč státočka I. emise v oběhu od 7.8.1919 do 15.4.1921

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha I: Státovky II. emise

Obr. 32: 5 Kč státovka II. emise v oběhu od 25.9.1922 do 31.12.1926

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 33: 5 Kč státovka II. emise v oběhu od 25.9.1922 do 31.12.1926

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 34: 100 Kč státočka II. emise v oběhu od 10.11.1920 do 30.6.1936

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 35: 100 Kč státočka II. emise v oběhu od 10.11.1920 do 30.6.1936

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha J: Bankovky vydané NBČS

Obr. 36: 10 Kč bankovka NBČS v oběhu od 11.4.1927 do 31.5.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 37: 10 Kč bankovka NBČS v oběhu od 11.4.1927 do 31.5.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 38: 50 Kč bankovka NBČS v oběhu od 27.4.1927 do 30.11.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 39: 50 Kč bankovka NBČS v oběhu od 27.4.1927 do 30.11.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 40: 100 Kč bankovka NBČS v oběhu od 25.10.1932 do 30.10.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 41: 100 Kč bankovka NBČS v oběhu od 25.10.1932 do 30.10.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 42: 1000 Kč bankovka NBČS v oběhu od 22.7.1933 do 15.1.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 43: 1000 Kč bankovka NBČS v oběhu od 22.7.1933 do 15.1.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 44: 1000 Kč bankovka NBČS v oběhu od 7.12.1935 do 31.12.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 45: 1000 Kč bankovka NBČS v oběhu od 7.12.1935 do 31.12.1944

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha K: Papírová platidla na území osvobozeného Československa

Obr. 46: 1 K bankovka v oběhu od 10.4.1940 do 31.10.1945

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 47: 1 K bankovka v oběhu od 10.4.1940 do 31.10.1945

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 50: 50 K bankovka v oběhu od 30.9.1941 do 31.10.1945

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 51: 50 K bankovka v oběhu od 30.9.1941 do 31.10.1945

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 54: 5000 K bankovka v oběhu od 29.8.1944 do 31.10.1945

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 55: 5000 K bankovka v oběhu od 29.8.1944 do 31.10.1945

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Příloha L: Papírová platidla platná do května roku 1953

Obr. 56: 5 Kčs státopka (čs. vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 57: 5 Kčs státopka (čs. vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 58: 5 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 59: 5 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 60: 20 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 61: 20 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 62: 50 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 63: 50 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

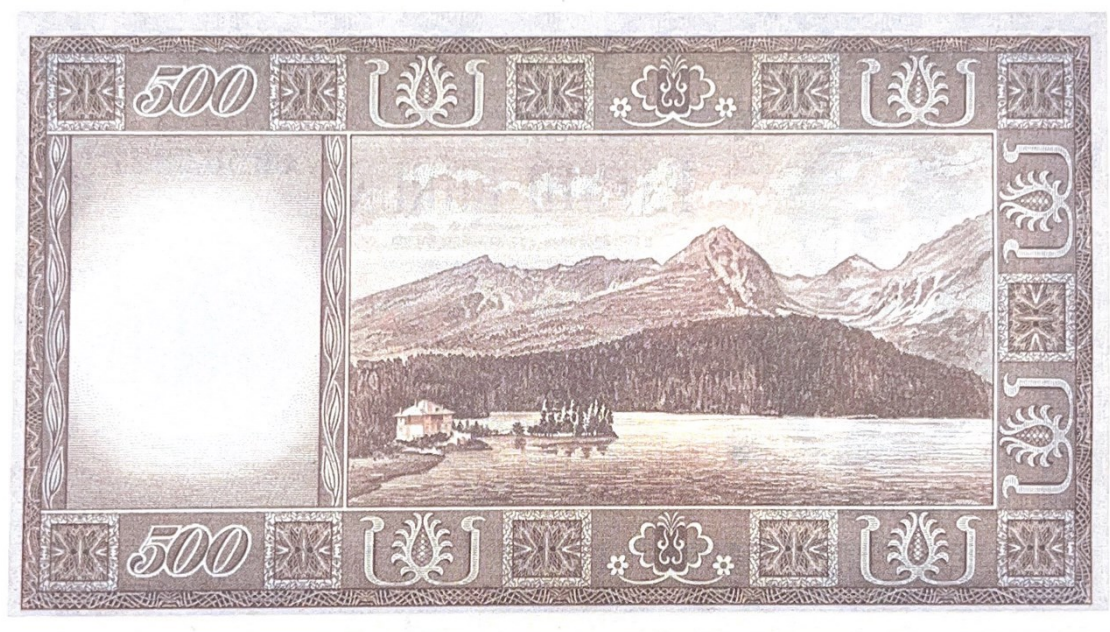

Obr. 64: 500 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 65: 500 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 66: 1000 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Obr. 67: 1000 Kčs státočka (londýnské vydání) v oběhu od 1.11.1945 do 31.5.1953

Zdroj: Nolč, J. (2017)

Abstrakt

Marešová, M. (2023). *Historie peněz a měnové politiky v českých zemích*. (Bakalářská práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česko.

Klíčová slova: peníze, měnová politika, měna, měnová reforma

Práce pojednává o historii peněz a měnové politiky v českých zemích za účelem vytvoření komplexního přehledu o měnách a měnových reformách provedených na našem území. Cílem bylo rozčlenit jednotlivé měnové reformy od robinzonovské ekonomiky až po rok 2020, popsat vývoj jednotlivých měn, důvody a dopady provedených reforem na měnovou situaci, rekapitulovat problematiku peněz a měnové politiky. Práce je rozřazena na předmincovní, mincovní a pomincovní období na základě formy používaných platidel. V každém období jsou popsány provedené reformy a působící vlivy, které jsou poté komparovány. V komparaci je posouzeno, zda je daný vliv pozitivní či negativní a následně bodově ohodnocen. Pro bodové ohodnocení je použita dvoustupňová škála – pozitivní vlivy jsou ohodnoceny + 10 body, negativní – 10 body. V poslední kapitole práce jsou jednotlivá období vzájemně porovnána. Z počtu dosažených bodů je vypočten rozdíl a dle toho jsou milníky seřazeny. Na základě toho bylo dosaženo závěru, že nejvíce se o růst měnové politiky zasadila měnová reforma provedena Boleslava I. v roce 950, kdy se začaly razit první mince a největší posun zpět v měnové oblasti nastal v období okupace v letech 1939 až 1945.

Abstract

Marešová, M. (2023). *History of money and monetary policies in the czech countries*. (Bachelor Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Key words: money, monetary policy, currency, monetary reform

The thesis deals with the history of money and monetary policy in the Czech Lands in order to create a comprehensive overview of currencies and monetary reforms carried out in our territory. The aim was to divide individual monetary reforms from the Robinson economy until 2020, to describe the development of individual currencies, reasons and impacts of the implemented reforms on the monetary situation, and to recapitulate the issues of money and monetary policy. The thesis is divided into pre-coinage, coinage and post-coinage periods based on the form of legal tender used. In each period, the implemented reforms and influences are described and then compared. The comparison assesses whether the given influence is positive or negative and it is subsequently scored. A two-grade scale is used for scoring – positive influences are given a score of +10 point and negative ones are given a score of –10 points. The individual periods are then compared with each other in the last chapter of the thesis. The difference is calculated from the total score achieved and the milestones are ranked accordingly. Based on that, it has been concluded that the monetary reform carried out by Bolesław I. in 950, when the first coins began to be minted, had the greatest impact on the growth of monetary policy, and the greatest shift backwards in the monetary sphere occurred during the occupation between 1939 and 1945.